МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»
КАФЕДРА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Навчально-методичні матеріали для студентів

Освітньо-кваліфікаційний рівень : магістр, спеціаліст

м. Івано-Франківськ
2013

Охорона праці в галузі освіти. Навчально-методичні матеріали / Укладачі:
В.І.Кошель, М.Д.Майстер, Л.М.Височан. м.Івано-Франківськ. - 162 с.

Затверджено на засіданні кафедри безпеки життєдіяльності (протокол № 10 від 30.05.2013 року), та засіданні кафедри математичних і природничих дисциплін (протокол № 10 від 30.05.2013 року).

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та вченою радою Педагогічного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». (протокол № 10 від 30.05.2013 року) .

Рецензенти:
Карбівська Уляна Миронівна - кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри агрохімії та грунтознавства інституту природничих наук ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», доцент кафедри безпеки життєдіяльності (за сумісництвом);
Степанова Людмила Василівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Педагогічного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Стефаника».

Укладачі:
Кошель В.І. – кандидат технічних наук , доцент, завідувач кафедрою безпеки життєдіяльності ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;
Майстер М.Д. – викладач кафедри безпеки життєдіяльності, інженер з охорони праці ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;
Височан Леся Михайлівна - доцент кафедри математичних і природничих дисциплін ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». доцент кафедри безпеки життєдіяльності (за сумісництвом).

Терапевт-консультант: Тірон Марія Петрівна - асистент кафедри фізичного виховання.

З М І С Т

Вступ……... 4
Лекція 1. МОП. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі освіти. Гарантії прав на охорону праці …… 7
Лекція 2. Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків в закладах освіти…… 19
Лекція 3. Вимоги пожежної безпеки до закладів безпеки системи освіти України…….. 29
Практичне заняття 1. Програма навчання працівників навчально-виховного процесу правилам дорожнього руху……/…. 39
Практичне заняття 2. Розслідування нещасних випадків у навчальних закладах галузі освіти……//…….. 45
Практичне заняття 3. Система управління охороною праці в галузі освіти…… 55
Практичне заняття 4. Розробка інструкцій з охорони праці…….. 69
Практичне заняття 5. Навчання з охорони праці та пожежної безпеки у навчальному закладі…….....… 76
Практичне заняття 6. Охорона праці в комп'ютерних класах……..... 88
Індивідуальна робота №1. Аналіз системи управління охороною праці у галузі ……..
освіти на прикладі конкретного навчального закладу…….. 100
Список літератури (основна, додаткова, інтернет-ресурси)…… 103
Тести…… 104
Програмові вимоги курсу……...…… 109
Додатки……... 112
Надання першої долікарської допомоги…… 134
Перелік медичних засобів першої допомоги……... 161

«Гідна робота - це безпечна робота»
Хуан Сомавія / Juan Somavia
Генеральний директор МОП

В С Т У П

На сьогодні у виробництві з метою запобігання травматизму, професійних захворювань, аварій широко використовують технічні засоби безпеки праці, розроблені як вітчизняними, так і зарубіжними вченими.

Фундаментальні та прикладні наукові дослідження з охорони праці проводяться у Національному науково-дослідному інституті охорони праці Національної академії наук України, галузевих науково-дослідних інститутах та навчальних закладах.

В Україні створений навчальний та науково-інформаційний центр з охорони праці. Видавництво «Основа» започаткувало тиражування нормативних актів, посібників, навчальної та іншої літератури з охорони праці. Розроблені та реалізуються національна, галузеві, регіональні та інші програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Створюються комп'ютерні мережі, опрацьовуються та впроваджуються автоматизовані інформаційні системи з ряду найважливіших питань охорони праці з перспективою їх подальшого об'єднання в єдину автоматизовану інформаційну систему Держгірпромнагляду.

Працями багатьох вчених створені наукові передумови для розробки засобів та методів захисту від небезпеки. Комплексною науковою дисципліною, що вивчає небезпеку та захист від неї людини, є охорона праці.

Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

«Охорона праці в галузі» вивчається у вищих навчальних закладах з метою формування в майбутніх фахівців знань про стан і проблеми охорони праці в галузі відповідно до напрямку їх підготовки, складових і функціонування системи управління охороною праці та шляхів, методів і засобів забезпечення умов виробничого середовища і безпеки праці в галузі згідно з чинними законодавчими та іншими нормативно-правовими актами.

Вивчення нормативної дисципліни «Основи охорони праці» базується на знаннях з питань безпеки, отриманих студентами при освоєнні навчальних програм освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», а програма дисципліни **«Охорона праці в галузі»** базується на основі раніше отриманих знань передбачає вивчення питань охорони праці в конкретній галузі та особливостей професійної діяльності майбутніх фахівців спеціалістів та магістрів.

Мета вивчення дисципліни «Охорона праці в галузі» полягає у формуванні у майбутніх фахівців (спеціалістів та магістрів) умінь та

компетенцій для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у конкретній галузі.

Завдання вивчення дисципліни передбачає забезпечення гарантії збереження здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах конкретних галузей господарювання через ефективне управління охороною праці та формування відповідальності у посадових осіб і фахівців за колективну та власну безпеку.

Засвоївши програму навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» спеціалісти (магістри**)** за відповідними напрямами підготовки, спеціальностями та спеціалізаціями мають бути здатними вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог охорони праці та володіти такими основними професійними компетенціями з охорони праці:

у науково-дослідній діяльності:

готовність застосовувати сучасні методи дослідження і аналізу ризиків, загроз і небезпек на робочих місцях та виробничих об'єктах. Здатність поставити завдання та організувати наукові дослідження з визначення професійних, виробничих ризиків, загроз на робочих місцях.

у технологічній діяльності:

обґрунтування і розробка безпечних технологій в галузі освіти. Участь у проведенні розслідування нещасних випадків, аварій та професійних захворювань. Розробка та проведення заходів щодо усунення причин нещасних випадків, з ліквідації наслідків аварій на виробництві.

в організаційно-управлінській діяльності:

впровадження організаційних і технічних заходів з метою поліпшення безпеки праці. Здатність та готовність до врахування положень законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці при виконанні виробничих та управлінських функцій. Здатність до організації діяльності виробничого колективу з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці. Управління діями щодо запобігання виникненню нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. Впровадження ефективного розподілу функцій, обов'язків і повноважень з охорони праці у виробничому колективі.

у проектній діяльності:

розробка і впровадження безпечних технологій, вибір оптимальних умов і режимів праці. Проектування зразків техніки і робочих місць на основі сучасних технологічних та наукових досягнень в галузі охорони праці.

у педагогічній діяльності:

розробка методичного забезпечення і проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці.

у консультаційній діяльності:

надання допомоги та консультації працівників з практичних питань безпеки праці. Готовність контролювати виконання вимог охорони праці в організації.

Навчально-виховний процес - система організації навчально-виховної діяльності, визначеної навчальними, науковими, виховними планами.

Навчально-виховний заклад - вищі заклади освіти, професійно-технічні училища, загальноосвітні школи всіх, навчально-виробничі комбінати, міжшкільні навчально-виробничі майстерні, дитячі садки, ясла, дитячі будинки, школи.

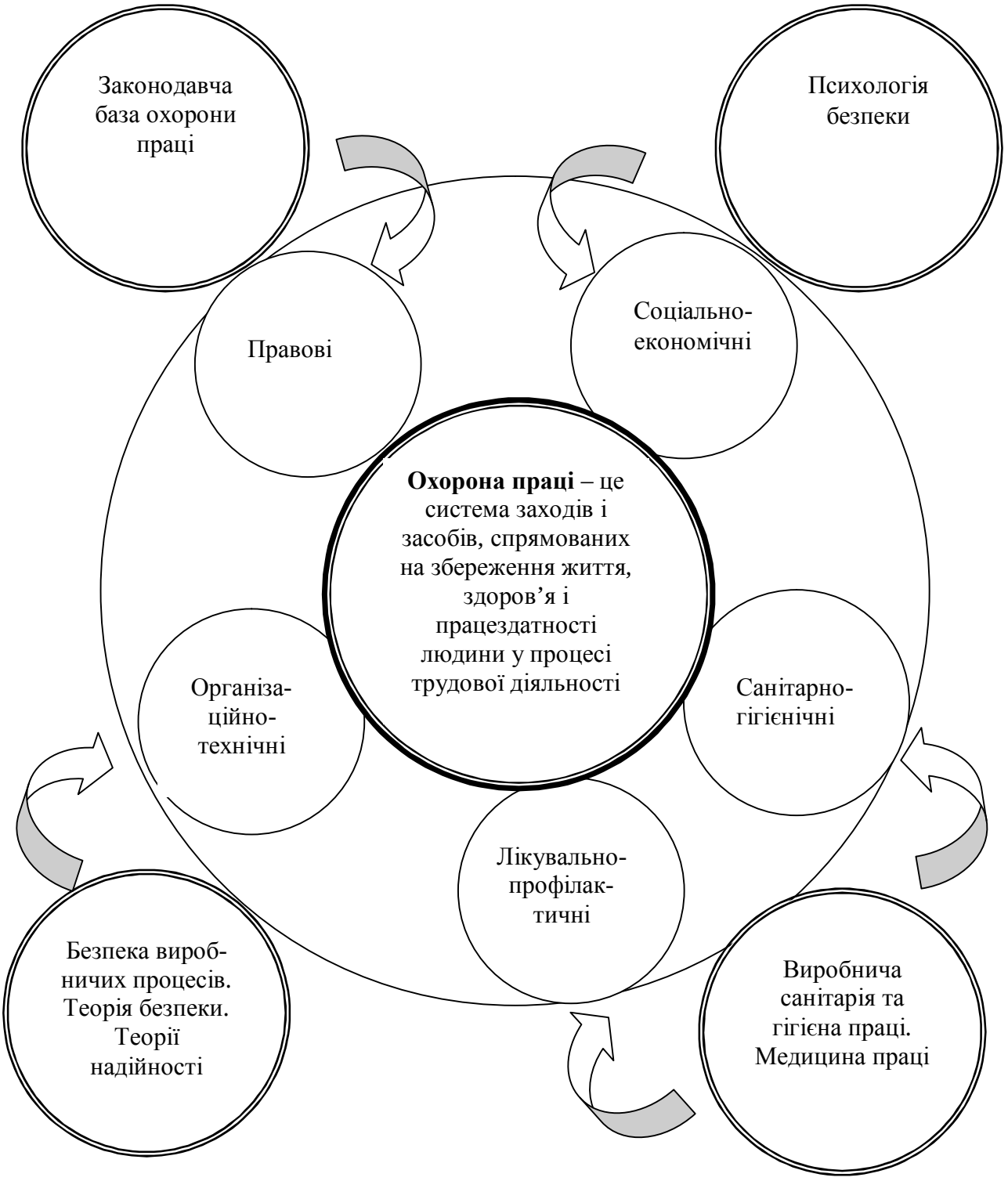

ЛЕКЦІЯ №1.

Тема: МОП. Стан охорони праці в Україні.
Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі освіти. Гарантії прав громадян на охорону праці.

План

1. МОП.Стан охорони праці в Україні.
2. Законодавство про охорону праці.
3. Нормативно-правові акти з охорони праці в системі освіти.
4. Гарантії прав громадян на охорону праці.
5. Час відпочинку працюючих.
6. Охорона праці жінок і молоді та інвалідів.

1. Міжнародна Організація Праці (МОП). Стан охорони праці в Україні.

Міжнародна Організація Праці (МОП) є однією з багатосторонніх структур, що успішно виконують свій мандат з нагляду за безпекою людини та її здоров'ям на виробництві. Вісім десятиліть дозволяють зробити висновок про те, що засадою цього успіху є прагнення до оновлення у відповідь на зміни, що відбуваються. Народжена у дні швидкоплинної надії, вона пережила роки «великої депресії» та світової війни. МОП була створена 1919 року за задумом промислово розвинутих країн для вирішення їх спільних проблем, але її стрімкий розвиток і творчі підходи залучили до неї за два десятиліття після Другої світової війни велику кількість нових членів.

Протягом «холодної війни» Організація зберігала свій універсальний характер, водночас безкомпромісно відстоюючи свої основні цінності. Завершення «холодної війни» та прискорення глобалізації знову поставили МОП перед необхідністю переглянути свої завдання, програми та методи роботи.

Захист працівників від пов'язаних з роботою нездужань, хвороб і травм є частиною історичного мандата МОП. Хвороби і травми не є неминучими супутниками трудової діяльності, а бідність не може слугувати виправданням неуваги до безпеки і здоров'я працівників. Першочергова мета МОП - сприяти створенню можливостей для жінок і чоловіків отримати гідну і продуктивну роботу в умовах свободи, рівності, соціальної захищеності і поваги людської гідності. Гідна робота - це безпечна робота. А безпечна робота, зі свого боку, є позитивним чинником підвищення продуктивності й економічного зростання.

Згідно з даними МОП, щороку в світі реєструється приблизно 270 млн. нещасних випадків, пов'язаних з трудовою діяльністю людини, і 160 млн. професійних захворювань. При цьому близько 2,0 млн чоловіків і жінок гинуть, а економічні збитки досягають 4% від світового валового внутрішнього продукту (ВВП), який, до речі, в 2001 році дорівнював 1,251 трильйона доларів США.

На виробництві гине майже 354 тисяч працівників, з них у країнах з розвиненою ринковою економікою - 16,2 тисяч, у колишніх соцкраїнах - 21,4 тисяч, у Китаї - 73,6 тисяч, в Індії - 48,2 тисяч, в інших країнах Азії і Тихого океану- 83 тисяч, у країнах Близького Сходу - 28 тисяч, у країнах Африки південніше Сахари - 54,7 тисяч, у країнах Латинської Америки та Карибського басейну - 28,6 тисяч. Близько 12 тисяч загиблих - діти.

До цих даних необхідно додати кількість тих, хто одержав профзахворювання і вибув з виробничого процесу,- цей показник у 2004 р. становив 2,2 млн. осіб, причому серед захворювань 32% становили онкологічні, 23% - серцево-судинні, 19% - травматологічні, 17% - інфекційні.

Щодня у світі відсутні на робочому місці внаслідок хвороби (тимчасової непрацездатності) близько 5% робочої сили. Через витрати, пов’язані з нещасними випадками на виробництві, втрачається до 1250 млрд. доларів США, або майже 4% світового валового внутрішнього продукту.

Достойна праця – це, в першу чергу, безпечна праця.

Взагалі галузевий аспект безпеки праці потребує окремого розгляду, оскільки деякі галузі економіки є найбільш небезпечними для зайнятих у них працівників.

Велика кількість нещасних випадків на виробництві стається на дрібних і середніх приватних підприємствах. У Бельгії, наприклад, половина нещасних випадків зі смертельними наслідками і 40% профзахворювань припадає на підприємства з кількістю працівників до 100 осіб. В Австрії в 2001 р. створено спеціальний' підрозділ (Всесвітня служба страхування від нещасних випадків на виробництві - AUVA) для обслуговування підприємств з чисельністю працюючих менш як 50 осіб.

Багато уваги приділяється питанням охорони праці та здоров'я на виробництві у Європейському Союзі і країнах, що входять до нього. У структурі ЄС є кілька органів, які спеціально займаються проблемами трудового життя. З числа тем, що особливо досліджуються у ЄС, відзначимо проблему стресів на робочому місці. За даними агентства, до 40 млн. працівників у країнах ЄС страждають на захворювання, пов'язані зі стресом. На наслідки стресів припадає 25% робочих днів, пропущених через хворобу, а витрати тільки з оплати лікарняних у зв'язку з цим становлять 20 млн. євро на рік. У цілому ж економічні втрати від стресу оцінюються в 150 млн. євро.

Серйозно ставляться у ЄС до проблеми вживання алкоголю і наркотиків як до фактора, що негативно впливає на продуктивність і безпеку праці. Хоча в країнах ЄС алкогольно залежними вважаються лише 5% працівників, зловживання алкоголем є головною причиною смерті молоді у віці 15-19 років і 30-50% дорожньо-транспортних подій. Найбільш «питущими» країнами визнано Ірландію (12,3 л чистого алкоголю на рік на одного дорослого жителя), Румунію (11,7 л) і Швецію (10 л). У Фінляндії з причин, пов'язаних із вживанням алкоголю, щороку втрачається близько 5 млн. робочих годин, або 2,5 робочого дня на одного працівника. За даними ВООЗ, у 2002 р. у країнах ЄС із вживанням алкоголю було пов'язано 600 тис. нещасних випадків на виробництві зі смертельними наслідками, їх середньорічне зростання

перевищує 7%.Ще кілька цифр по ЄС: на нічних роботах у країнах ЄС у 2004 р. було зайнято близько 20 млн. працюючих, або 12% економічно активного населення; найвищі показники відзначено у Великобританії (21,3%), Ісландії (19,2%) та Австрії (12,8%), найнижчі - в Іспанії (9,9%).

Державна політика України в галузі охорони праці спрямована на створення безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням. Вона базується на ряді принципів, основними з яких є пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення безпечних та належних умов праці, підвищення рівня промислової безпеки, комплексне розв'язання завдань з охорони праці, соціальний захист працівників, повне відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Одним з резервів підвищення ефективності виробництва є вдосконалення методів забезпечення безпеки праці, тому що травматизм визначає істотну частину непродуктивних втрат робочого часу, а боротьба з травматизмом, крім гуманістичного спрямування, має чітко виражений економічний аспект. Безпека праці виступає і як один з факторів, які забезпечують високу продуктивність праці. Доведено, що висока продуктивність праці може бути досягнута тільки в умовах, коли забезпечена її безпека.

В Україні щорічно травмується близько 30 тис. людей, з яких приблизно 1,3 тис.- гине, близько 10 тис. - стають інвалідами, а більш 7 тис. людей одержують профзахворювання.

Величезні втрати робочого часу через непрацездатність потерпілих, що обумовлена умовами праці і обчислюється мільйонами «людино-днів».

Такий стан безпеки праці багато в чому пояснюється тим, що більша частина основних виробничих фондів фізично зношена, морально застаріла, а нові машини вітчизняного виробництва в абсолютній більшості (близько 90%) не відповідають вимогам безпеки.

І це відбувається в умовах, коли робітник стає найважливішим виробничим капіталом, здоров'я якого, як вважають у розвинутих капіталістичних країнах, вигідно всілякими методами оберігати.

Установлено, що так званий «людський фактор» присутній у формуванні причин майже 90% нещасних випадків. Уроджене почуття небезпеки в людини розвинене недостатньо й у ряді мотивацій її діяльності «безпека» стоїть на другому місці після «вигоди». Тому нещасні випадки частіше пов'язані зі ставленням до питань охорони праці, ніж із кваліфікацією працюючих або конструкцією машин.Рівень безпеки будь-яких робіт у суспільному виробництві значною мірою залежить від рівня правового забезпечення її питань, тобто від якості та повноти викладення відповідних вимог в законах та інших нормативно-правових актах. У 1992 році вперше не лише в Україні, а й на теренах колишнього СРСР було прийнято Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності та принципи державної політики у цій сфері, регулює відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого

середовища і встановлює єдиний порядок організації робіт з охорони праці в країні.

2.Законодавство про охорону праці.

Законодавство України про охорону праці - це система взаємозв'язаних нормативно-правових актів складається з:

Конституції України; Закону України «Про охорону праці»; Кодексу законів про працю; Закону України «Про пожежну безпеку»; Основ законодавства України про охорону здоров'я; Закону України «Про дорожній рух»; Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; Закону України «Про цивільну оборону України»; Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»; Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»; Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»; Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»; Закону України «Про колективні договори і угоди»; Закону України «Про загальнообов'язкове державно - соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»; Кримінального кодексу України, Цивільного кодексу України.

Заявивши про свій намір приєднатися до Європейського Союзу, Україна взяла на себе зобов'язання щодо приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС. З цією метою у 2002 року прийнято нову редакцію закону «Про охорону праці», розроблюються нові нормативно-правові акти, ведеться робота з внесення змін до діючих нормативних актів по таких нап-рямкам: загальні вимоги безпеки праці та захисту здоров'я працюючих на робо-чих місцях, безпека машин, безпека електрообладнання, засоби індивідуального захисту, використання вибухових речовин, гірничі роботи, захист від шуму.

Починаючи з 1994 року в Україні розробляються Національні, галузеві, регіональні та виробничі програми покращання стану умов і безпеки праці на виробництві, в ході реалізації яких було закладені основи для удосконалення державної системи управління охороною праці, впровадження економічних методів управління, вирішення питань організаційного, наукового і нормативно-правового забезпечення робіт у сфері охорони праці. Розроблено засоби захисту працюючих, які раніше не випускались в Україні. Створено ряд засобів, що контролюють стан умов праці, небезпечні та аварійні ситуації. Створено єдину автоматизовану інформаційну систему охорони праці.

Базується законодавство України про охорону праці на конституційному праві всіх громадян України на належні, безпечні і здорові умови праці, гарантовані статтею 43 Конституції України. Ця ж стаття встановлює також заборону використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах. Стаття 45 Конституції гарантує право всіх працюючих на щотижневий відпочинок та щорічну оплачувану відпустку, а також встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скорочену тривалість роботи в нічний час.

Інші статті Конституції встановлюють право громадян на соціальний захист, що включає право забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування право знати свої права та обов'язки й інші загальні права громадян, у тому числі право на охорону праці.

Основоположним документом у галузі охорони праці є Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює за участю відповідних державних органів відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні. Інші нормативно-правові акти мають відповідати не тільки Конституції та іншим законам України, але, насамперед, цьому законові.

Кодекс законів про працю (КЗпП) України затверджено Законом Української РСР від 10 грудня 1971 р. і введено в дію з 1 червня 1972 р. До нього неодно-разово вносилися зміни і доповнення. Правове регулювання охорони праці в ньому не обмежується главою XI «Охорона праці». Норми щодо охорони праці містяться в багатьох статтях інших глав КЗпП України: «Трудовий договір», «Робочий час», «Час відпочинку», «Праця жінок», «Праця молоді», «Професійні спілки», «Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю».

Відповідно до Конституції України, Закону України «Про охорону праці» та Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у 1999 р. було прийнято Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності». Цей закон визначає правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві.

До основних законодавчих актів, які мають спільне правове поле з законодавством про охорону праці, слід віднести також «Основи законодавства України про охорону здоров'я», які передбачають встановлення єдиних санітарно-гігієнічних вимог до організації виробничих та інших процесів, пов'язаних з діяльністю людей, а також до якості машин, устаткування, будинків та таких об'єктів, що можуть шкідливо впливати на здоров'я людей; вимагають проведення обов'язкових медичних оглядів осіб певних категорій, в тому числі працівників, зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці; закладають правові основи медико-соціальної експертизи втрати працездатності.

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» встановлює необхідність гігієнічної регламентації небезпечних і шкідливих факторів фізичної, хімічної та біологічної природи, присутніх в середовищі життєдіяльності людини, та їхньої державної

реєстрації, вимоги до проектування, будівництва, розробки, виготовлення і використання нових засобів виробництва та технологій, гігієнічні вимоги до атмосферного повітря в населених пунктах, повітря у виробничих та інших приміщеннях, вимоги щодо забезпечення радіаційної безпеки тощо.

Закон України «Про пожежну безпеку» визначає загальні правові, економічні та соціальні основи забезпечення пожежної безпеки на території України, регулює відносини державних органів, юридичних і фізичних осіб у цій галузі незалежно від виду їх діяльності та форм власності.

Окремі питання правового регулювання охорони праці містяться в багатьох інших законодавчих актах України. Цивільний кодекс України регулює загальні підстави відшкодування шкоди і у т.ч. відповідальність за ушкодження здоров'я і смерть працівника у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків.

Закон України «Про колективні договори і угоди» передбачає, що в колективному договорі встановлюються взаємні зобов'язання сторін щодо охорони праці і визначає, що в угодах на державному, галузевому та регіональному рівнях регулюються основні принципи і норми реалізації соціально-економічної політики, зокрема щодо умов охорони праці.

Вперше в Україні з липня 1994р. видається науково-виробничий журнал «Охорона праці».

Закон «Про охорону праці» поширюється на всі підприємства, установи, організації незаалежно від їх форм власності та видів діяльності. Закон «Про охорону праці» поширюється також на іноземних громадян і осіб без громадянства, якщо вони працюють па території України. Трудящі цих категорій мають такі самі права на охорону праці, як і громадяни України.

Окремі статті Закону «Про охорону праці» присвячено регулюванню охорони праці жінок, неповнолітніх, інвалідів. Забороняється, зокрема, використовувати працю жінок і неповнолітніх на підземних роботах, а також залучати жінок і неповнолітніх працівників до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує граничні для них норми.

Важливо спонукати як роботодавців, так і працівників до правильного оформлення трудових стосунків, тобто запровадження виключно трудових договорів.

Даний закон приведено у відповідність до Законів України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», «Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку», «Про пожежну безпеку», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Як показує аналіз, більшість нещасних випадків із загальної кількості сталися з причин, усунення яких не потребує ніяких матеріальних витрат, а тільки підвищення технологічної і трудової дисципліни, приведення у відповідність до вимог нормативних актів організації виконання робіт та контролю з боку безпосередніх керівників робіт, а також вжиття дійових

заходів щодо підвищення рівня професійної підготовки працівників та їх навчання з питань організації та безпечного виконання робіт. Більшість нещасних випадків сталися не через недосконалість техніки, а через недостатню увагу до прописних правил безпеки.

В той же час запроваджена з 1 квітня 2001 року на території України нова система загальнообов'язкового державного соціального страхування має надійно захистити права працівників, які постраждали на виробництві, надати широкий спектр соціальних послуг і за участі роботодавців займатися покращенням умов і безпеки праці працюючих.

Охорона праці являє собою систему взаємозв'язаних законодавчих та нормативних актів, що регулюють відносини у галузі реалізації державної політики щодо правових, соціально-економічних, організаційно-технічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Закон «Про охорону праці» (1992) є одним із найважливіших законодавчих актів, визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності. Встановлює єдиний порядок охорони праці в Україні.

У ст. 26 Закону України «Про освіту» сказано: «Забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у закладах освіти покладається на їх керівника або уповноважений ним орган, керівника закладу освіти».

3. Нормативно-правові акти з охорони праці в системі освіти.

Правові відносини у сфері охорони праці регулюють інші національні законодавчі акти, міжнародні договори та угоди, до яких Україна приєдналася в установленому порядку, підзаконні нормативні акти: Укази і розпорядження Президента України, рішення Уряду України, нормативні акти міністерств та інших центральних органів державної влади. На сьогодні кілька десятків міжнародних нормативних актів та договорів, до яких приєдналася Україна, а також понад сотню національних законів України безпосередньо стосуються або мають точки перетину із сферою охорони праці. Майже 200 підзаконних нормативних актів прийнято відповідно до закону «Про охорону праці» для регулювання окремих питань охорони праці. Всі ці документи створюють єдине правове поле охорони праці в Україні.

Згідно зі ст. 27 Закону України «Про охорону праці» до нормативно-правових актів з охорони праці належать такі документи: правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання.

За час, що минув з дня набрання чинності Закону України „Про охорону праці", розроблено, затверджено і введено в дію велику кількість положень, інструкцій та інших підзаконних нормативних актів, прийнято ряд постанов Уряду, ухвал міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, спрямованих на забезпечення виконання вимог цього закону.

Таким чином, кардинальні зміни в галузі охорони праці, які конче потрібні за умов становлення ринкових відносин і реформування всього нашого суспільства, одержали необхідну нормативну базу.

Деякі нормативно-правові акти з охорони праці, що стосуються галузі освіти, подаються нижче:

Положення про організацію охорони праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах, затверджено наказом Міносвіти України від 30листопада 1993 року № 429;

Орієнтовний перелік посад працівників з ненормованим робочим днем системи Міністерства освіти України, яким може надаватись додаткова відпустка (затверджено Міністром освіти України 11.03.98 р.);

Навчальний план і програма навчання керівних кадрів освіти, спеціалістів з курсу «Охорона праці», наказ Міносвіти від 24.02.98 р.№ 66;

Положення про навчання неповнолітніх професіям, пов'язаним з важкими роботами і роботами зі шкідливими або небезпечними умовами праці (затверджено наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 30 грудня 1994 р. № 130);

Списки виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу зі шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці - п. 11. Лабораторії, науково-дослідні лабораторії, установи та організації, лабораторії вищих навчальних закладів - п. 17. Заклади освіти та соціального захисту населення (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1290);

Порядок надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним, педагогічним, науково-педагогічним працівникам освіти та науковим працівникам. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346;

Умови, тривалість, порядок надання та оплати творчих відпусток, Затверджено Постан . Кабінету Міністрів України від 19січня 1998р. №45;

Граничні норми підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми (затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.03.1996 р. № 59);

Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України (затверджено наказом Міністерства освіти України і ГУДПО МВС України 30.09.98 № 348/70);

Положення про дружини юних пожежних (погоджено Міністерством освіти України, протокол № 13/4 від 20.05.94);

Тимчасове положення про дитячий оздоровчий заклад (постанова Кабінету Міністрів України від 30.04.98 № 591);

Примірне положення про оздоровчий табір для дітей, підлітків та учнівської молоді (затверджено Міністерством освіти України);

Устаткування, утримання середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів та організація навчально-виховного процесу

(погоджено листом Міністерства освіти України від 15.02.1999 р. № 1/12-347);

Про використання шкільних меблів (затверджено Міністерством освіти СРСР 2 червня 1980 р. № 21177-80);

Про нормативи граничної наповнюваності класів, груп, гуртків та нормативи поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у серед-ніх закладах освіти, затверджено Міносвіти України від 10.09.97р. №341;

Правила безпеки під час трудового навчання й літніх практичних робіт учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів у сільськогосподарському виробництві (ДНАОП 9.2.30-1.03-98);

Правила безпеки під час роботи з біології у загальноосвітніх навчальних закладах (введені в дію з 01.12.98 р.);

Правила безпеки під час проведення навчально-виховного процесу у кабінетах (лабораторіях) фізики загальноосвітніх навчальних закладів (введені в дію з 01.12.98 р.);

Правила безпеки під час проведення навчально-виховного процесу у кабінетах (лабораторіях) хімії загальноосвітніх навчальних закладів (введені в дію з 01.12.98 р.);

Правила безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах, введені в дію з 01.12.98 р.;

Положення про навчальні майстерні загальноосвітнього навчально-виховного закладу (затверджено наказом Міністерства освіти України від 16 червня 1994 р. № 184);

Правила проведення туристських походів, експедицій та екскурсій з учнівською і студентською молоддю України (затверджено наказом Міносвіти України № 52 від 03.03.99 р.);

Примірна інструкція з безпеки діяльності працівників дошкільного закладу під час навчально-виховного процесу (затверджено наказом Міністерства освіти України 13 грудня 1999 р. № 462);

Влаштування та обладнання кабінетів комп’ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп’ютерах (Державні санітарні правила і норми ДСАНПіН 5.5.6.009-98);

Положення про представників профспілки працівників освіти і науки України з питань охорони праці, затверджено постановою президії ЦК профспілки працівників освіти і науки України від11.05.94 р.№ 11-32);

Типове положення про санаторій-профілакторій для працівників і студентів установ Міністерства освіти України (затверджено правлінням Фонду соціального страхування України 8.12.1994 р.).

Типовые отраслевые нормы бесплатной выдачи специальной одежды, специальной обуви и других средств индивидуальной защиты рабочим и служащим высших учебных заведений (ДНАОП 0.05-3.41-81);

4. Гарантії прав громадян на охорону праці.

Керівниками закладів освіти створюються безпечні й нешкідливі умови праці, згідно з чинним законодавством України.

Керівник зобов'язаний, до початку роботи, роз'яснити працівникові його права і обов'язки та проінформувати під розписку про умови праці, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих чинників, які ще не усунуті, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я, його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах .

Вимогам нормативних актів про охорону праці, зокрема: безпека технологічних процесів, робота машин, механізмів, устаткування, стан засобів колективного та індивідуального захисту повинні відповідати умови праці на робочому місці, а також санітарно-побутові умови.

Відповідно до ДНАОП 0.05-3.41.81 здійснюється забезпечення працівників навчальних закладів спецодягом, іншими засобами індивідуального захисту.

5. Час відпочинку працюючих.

Згідно чинного законодавства до часу відпочинку працюючих належать:

вихідні дні: при п'ятиденному робочому тижні працівникам надаються два вихідні дні на тиждень, а при шестиденному - один вихідний день; загальним вихідним днем є неділя; відпустки; святкові дні; перерва для відпочинку і харчування не більше двох годин і, як правило, через чотири години після початку роботи;

Щорічна основна відпустка надається згідно Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним, педагогічним, науково-педагогічним працівникам освіти та науковим працівникам. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346.

Списки виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників у яких, дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р., № 1290).

Право на щорічну основну відпустку мають керівні, педагогічні, науково-педагогічні працівники освіти та наукові працівники, які перебувають у трудових відносинах з установами, організаціями, підприємствами незалежно від форм власності та їх галузі.

6. Охорона праці жінок, неповнолітніх та інвалідів.

Норми щодо **охорони праці жінок** визначені Кодексом законів про працю, глава XII. Праця жінок.

Забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім

деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт, пов'язаних з санітарним та побутовим обслуговуванням), а також залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно «Переліку важких робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок», затвердженого наказом МОЗ України 29.12.93 № 256, зареєстрованого в Мін'юсті України 30.03.1994 р. № 51/260 та «Граничних норм підіймання і переміщення важких речей жінками», затверджених наказом МОЗ України 10.12.1993 р. № 241, зареєстрованих у Мін'юсті України 28.07.1994 р. № 176/385.

Тривалість і порядок надання жінкам відпусток для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей визначено Законом України «Про відпустки». Охороні праці жінок в законодавстві України про охорону праці приділяється особлива увага.

Гранично допустиме навантаження для жінок при переміщенні вантажів почергово з іншою роботою (до 2-х разів на годину) складає 10 кг, а переміщення вантажів постійно протягом робочої зміни - 7 кг. Загальна маса вантажу, який переміщується протягом кожної години робочої зміни, не повинна перевищувати: з робочої поверхні - 350 кг, з підлоги - 175 кг.

Жінки, що мають дітей у віці від 3 до 14 років або дітей-інвалідів, також вагітні жінки і матері, що годують грудьми. не можуть залучатися до надурочних робіт та до робіт у нічний час (з 22 до 6 години ранку), у вихідні дні або направлятися у відрядження без їх згоди.

Охорона праці неповнолітніх

Законодавством України про охорону праці забороняється застосування праці неповнолітніх, віком до 18 років, на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах.

Забороняється залучати осіб молодше 18 років до нічних і надурочних робіт і до робіт у вихідні та святкові дні. У виняткових випадках за згодою батьків можуть прийматись на роботу особи, які досягли 15 років.

Особи, молодші 18 років, щорічно підлягають обов'язковому медичному огляду.

Щорічна відпустка підліткам надається тривалістю один календарний місяць влітку або за їх бажанням у будь-яку іншу пору року.

Звільнення неповнолітніх з ініціативи керівника не допускається без попередньої згоди районної (міської) комісії в справах неповнолітніх.

Не допускається залучення неповнолітніх до праці на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні, а також до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до «Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх»,

затвердженого наказом МОЗ України 31.03.1994р. №46, зареєстрованого в Мін'юсті України 28.07.94 №176/ 385 та «Граничних норм підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми», затверджених наказом МОЗ України 22.03.1996р. №59, зареєстрованих у Мін'юсті України 16.04.1996 р. №183/1208.

Неповнолітні приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду.

Не допускається прийняття на роботу осіб, які не мають шістнадцять років. Однак, як виняток, можуть прийматися на роботу особи, які досягнули п'ятнадцяти років за згодою одного з батьків або особи, що його замінює. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, яка не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює (ст. 188 КЗпП).

Забороняється залучати неповнолітніх до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні (ст. 192 КЗпП).

Усі особи, які не досягнули вісімнадцять, років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному огляду (ст. 191 КЗпП).

Для неповнолітніх, у віці від 16 до 18 років, встановлено скорочений 36-годинний робочий тиждень, а для п'ятнадцятирічних - 24-годинний.

Заробітна плата працівникам, яким не виповнилось вісімнадцять років, при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи (ст. 194 КЗпП). Щорічні відпустки неповнолітнім надаються в літній час або, на їх бажання, в будь-яку іншу пору року (ст. 195 КЗпП). Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день (ст.6 Закону України «Про відпустки»).

Звільнення неповнолітніх з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної комісії в справах неповнолітніх (ст. 198 КЗпП).

Граничні норми підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми: Затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.03.1996 р. № 59 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 квітня 1996 р. за № 183/1208.

Граничні норми діють на всій території України і поширюються на всі підприємства, установи, організації, учбові заклади, а також на юридичних та фізичних осіб, які використовують працю підлітків від 14 до 18 років.

До роботи, що потребує підіймання та переміщення важких речей,

допускаються підлітки, які не мають медичних протипоказань, що засвідчено відповідним лікарським свідоцтвом. До тривалої роботи по підійманню та переміщенню важких речей підлітки до 15 років не допускаються.

Роботодавець повинен забезпечити обов'язкове проходження працюючими у нього підлітками попереднього та наступних періодичних медичних оглядів.

Загальна тривалість робочого часу підлітків не повинна перевищувати 24 години на тиждень для підлітків 14-15 років та 36 годин - для підлітків 16-17 років. Обов'язковим повинен бути рівномірний розподіл тижневого робочого часу за днями п'яти- або шестиденного робочого тижня. Робота підлітків з вантажами не повинна становити більше 1/3 робочого часу.

Вага окремого вантажу та сумарна вага вантажу, який повинні підіймати та переміщувати підлітки, не повинна перевищувати граничних норм.

Охорона праці інвалідів

Адміністрація навчальних закладів зобов'язана створювати безпечні і не шкідливі для здоров'я умови праці, вживати заходів, спрямованих на запобігання інвалідності, на відновлення працездатності інвалідів (Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні"). Цей Закон визначає основи соціальної захищеності інвалідів в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними здібностями і інтересами. Постановою КМ України від 7.12.2006р. за №1836 Про реалізацію статті 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» затвержено: «Порядок надання дотації роботодавцю за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів на створення спеціальних робочих місць для інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості» та «Порядок проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості, за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів».

Навчальні заклади, які використовують працю інвалідів, зобов'язані створювати для них умови праці з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальних програм реабілітації, вживати додаткових заходів безпеки праці, які відповідають специфічним особливостям цієї категорії працівників. У випадках, передбачених законодавством, роботодавець зобов'язаний організувати навчання, перекваліфікацію і працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій. Залучення інвалідів до надурочних робіт і робіт у нічний час не допускається. (ст.12 Закону України «Про охорону праці»).

За інвалідами внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання, які проходять професійну реабілітацію, у тому числі професійну підготовку і перепідготовку згідно з індивідуальною програмою реабілітації, якщо з моменту встановлення інвалідності минуло не більше року, зберігається середній заробіток за попереднім місцем роботи із зарахуванням пенсії по інвалідності протягом строку, передбаченого програмою. У таких випадках відшкодування витрат з урахуванням сплачених сум пенсій здійснюється підприємством (об'єднанням), установою і організацією, у період роботи на яких настала інвалідність. Порядок надання відпусток інвалідам визначено Законом України «Про відпустки». 1.2.

Контрольні запитання:

1. Законодавча база України про охорону праці в системі освіти.
2. Нормативно-правові акти з охорони праці в системі освіти.
3. Гарантії прав громадян на охорону праці, час відпочинку працюючих.
4. Граничні норми переміщення грузів жінками і підлітками.
5. Охорона праці інвалідів.
6. МОП.
7. Охорона праці в Україні.

Л Е К Ц І Я № 2

Тема: **Травматизм та професійні захворювання в галузі.**

Розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах. Контроль і нагляд за станом охорони праці.

План

1. Виробничий травматизм та професійні захворювання.
2. Розслідування та облік нещасних випадків у навчально-виховних закладах.
3. Повідомлення про нещасні випадки, їх розслідування та облік.
4. Спеціальне розслідування нещасних випадків.
5. Звітність про нещасні випадки і аналіз причин,що призвели до них.
6. Контроль і нагляд за станом охорони праці.

1. Виробничий травматизм та професійні захворювання

У результаті дії несприятливих чинників виробничого середовища в навчальному закладі, на підприємстві, в організації можуть траплятися нещасні випадки. Статистика нещасних випадків на виробництві свідчить, що 15-20 років тому в Україні на виробництві щороку гинуло близько 4 тис. людей, що в 1,5 раза більше, ніж сьогодні. Але й тепер щороку на виробництвах України травмується близько 120 тис. осіб, з яких 2,5 тисячі гине, більш ніж 10 тис. осіб одержують профзахворювання. Щороку на канікулах гине 30 студентів вузів, і за рік стається близько 1000 нещасних випадків зі студентами та викладачами.

Нещасний випадок на виробництві - це раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого чинника чи середовища, унаслідок яких заподіяна шкода здоров'ю або настала смерть.

Професійне захворювання - це патологічний стан людини, обумовлений роботою і пов'язаний з надмірним напруженням організму або несприятливою дією шкідливих виробничих чинників.

Характерним для нещасного випадку є миттєвість дії небезпечного виробничого чинника, тоді як професійне захворювання спричиняє тривала дія небезпечного виробничого чинника.

Виробнича травма - це порушення анатомічної цілісності організму людини або його функцій унаслідок впливу виробничих чинників.

Травми залежно від характеру дії бувають: механічні (забите місце, переломи); термічні (опіки, обмороження); хімічні (отруєння, опіки); електричні(електричні опіки, електричні мітки, електроофтальмія, фібриляція серця, електричний шок тощо); психічні (переляк, шок).

Явище, що характеризується сукупністю виробничих травм і нещасних випадків на виробництві, називається **виробничим травматизмом.**

Явище, що характеризується сукупністю професійних захворювань, називається **професійною захворюваністю.**

Причини виробничого травматизму: організаційні, технічні

психофізіологічні.

Організаційні:

незадовільне функціонування, недосконаліст або відсутність системи управління охороною праці. Недоліки під час навчання безпечним прийомам праці, у тому числі: відсутність або неякісне проведення інструктажу; допуск до роботи без навчання та перевірки знань з охорони праці; неякісна розробка, недосконаліст інструкцій з охорони праці або їх відсутність; відсутність у посадових інструкціях функціональних обов'язків з питань охорони праці; порушення режиму праці та відпочинку; порушення вимог безпеки під час експлуатації транспортних засобів; порушення правил дорожнього руху; незастосування засобів індивідуального захисту (за їх наявності); незастосування засобів колективного захисту (за їх наявності); відсутність або неякісне проведення медичного обстеження (профвідбору); невикористання засобів індивідуального захисту через незабезпеченість ними; виконання робіт з відключеними, несправними засобами колективного захисту, системами сигналізації, вентиляції, освітлення тощо; залучення до роботи працівників не за спеціальністю (професією); порушення вимог безпеки під час експлуатації устаткування, машин, механізмів тощо; порушення трудової і виробничої дисципліни, у тому числі: невиконання посадових обов'язків; невиконання вимог інструкцій з охорони праці.

Технічні:

конструкторські недоліки, недосконаліст, недостатня надійність засобів виробництва; неякісна розробка або відсутність проектної документації на будівництво, реконструкцію виробничих об'єктів, будівель, споруд, обладнання тощо; конструктивні недоліки, недосконаліст, недостатня надійність транспортних засобів; неякісне виконання будівельних робіт; недосконаліст, невідповідність вимогам безпеки технологічного процесу; незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будинків, споруд, території; засобів виробництва; транспортних засобів; незадовільний стан виробничого середовища.

Психофізіологічні:

алкогольне, наркотичне сп'яніння, токсичне отруєння; низька нервово-психічна стійкість; погані фізичні дані або стан здоров'я; незадовільний «психологічний» клімат у колективі; травмування внаслідок протиправних дій інших осіб.

1.Розслідування та облік нещасних випадків у навчально-виховних закладах

Положення про охорону праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах встановлює єдиний порядок розслідування і обліку нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу, незалежно від місця його проведення з учнями, студентами і вихованцями навчально-виховних закладів.

Розслідуванню і обліку підлягають нещасні випадки що сталися:

під час проведення лекцій, уроків, у тому числі допризивної підготовки юнаків, лабораторних занять, спортивних, гурткових, позааудиторних, позакласних, позашкільних заходів, інших занять (чи в перервах між ними) відповідно до навчальних і наукових планів. При проведенні позааудиторних, позакласних, позашкільних та інших заходів у вихідні, святкові та канікулярні дні, якщо ці заходи здійснюються під безпосереднім керівництвом працівника даного навчально-виховного закладу або особи, яка призначена наказом керівника закладу. Під час занять з трудового і професійного навчання, професійних, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, виробничої та навчальної практики, які проводяться відповідно до навчальних планів у навчально-виховних закладах або дільницях, що їм належать. Під час перебування у студентських загонах, таборах праці і відпочинку, шкільних лісництвах, на навчально-дослідних ділянках. При проведенні спортивних змагань, тренувань, оздоровчих заходів, екскурсій, походів, експедицій, організованих закладом у встановленому порядку. Під час перевезень учнів, студентів і вихованців до місця проведення заходів і назад, а також при організованому прямуванні їх на запланований захід на громадському транспорті або пішки.

Нещасний випадок, який стався під час навчально-виховного процесу і викликав в учня, студента або вихованця втрату працездатності **не менше одного дня** відповідно до медичного висновку, оформляється актом форми Н-2 .

Адміністрація закладу зобов’язана видати потерпілому (його батькам або особі, яка представляє його інтереси) копію акта форми Н-2 про нещасний випадок, оформленого державною мовою, не пізніше трьох днів після закінчення розслідування по ньому.

Акт форми Н-2 підлягає зберіганню в архіві органу управління освітою, навчально-виховного закладу протягом 45 років.

Відповідальність за правильне і своєчасне розслідування і облік нещасних випадків, складання акта форми Н-2, розроблення і виконання заходів щодо усунення причин нещасного випадку несе керівник навчально-виховного закладу. Контроль здійснюють вищі органи управління освітою.

У разі відмови адміністрації закладу в складанні акта форми Н-2, а також при незгоді потерпілого (його батьків або особи, яка представляє його інтереси) зі змістом акта форми Н-2 конфлікт розглядає вищий орган освіти у термін не більше семи днів з моменту подання письмової заяви. Його рішення є обов’язковим для виконання адміністрацією закладу. У разі необхідності вищий орган, потерпілий (його батьки або особа, яка представляє його інтереси) одержують відповідний висновок представника органу державного нагляду за охороною праці, або органу державного управління охороною праці, або профспілкового органу.

Медична установа, куди доставлено учня, студента чи вихованця,

який постраждав від нещасного випадку, що стався під час навчально-виховного процесу, зобов'язана на запит керівника закладу видати медичний висновок про характер ушкоджень. По закінченні терміну лікування керівник закладу направляє до вищого органу управління освітою повідомлення про наслідки нещасного випадку.

При пожежах з нещасними випадками керівник закладу повідомляє територіальні органи пожежної охорони про осіб, які одержали опіки та інші травми, пов'язані з пожежею, для проведення профілактичних заходів щодо запобігання подібним випадкам.

Винні в порушенні Положення про охорону праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах, приховуванні нещасного випадку, що трапився, притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством.

3. Повідомлення про нещасні випадки, їх розслідування та облік

Про кожний нещасний випадок, який стався з учнем, студентом чи вихованцем, потерпілий або свідок нещасного випадку негайно сповіщає безпосередньо керівника навчально-виховного процесу, який зобов'язаний терміново організувати першу долікарську допомогу потерпілому та його доставку до лікувальної установи, повідомити про випадок, що стався, керівника закладу та службу охорони праці, до прибуття комісії з розслідування зберегти обстановку на місці в тому стані, в якому вона була на момент події.

Про нещасний випадок, що трапився під час далеких походів, екскурсій або інших заходів поза територією району, керівник заходу, що проводиться, повинен негайно повідомити також орган управління освітою за місцем події.

Керівник закладу зобов'язаний негайно вжити заходів щодо усунення причин, які викликали нещасний випадок, повідомити батьків потерпілого (особу, яка представляє його інтереси) і зробити запит висновку з медичної установи про характер і тяжкість ушкодження потерпілого.

Керівник закладу, одержавши повідомлення про нещасний випадок, наказом призначає комісію з розслідування у складі:

голови - заступника керівника закладу; членів - працівника служби охорони праці, представників педагогічного колективу.

Комісія з розслідування нещасного випадку зобов'язана:
протягом трьох діб провести розслідування нещасного випадку, виявити і опитати свідків та осіб, які допустили порушення правил безпеки життєдіяльності, по можливості отримати пояснення у потерпілого. Скласти акт про нещасний випадок за формою Н-2 у чотирьох примірниках, з'ясувати обставини і причини. Розробити заходи щодо усунення причин нещасного випадку, визначити відповідальних за це осіб і направити на затвердження керівникові закладу.

До акта додаються пояснення свідків, потерпілого та інші документи,

що характеризують стан місця, де стався нещасний випадок, наявність шкідливих і небезпечних чинників, медичний висновок тощо.

Керівник закладу протягом доби після закінчення розслідування затверджує чотири примірники акта форми Н-2 і по одному направляє: до підрозділу, де стався нещасний випадок; начальникові служби охорони праці; до архіву навчально-виховного закладу; потерпілому (його батькам або особі, яка представляє інтереси останнього).

Нещасний випадок, про який потерпілий за відсутності свідків не повідомив керівника закладу або наслідки від якого виявилися не відразу, повинен бути розслідуваний у термін не більше місяця з дня подачі письмової заяви потерпілим (його батьками або особою, яка представляє інтереси останнього). У такому разі питання про складання акта за формою Н-2 вирішується після всебічної перевірки заяви про нещасний випадок, що стався, з урахуванням усіх обставин, медичного висновку про характер травми, можливої причини її походження, свідчень учасників заходу та інших доказів. Одержання медичного висновку покладається на адміністрацію навчально-виховного закладу.

Нещасний випадок, що стався під час проведення далеких походів, екскурсій, експедицій, розслідується комісією органу управління освітою, на території якого стався нещасний випадок. У разі неможливості прибуття на місце пригоди представника закладу, з учнем, студентом, вихованцем якого стався нещасний випадок, до складу комісії включається представник однієї з підвідомчих органу установ, управління освітою, що проводить розслідування. Матеріали розслідування, включаючи акт за формою **Н-2**, направляються до органу управління освітою за місцем знаходження закладу.

Нещасний випадок, що стався з учнями загальноосвітньої школи, профтехучилища, студентами вищих навчальних закладів, які проходять практику або виконують роботу під керівництвом персоналу підприємства, розслідується спільно з представником органу управління освітою згідно з ДНАОП 0.00-4.03-01 «Положення про порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», **оформляється актом за формою Н-1 і обліковується підприємством.**

Нещасний випадок, що стався на підприємстві з учнем загальноосвітньої школи, профтехучилища, студентом вищого навчального закладу, які проходять практику або виконують роботу під керівництвом викладача, майстра виробничого навчання на дільниці, виділеній підприємством для цієї мети, розслідується органом управління освітою спільно з представником підприємства і береться на облік органом управління освітою, навчально-виховним закладом. Один примірник затвердженого акта форми Н-1 направляється за місцем навчання потерпілого, а копія - до відповідного органу управління освітою.

Усі нещасні випадки, оформлені актами Н-1, Н-2, реєструються органом управління, навчально-виховними закладами в спеціальному журналі розслідування.

4. Спеціальне розслідування нещасних випадків

Спеціальному розслідуванню підлягають нещасні випадки: групові (одночасно з двома і більше потерпілими); зі смертельним наслідком.

Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок зі смертельним наслідком керівник закладу зобов'язаний негайно повідомити: медичну установу за місцем, де стався нещасний випадок; вищий орган управління освітою за підлеглістю, включаючи й міністерство, у віданні якого знаходиться навчально-виховний заклад; батьків потерпілого або особу, яка представляє його інтереси; прокуратуру, орган внутрішніх справ за місцем, де стався нещасний випадок; місцеві органи державного нагляду, якщо зазначеним нещасний випадок стався на об’єктах, підконтрольних цим органам.

Повідомлення передається телеграфом, телефоном або іншим засобом зв’язку. Такі ж повідомлення надсилаються, якщо смерть потерпілого настала під час тимчасового звільнення від занять у навчально-виховному закладі в установленому порядку.

Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок зі смертельним наслідком, що стався під час далеких походів, екскурсій або інших заходів поза територією району, керівник заходу, який проводиться, негайно повідомляє орган управління освітою, прокуратуру за місцем події, керівника закладу, де навчається потерпілий.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку і випадку зі смертельним наслідком проводиться комісією зі спеціального розслідування у складі:

голови – керівника (заступника) вищого органу, керівника(заступника) вищого навчального закладу;

членів - керівника закладу (факультету), начальника (працівника) служби охорони праці, представника педагогічного колективу.

Комісія зі спеціального розслідування протягом 10 днів розслідує нещасний випадок і складає акт спеціального розслідування, оформлює інші необхідні документи та матеріалу. У разі необхідності встановлений термін розслідування може бути продовжений органом, який утворив комісію зі спеціального розслідування.

Матеріали спеціального розслідування повинні містити:

копію наказу про створення комісії зі спеціального розслідування; акт спеціального розслідування; копію акта за формою Н-2 на кожного потерпілого окремо; плани, схеми і фотознімки місця події; протоколи опитувань, пояснення свідків нещасного випадку та інших причетних осіб, а також посадових осіб, відповідальних за дотримання вимог норм і правил з охорони праці; витяг з журналу про проходження потерпілим

навчання та інструктажів з охорони праці, правил поведінки; медичнии висновок про характер і тяжкість ушкоджень, що вчинені потерпілому, причини його смерті; висновок експертної комісії (якщо така була створена) про причини нещасного випадку, результати лабораторних та інших досліджень, експериментів, аналізів тощо; витяги з інструкцій, положень, наказів та інших актів, що визначають заходи, які забезпечують безпечні умови проведення навчально-виховного процесу та відповідальних за це осіб.

На вимогу комісії зі спеціального розслідування адміністрація зобов'язана: запросити для участі в розслідуванні нещасного випадку спеціалістів-експертів, з яких може створюватись експертна комісія; зробити фотознімки пошкодженого об’єкта, місця нещасного випадку та подати інші необхідні документи; провести технічні розрахунки, лабораторні дослідження, випробування та інші роботи; надати транспортні засоби та засоби зв’язку, необхідні для розслідування; забезпечити друкування, розмноження у необхідній кількості матеріалів спеціального розслідування нещасного випадку.

Експертна комісія створюється за розпорядженням голови комісії зі спеціального розслідування. Питання, які потребують експертного висновку, і матеріали з висновками експертної комісії оформляються письмово.

Навчально-виховний заклад, де стався нещасний випадок, компенсує витрати, пов’язані з діяльністю комісії та залучених до її роботи спеціалістів.

Голова комісії, яка проводила спеціальне розслідування нещасного випадку, у п’ятиденний термін після його закінчення направляє матеріали до прокуратури за місцем, де стався груповий нещасний випадок або випадок зі смертельним наслідком.

Копії актів спеціального розслідування і форми Н-2 (на кожного потерпілого окремо) та наказ керівника закладу за результатами розслідування нещасного випадку направляються до відповідного вищого органу управління освітою.

Керівник закладу зобов’язаний у п’ятиденний термін розглянути матеріали спеціального розслідування нещасного випадку і видати наказ про вжиття запропонованих комісією зі спеціального розслідування заходів щодо запобігання подібним випадкам, а також притягти до відповідальності осіб, які допустили порушення законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці, вимог безпеки проведення навчально-виховного процесу.

Про виконання зазначених заходів керівник закладу письмово повідомляє вищий орган управління, а по об’єктах, що підконтрольні органам державного нагляду, їх місцевим органам.

Розслідування групового нещасного випадку з особливо тяжкими наслідками проводить комісія, призначена міністерством. До її складу поряд з працівником міністерства входять представники органів охорони

здоров’я, повноважний представник профспілкового органу, а за необхідності представник відповідного органу державного нагляду.

3. Контроль і нагляд за станом охорони праці

Контроль і нагляд за станом охорони праці спрямовані на виявлення відхилень від вимог правил, норм, стандартів, інструкцій та законодавства з охорони праці з метою вживання відповідних заходів до їх усунення.

Стан охорони праці контролює керівник. Основними видами контролю за станом охорони праці є: повсякденний оперативний контроль з боку керівників робіт, підрозділів та інших посадових осіб; адміністративно-громадський (триступеневий) контроль; контроль, що здійснює служба охорони праці; паспортизація умов праці та санітарно-гігієнічних умов у цехах і на дільницях; нагляд з боку державних інспекцій.

Оперативний контроль з боку керівників робіт і підрозділів проводиться згідно із затвердженими посадовими обов’язками.

У закладах з кількістю 50 і більше працюючих за рішенням трудового колективу може створюватися комісія з питань охорони праці. Рішення комісії мають рекомендаційний характер.

Громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці здійснюють: трудові колективи через обраних ними уповноважених; професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників;

Професійні спілки здійснюють контроль за дотриманням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, мають право безперешкодно перевіряти стан умов і безпеки праці, виконання відповідних програм і зобов’язань колективних договорів.

Представники профспілок беруть участь у вирішенні таких основних питань: в опрацюванні комплексних заходів поліпшення умов безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, проведенні перевірки їх виконання; у формуванні розділу «Охорона праці» колективного договору; у розслідуванні нещасних випадків і профзахворювань, у тому числі в спеціальних розслідуваннях за участю фахівців з охорони праці вищих профорганів, у розробці заходів щодо їх попередження; у розробці пропозицій для включення їх в угоду з питань охорони праці колективного договору; в організації соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань у порядку і на умовах, що визначаються законодавством; у роботі комісій: з питань охорони праці; з атестації посадових осіб на знання ними нормативних актів про охорону праці; з приймання в експлуатацію нових і реконструйованих об’єктів виробничого призначення на відповідність вимогам нормативних актів про охорону праці; з атестації робочих місць за умовами праці; у підтвердженні факту наявності виробничої ситуації, небезпечної для життя чи здоров’я працівника.

6. Державний нагляд за додержанням законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці здійснюють:

Державний комітет України з нагляду за охороною праці; Державний комітет України з ядерної та радіаційної безпеки; органи державного нагляду управління пожежної охорони Міністерства внутрішніх справ України; органи та заклади санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України.

Вищий нагляд за дотриманням і правильним застосуванням законів про охорону праці здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Органи державного нагляду за охороною праці не залежать від будь-яких господарських органів, громадських об'єднань, політичних формувань, місцевих державних адміністрацій і Рад народних депутатів та діють відповідно до положень, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Посадові особи органів державного нагляду за охороною праці (**державні інспектори**) мають право: безперешкодно в будь-який час відвідувати підконтрольні підприємства для перевірки дотримання законодавства про охорону праці, отримувати від керівника необхідні пояснення, матеріали та інформацію з даних питань; надсилати керівникам , а також посадовим особам місцевих Рад народних депутатів, міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) про усунення порушень і упущень з охорони праці; зупиняти експлуатацію підприємств, окремих виробництв, цехів, дільниць, робочих місць та обладнання до усунення порушень вимог охорони праці, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих; притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці; надсилати керівникам підприємств подання про невідповідність окремих посадових осіб обійманій посаді, передавати, якщо необхідно, матеріали органам прокуратури для притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Контрольні запитання:

1. Визначення виробничого травматизму та професійного захворювання.
2. За яким нормативним актом проводиться розслідування та облік нещасних випадків у навчально-виховних закладах.
3. Порядок повідомлення про нещасні випадки, їх розслідування та облік.
4. Коли проводиться спеціальне розслідування нещасних випадків?
5. Аналіз причин нещасних випадків.
6. Хто проводить контроль і нагляд за станом охорони праці?

Л Е К Ц І Я № 3

Тема: Вимоги пожежної безпеки до закладів системи освіти України.

План

1. Пожежна безпека в системі освіти.
2. Основні вимоги пожежної безпеки:
3. Вимоги пожежної безпеки для приміщень різного призначення, що належать до системи освіти України.
4. Порядок дій у разі виникнення пожежі.

1.Пожежна безпека в системі освіти.

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» Закону України «Про пожежну безпеку», постанови Кабінету Міністрів «Про заходи щодо виконання Закону України «Про пожежну безпеку» від 26.07.94 № 508 розроблені Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України, які затверджені наказом Міністерства освіти України і ГУДПО МВС України 30.09.98 № 348/70 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 17 грудня 1998 р. за 800/3240.

Правила поширюються на: заклади освіти, дошкільні заклади освіти, загальноосвітні навчальні заклади, позашкільні заклади освіти, професійно-технічні заклади освіти, вищі заклади освіти, коледж, інститут, консерваторія, академія, університет, заклади післядипломної освіти.

Загальні положення

Усі заклади та установи освіти перед початком навчального року (першої зміни для установ сезонного типу) мають бути прийняті відповідними комісіями, до складу яких включаються представники органів державного пожежного нагляду. Відповідальність за пожежну безпеку закладів, установ і організацій системи освіти несуть їх керівники, які залежно від характеру порушень і наслідків несуть адміністративну, кримінальну чи іншу відповідальність згідно з чинним законодавством.

Керівник закладу, установи, організації системи освіти зобов'язаний:

забезпечити виконання даних Правил і здійснювати контроль за дотриманням установленого протипожежного режиму всіма учасниками навчально-виховного процесу, забезпечити об’єкт первинними засобами пожежогасіння відповідно до норм, а також пожежним обладнанням і установками автоматичного виявлення і гасіння пожеж. Призначити відповідальних осіб за протипожежний стан усіх структурних підрозділів. Організувати вивчення вимог пожежної безпеки. Особи, які не пройшли навчання, інструктажу і перевірки знань з питань пожежної безпеки, до роботи не допускаються. Організувати в закладах і установах добровільну пожежну дружину, забезпечити розробку і затвердити план евакуації та порядок оповіщення людей, план евакуації та порядок повинні переглядатися один раз на три роки з урахуванням умов, що змінюються . Проводити практичні заняття щодо відпрацювання планів евакуацій не менше одного разу на

півріччя в закладах і установах, в таборах - на початку кожної зміни.

У будівлях і спорудах, які мають два і більше поверхи, у разі одночасного перебування на поверсі понад 25 осіб мають бути розроблені і вивішені на видних місцях плани евакуації людей на випадок пожежі. Для об'єктів з цілодобовим перебуванням учасників навчально-виховного процесу інструкції повинні передбачати два варіанти дій - у денний та нічний час.

Відповідальність за пожежну безпеку структурних підрозділів закладів, установ і організацій несуть їх керівники.

2.Основні вимоги пожежної безпеки

Утримання території: Території закладів, установ і організацій слід постійно утримувати в чистоті. Дороги, проїзди та під'їзди до будівель, а також доступи до пожежного інвентарю та обладнання мають бути завжди вільними.

У закладах, установах і організаціях, де відсутні гаражі, дозволяється стоянка автотранспорту на території, за умови вільних проїздів і проходів, на відстані не менше 10 м від будівлі.

Будівництво тимчасових будівель та споруд може здійснюватися лише за наявності проектної документації, яка пройшла попередню експертизу в органах державного пожежного нагляду.

Забороняється паління у приміщеннях дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів. На території навчальних закладів, установ і організацій, де паління дозволяється, керівництво зобов'язане визначити і обладнати спеціальні місця для цього.

Утримання будівель, приміщень та споруд: усі будівлі, приміщення та споруди закладів, установ і організацій повинні постійно утримуватися в чистоті. Для всіх будівель та приміщень виробничого, складського призначення і лабораторій повинна бути визначена категорія щодо вибухопожежної та пожежної небезпеки, а також клас зони за Правилами влаштування електроустановок. Написи про такі відомості повинні розміщуватися ззовні на вхідних дверях. У кожному приміщенні повинна бути вивішена табличка, де вказано прізвище відповідального за пожежну безпеку, номер телефону найближчої пожежної частини, а також розміщена інструкція з пожежної безпеки. Вибухо-, пожежонебезпечні приміщення у багатоповерхових будівлях повинні розміщуватися поблизу зовнішніх стін верхніх поверхів.

Протипожежні системи, установки, устаткування приміщень, будівель та споруд повинні постійно утримуватися у справному робочому стані. У будівлях дошкільних закладів освіти групи дітей молодшого віку слід розміщувати на нижніх поверхах. Наповнюваність приміщень має відповідати встановленим нормам. Розміщення меблів і обладнання у класах, кабінетах, майстернях, спальнях, їдальнях та інших приміщеннях не повинно перешкоджати евакуації людей і підходу до засобів пожежогасіння.

У коридорах, вестибюлях, холах, на сходових клітках і дверях евакуаційних виходів слід мати наказові та вказівні знаки безпеки. Евакуаційні проходи, виходи, коридори, тамбури і сходи не повинні заставлятися будь-якими предметами і обладнанням. Двері сходових кліток, коридори і сходи

повинні мати ущільнення в стулках, обладнані пристроями для самозакривання, які повинні постійно бути у справному стані.

У період перебування учасників навчально-виховного процесу в будівлях допускається двері евакуаційних виходів замикати лише зсередини за допомогою запорів, які легко відмикаються. У приміщеннях, пов'язаних з перебуванням дітей, килими, паласи, килимові доріжки тощо повинні бути щільно прикріплені до підлоги. Штучні килимові покриття, які не виділяють при горінні токсичних речовин та мають помірну димостворювальну здатність, у фойє, вестибюлях, залах для глядачів тощо дозволяється розстеляти за умови наклеювання їх на незаймисту основу.

Засобами оповіщення людей про пожежу є: внутрішня телефонна та радіотрансляційна мережі, спеціально змонтовані мережі мовлення, дзвінки та інші звукові сигнали.

У підвальних і цокольних поверхах не дозволяється: розміщення вибухо-, пожежонебезпечних виробництв, зберігання та застосування легкозаймистих горючих рідин, газів та легкозаймистих матеріалів, розміщення лабораторій з використанням вибухо- і пожежонебезпечних процесів.

У горищних приміщеннях не дозволяється: сушити білизну, влаштовувати склади, архіви, майстерні тощо; застосовувати для утеплення перекриттів торф, стружку, тирсу та інші горючі матеріали, прикріплювати до димоходів радіо- і телевізійні антени. Двері горищних і технічних приміщень повинні бути постійно зачинені. На дверях слід вказувати місце зберігання ключів, доступне для отримання їх у будь-який час доби.

Зовнішні пожежні сходи, сходи-драбини і загорожі на дахах будівель мають утримуватися у справному стані. Дахові вікна горищних приміщень мають бути засклені і закриті.

У будівлях дошкільних закладів, розрахованих на 120 і менше місць, допускається проживання обслуговуючого персоналу за наявності відокремленого виходу з житлової частини назовні та її відділення від приміщень дошкільного закладу протипожежними перегородками 1-го типу та перекриттями 3-го типу без отворів. У дошкільних та середніх закладах освіти, в літніх таборах з «цілодобовим режимом роботи повинно бути встановлене чергування обслуговуючого персоналу без права сну в нічний час. Приміщення для чергових має бути забезпечене телефонним зв'язком.

У будівлях закладів, установ і організацій не допускається:

розміщувати людей у мансардних приміщеннях, а також на поверхах, не забезпечених двома евакуаційними виходами, здійснювати перепланування приміщень з порушенням будівельних норм і правил. Використовувати горючі матеріали для обробки стін і стель шляхів евакуації. Установлювати грати, жалюзі та подібні до них незнімні пристрої на вікнах приміщень, де перебувають учасники навчально-виховного процесу, сходових клітках, у коридорах, холах та вестибюлях, знімати дверні полотна в отворах, що з'єднують коридори зі сходовими клітками. Застосовувати з метою опалення нестандартні нагрівальні пристрої, використовувати електроплитки, кип'ятильники, електрочайники, газові плити тощо для приготування їжі та

трудового навчання за винятком спеціально обладнаних приміщень. Забивати двері евакуаційних виходів, захаращувати шляхи евакуації, установлювати дзеркала та влаштовувати фальшиві двері на шляхах евакуації, влаштовувати на шляхах евакуації пороги, виступи, турнікети, розсувні, підйомні двері та інші пристрої, що перешкоджають евакуації людей. Здійснювати вогневі, електрогазозварювальні та інші види пожежонебезпечних робіт у будівлях у разі наявності в їх приміщеннях людей. Обгортати електричні лампи папером, та іншими горючими матеріалами, застосовувати для освітлення свічки, гасові лампи і ліхтарі. Виконувати прибирання приміщень, очищення деталей і обладнання за допомогою легкозаймистих і горючих рідин, зберігати на робочих місцях і в шафах, а також залишати в кишенях спецодягу використані обтиральні матеріали, Здійснювати відігрівання труб системи опалення, водопостачання, каналізації тощо із застосуванням відкритого вогню, Залишати без нагляду ввімкнені в мережу лічильні і друкарські машинки, радіоприймачі, телевізори та інші електроприлади. Вогневі та зварювальні роботи можуть виконуватися тільки з письмового дозволу керівника закладу, установи чи організації з оформленням наряду-допуску.

Користуватися прасками в закладах чи установах дозволяється лише в спеціально відведених приміщеннях під наглядом працівника закладу, установи. Праски повинні встановлюватися на підставках з вогнетривких матеріалів.

Усі будівлі і приміщення закладів, установ і організацій мають бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння. Після обробки антипіренами повинен бути складений акт про проведення роботи підрядною організацією. Перевірку стану вогнезахисної обробки слід проводити не менше одного разу на рік зі складанням акта перевірки.

Після закінчення занять у класах, майстернях, кабінетах і лабораторіях учителі, викладачі, лаборанти, майстри виробничого навчання та інші працівники закладу чи установи повинні оглянути приміщення, усунути виявлені недоліки і зачинити приміщення, знеструмивши електромережу.

Не дозволяється застосування електронагрівальних приладів у пожежонебезпечних зонах складських приміщень, у будівлях архівів, музеїв, бібліотек, гардеробних тощо. Захист будівель, споруд від прямого попадання блискавки і вторинних її проявів має виконуватися згідно з РД-34.21.122-87.

Кожний заклад, установа і організація повинні бути забезпечені зовнішнім і внутрішнім протипожежним водопостачанням згідно а вимогами будівельних норм.

Внутрішні пожежні крани періодично, не рідше одного разу на шість місяців, мають піддаватися технічному обслуговуванню і перевірятися на працездатність шляхом випуску води, результати перевірок реєструються в спеціальному журналі технічного обслуговування. Пожежні крани повинні постійно бути справними і доступними для використання. Пожежні крани внутрішнього протипожежного водопроводу мають бути обладнані однакового з ним діаметру рукавами і стволами, вміщеними у шафи, які пломбуються. У шафі має міститися важель для полегшення відкривання крану.

Пожежні рукави мають бути сухими, добре скатаними і приєднаними до кранів і стволів. Один раз на 6 місяців слід здійснювати перевірку рукавів шляхом пуску води під тиском і перекатувати їх у подвійну скатку або складеними «у гармошку».

Навчальні та навчально-виробничі приміщення (класи, кабінети, лабораторії та навчально-виробничі майстерні)

У навчальних та навчально-виробничих приміщеннях слід розміщувати лише потрібні для забезпечення навчального процесу меблі, прилади, моделі, приладдя, посібники, транспаранти, навчально-наочні засоби. Усі навчально-наочні засоби, які розміщуються в навчальних та навчально-виробничих приміщеннях або в спеціально виділених для цього приміщеннях, мають зберігатися в шафах, на стелажах чи на стаціонарно встановлених стійках. У навчальних та навчально-виробничих приміщеннях зберігаються тільки ті навчально-наочні посібники та навчальне обладнання, проводяться тільки ті досліди та роботи, які передбачені переліками та навчальними програмами.

Зберігання фільмокопій, діапозитивів, слайдів, магнітних стрічок тощо має здійснюватися в спеціально відведених для цієї мети приміщеннях. Не дозволяється складати обрізки та шматки кіно- та фотоплівки, магнітної плівки до загальних ящиків із сміттям, папером та іншими матеріалами.

Після закінчення занять усі пожежо-, вибухонебезпечні речовини та матеріали повинні бути прибрані з класів, кабінетів, майстерень у спеціально виділені та обладнані приміщення.

Кількість парт в навчальних класах та кабінетах не повинна перевищувати граничну нормативну наповнюваність класних груп, яка встановлюється Міністерством освіти і погоджується з Міністерством охорони здоров’я України.

Усі учасники навчально-виховного процесу навчальних закладів, де проводяться практичні заняття, зобов’язані знати пожежну небезпеку застосовуваних хімічних реактивів і речовин, засоби їх гасіння та дотримуватися заходів безпеки під час роботи з ними.

Перед початком проведення лабораторних занять з нової теми керівник, який проводить їх, повинен провести протипожежний інструктаж і зафіксувати його в журналі періодичного інструктажу.

Усі роботи, пов’язані з виділенням токсичних або пожежо-, вибухонебезпечних газів і парів, слід виконувати у витяжних шафах із справною вентиляцією. Припливно-витяжна вентиляція у всіх приміщеннях лабораторії повинна вмикатися за 30 хв. до початку роботи і вимикатися після закінчення робочого дня.

Лабораторні приміщення та навчально-виробничі майстерні слід забезпечити вогнегасниками. Учасники навчально-виховного процесу повинні знати місце, де містяться засоби пожежогасіння, і вміти користуватися у разі виникнення пожежі чи загорання.

У приміщеннях лабораторій та навчально-виробничих майстерень не дозволяється: застосовувати для миття підлоги та обладнання легкозаймисті або горючі речовини (бензин, ацетон, гас тощо); користуватися

електронагрівачами з відкритою спіраллю; залишати без нагляду робоче місце, запалені пальники та інші нагрівальні прилади; сушити предмети, що можуть горіти, на опалювальних приладах; зберігати будь-які речовини, пожежонебезпечні властивості яких не досліджені; тримати легкозаймисті та горючі речовини біля відкритого вогню, нагрівальних приладів, пальників тощо; виливати відпрацьовані легкозаймисті та горючі рідини в каналізацію.

У навчально-виробничих майстернях не дозволяється застосування відкритого вогню, проведення зварювальних робіт. Обтиральний матеріал для робіт у навчально-виробничих майстернях навчальних закладів слід зберігати в спеціальних металевих ящиках. Використаний обтиральний матеріал, стружки слід прибирати після занять наприкінці кожного дня.

Усі приміщення комп'ютерних класів повинні бути обладнані установками автоматичної пожежної сигналізації та пожежогасіння. Приміщення, в яких розташовуються персональні комп'ютери та дисплейні зали (де влаштування систем автоматичного пожежогасіння не обов'язкове), слід оснащувати переносними вуглекислотними вогнегасниками з розрахунку 2 шт. на кожні 20 $м^2$ площі приміщення. У приміщеннях комп'ютерних класів не дозволяється: використовувати плівки на нітрооснові, встановлювати електророзетки на горючій основі, користуватися побутовими електронагрівальними приладами, захаращувати евакуаційні виходи та проходи, встановлювати на вікнах глухі грати, користуватися відкритим вогнем, залишати без нагляду ввімкнену в електромережу апаратуру. Після закінчення роботи перед закриттям приміщення всі електроустановки та персональні комп'ютери слід вимкнути з мережі електроживлення.

Відповідальними за забезпечення пожежної безпеки під час проведення культурно-масових заходів є керівники закладів, установ, організацій. Приміщення, в яких проводяться масові заходи, повинні мати не менше двох евакуаційних виходів, які слід постійно утримувати в справному стані. Перед початком культурно-масових заходів керівник установи, закладу, організації призначає відповідальних осіб за пожежну безпеку, які повинні ретельно перевірити всі приміщення, евакуаційні шляхи і виходи на відповідність їх вимогам пожежної безпеки, а також переконатися у наявності і справному стані засобів пожежогасіння, зв'язку і пожежної автоматики. Усі виявлені недоліки мають бути усунені до початку культурно-масового заходу.

За 15 днів до проведення святкувань новорічної ялинки керівник закладу, установи, організації повинен повідомити пожежну охорону про дату і місце їх проведення. Без дозволу місцевої пожежної охорони розміщення новорічної ялинки не дозволяється. На час проведення культурно-масових заходів у навчальних закладах і установах необхідно забезпечити чергування працівників установи чи закладу та учнів старших класів. Під час проведення культурно-масового заходу з дітьми мають невідступно бути черговий викладач, класні керівники чи вихователі. Ці особи повинні бути проінструктовані про заходи пожежної безпеки і порядок евакуації дітей у разі виникнення пожежі і зобов'язані забезпечити дотримання вимог пожежної безпеки під час проведення культурно-масового заходу. Черговий персонал

перед початком святкувань новорічної ялинки зобов'язаний ретельно оглянути всі приміщення, запасні виходи і особисто впевнитися у їх пожежобезпеці.

Культурно-масові заходи мають проводитися: у будівлях I і II ступеня вогнетривкості - в приміщеннях будь-якого поверху. у будівлях III-V ступеня вогнетривкості - тільки в приміщеннях першого поверху, при цьому захисні конструкції всередині приміщень мають бути оштукатурені або оброблені вогнезахисною сумішшю. Проведення культурно-масових заходів у підвальних і цокольних приміщеннях не дозволяється. Поверхи в приміщеннях, де проводяться культурно-масові заходи, повинні мати не менше двох розосереджених евакуаційних виходів.

Кількість місць у приміщеннях встановлюється з розрахунку 0,75 $м^2$ на особу, а при проведенні танців, ігор і подібних заходів з розрахунку 1,5 $м^2$ на одну особу (без урахування площі сцени). Заповнення приміщень людьми понад установлені норми не допускається.

Ширина поздовжніх і поперечних проходів у приміщеннях для проведення культурно-масових заходів має бути не менше одного метра, а проходів, які ведуть до виходів, не менше ширини самих виходів. Скорочувати ширину проходів між рядами і встановлювати у проходах додаткові місця не дозволяється.

У приміщеннях для культурно-масових заходів килими та килимові покриття, а також ряди стільців при кількості місць понад 200 слід міцно прикріпити до підлоги. При кількостю місць до 200 кріплення стільців до підлоги не обов'язкове за умови з'єднання їх у рядах між собою.

Евакуаційні виходи з приміщень мають бути позначені світловими покажчиками з написом «Вихід» білого кольору на зеленому тлі, підключеними до мережі аварійного або евакуаційного освітлення будівлі. За наявності людей у приміщеннях світлові покажчики мають бути у ввімкненому стані.

У приміщеннях, **що використовуються для проведення культурно-масових заходів**, **не дозволяється:** використовувати віконниці на вікна для затемнення приміщень, обклеювати стіни і вікна шпалерами і папером, застосовувати горючі матеріали, не оброблені вогнезахисними сумішами, для акустичної обробки стін і стель. Зберігати бензин, гас та інші легкозаймисті і горючі рідини. Зберігати майно, інвентар та інші предмети, речовини і матеріали під сценою чи помостами, а також у підвалах, розміщених під приміщеннями, застосовувати предмети оформлення приміщень, декорації та сценічне обладнання, виготовлене з горючих синтетичних матеріалів, штучних тканин і волокон. Застосовувати відкритий вогонь, використовувати хлопавки, застосовувати дугові прожектори, влаштовувати світлові ефекти із застосуванням хімічних та інших речовин, які можуть викликати загорання, установлювати стільці, крісла тощо, конструкції яких виконано з пластмас і легкозаймистих матеріалів, а також ставити приставні стільці у проходах залу. Установлювати на дверях евакуаційних виходів замки та інші запори, що важко відкриваються, установлювати на вікнах глухі грати.

Підлоги приміщень мають бути рівними, без порогів, східців, щілин і

вибоїн. У разі різниці рівнів суміжних приміщень у проходах мають влаштовуватися пологі пандуси. Усі горючі декорації, сценічне оформлення, а також драпірування, які застосовуються на вікнах і дверях, мають піддаватися обробці вогнезахисними сумішами із складанням акта у двох примірниках, один з яких передається замовнику, а другий зберігається в організації, яка проводила просочення. Керівники закладів та установ зобов'язані проводити перевірку якості вогнезахисної обробки декорацій і конструкцій перед проведенням кожного культурно-масового заходу.

Під час проведення новорічного вечора ялинка має встановлюватися на стійкій основі не утруднювати вихід з приміщення. Ялинка має стояти на відстані не менше як один метр від стін і стелі. За відсутності в закладі чи установі електричного освітлення новорічні вистави та інші культурно-масові заходи слід проводити в денний час. Ілюмінацію ялинки повинен проводити лише досвідчений електрик з дотриманням вимог ПУЕ, її слід здійснювати через знижувальний трансформатор гірляндами з послідовним підключенням електроламп напругою до 12В. Лампочки в гірляндах повинні бути потужністю не більше як 25Вт. Участь у святі ялинки дітей і дорослих**,** вдягнених у костюми з вати**,** паперу**,** марлі та подібних легкозаймистих матеріалів**,** що не просочені вогнезахисною сумішшю**,** не дозволяється.

Під час оформлення ялинки не дозволяється: використовувати для прикрашання целулоїдні та легкозаймисті прикраси, застосовувати для ілюмінації ялинки свічки, бенгальські вогні, феєрверки, обкладати підставку і прикрашати віти ватою, яка не просочена вогнезахисною сумішшю. У разі потреби проведення спеціальних вогневих ефектів відповідальний постановник спектаклю повинен опрацювати протипожежні заходи за узгодженням з органами державного пожежного нагляду.

Відповідальність за протипожежний стан гуртожитків та будинків підвищеної поверховості, які належать до системи освіти України покладається на осіб, призначених наказом керівника. Громадяни, які селяться в житлові будинки, повинні бути ознайомлені з правилами пожежної безпеки.

У всіх кімнатах гуртожитків слід вивісити на видних місцях: схематичний план індивідуальної евакуації з кожного поверху із зазначенням номера кімнати, найкоротшого шляху евакуації та пояснювального тексту; пам'ятку щодо дотримання вимог правил пожежної безпеки для тих, хто проживає в гуртожитку; пам'ятку щодо дій на випадок виникнення пожежі для тих, хто проживає в гуртожитку, готелі.

Гуртожитки з кількістю місць для проживання 50 і більше повинні бути обладнані гучномовними пристроями сповіщення людей про виникнення пожежі і порядок їх евакуації. Житлові будівлі повинні бути обладнані протипожежним водопостачанням згідно з будівельними нормами і правилами.

У будівлях гуртожитків**,** готелів**,** будинків підвищеної поверховості не дозволяється: забивати та заставляти меблями і обладнанням евакуаційні двері та виходи на евакуаційні сходи, влаштовувати на шляхах евакуації розсувні двері та турнікети, вселяти людей у новозбудовані будівлі, якщо не налагоджені системи протидимного захисту. Зберігати на балконах

легкозаймисті і горючі рідини, балони з горючими газами. Проводити чищення меблів, ремонтні і реставраційні роботи з використанням легкозаймистих та горючих рідин. Користуватися сірниками, свічками при відвідуванні горищ та підвалів. Дозволяти проживання громадян на період проведення капітальних ремонтів, пов'язаних із перепланування шляхів евакуації, проведенням зварювальних та інших вогневих робіт. Користуватися безпосередньо в кімнатах електропобутовими нагрівальними приладами, з цією метою слід мати спеціально обладнане приміщення.

Черговий персонал гуртожитків з кількістю місць для проживання 50 осіб і більше має бути забезпечений індивідуальними засобами захисту органів дихання для організації евакуації в разі виникнення пожежі.

Особливості приміщень бібліотек, архівів, сховищ, музеїв, виставок полягає в тому, що ці приміщення належать до об'єктів підвищеної пожежонебезпеки. У зв'язку з цим усі працівники і відвідувачі повинні бути ознайомлені з правилами пожежної безпеки. Відмітку щодо проведення такого ознайомлення слід зробити в абонентській картці читача або відвідувача за його особистим підписом.

Кожне приміщення повинно мати план евакуації на випадок виникнення пожежі та інструкцію про порядок дії під час пожежі.

4. Порядок дій у разі виникнення пожежі.

У разі виникнення пожежі дії працівників мають бути спрямовані на створення безпеки людей, і в першу чергу дітей, їх евакуацію та рятування. Кожен працівник закладу**,** установи і організації**,** який виявив пожежу чи її ознаки зобов'язаний: негайно повідомити про це за телефоном 101 до пожежної частини; задіяти систему сповіщення людей про пожежу, розпочати самому і залучити інших осіб до евакуації людей з будівлі до безпечного місця згідно з планом евакуації, сповістити про пожежу керівника закладу. Зустріти пожежні підрозділи, вжити заходів до гасіння пожежі наявними засобами пожежогасіння.

Керівник закладу, **установи чи організації або працівник**, **що його заміщує**, **який прибув на місце пожежі**, **зобов'язаний:** перевірити, чи повідомлено до пожежної охорони про виникнення пожежі,здійснювати керівництво евакуацією людей та гасінням пожежі до прибуття пожежних підрозділів. У разі загрози для життя людей негайно організувати їх рятування, використовуючи для цього всі наявні сили і засоби; організувати перевірку наявності всіх учасників навчально- виховного процесу, евакуйованих з будівлі, за списками і журналами обліку навчальних занять. Виділити для зустрічі пожежних підрозділів особу, яка добре знає розміщення під'їзних шляхів та вододжерел. Перевірити включення в роботу автоматичної (стаціонарної) системи пожежогасіння. Вилучити з небезпечної зони всіх працівників та інших осіб, не зайнятих евакуацією людей та ліквідацією пожежі, у разі потреби викликати до місця пожежі медичну та інші служби, припинити всі роботи, не пов'язані з заходами щодо ліквідації пожежі. Організувати відключення мереж електро- і газопостачання, зупинку систем вентиляції та кондиціонування

повітря і здійснення інших заходів, які сприяють запобіганню поширення пожежі, забезпечити безпеку людей, які беруть участь в евакуації та гасінні пожежі, від можливих обвалів конструкцій, дії токсичних продуктів горіння і підвищеної температури, ураження електрострумом тощо, організувати евакуацію матеріальних цінностей із небезпечної зони, визначити місця їх складування і забезпечити при потребі їх охорону. Інформувати керівника пожежного підрозділу про наявність людей у будівлі.

Під час проведення евакуації та гасіння пожежі необхідно: визначити найбезпечніші евакуаційні шляхи і виходи до безпечної зони у найкоротший термін. Ліквідувати умови, які сприяють виникненню паніки. З цією метою вчителям, викладачам, вихователям, майстрам та іншим працівникам закладу, установи не можна залишати дітей без нагляду з моменту виявлення пожежі та до її ліквідації. Евакуацію людей слід починати з приміщення, у якому виникла пожежа, і суміжних з ним приміщень, яким загрожує небезпека поширення вогню і продуктів горіння. Дітей молодшого віку і хворих слід евакуювати в першу чергу. У зимовий час на розсуд осіб, які здійснюють евакуацію, діти старших вікових груп можуть заздалегідь одягтися або взяти теплий одяг з собою, а дітей молодшого віку слід виводити або виносити, загорнувши в ковдри або інші теплі речі. Ретельно перевірити всі приміщення, щоб унеможливити перебування в небезпечній зоні дітей, які сховалися під ліжками, партами, у шафах або інших місцях. Виставляти пости безпеки на входах у будівлі, щоб унеможливити повернення дітей і працівників до будівлі, де виникла пожежа. У разі гасіння слід намагатися в першу чергу забезпечити сприятливі умови для безпечної евакуації людей. Утримуватися від відчинення вікон і дверей, а також від розбивання скла, в протилежному разі вогонь і дим поширяться до суміжних приміщень.

Контрольні запитання

1. Коли прийнятий Закон України «Про пожежну безпеку» та Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України, які затверджені наказом Міністерства освіти України і ГУДПО МВС України ?
2. Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України, які затверджені наказом Міністерства освіти України і ГУДПО МВС України.
2. Основні вимоги пожежної безпеки (утримання території, будівель).
3. Які вимоги пожежної безпеки для приміщень різного призначення, що належать до системи освіти України.
4. Навчання з питань пожежної безпеки в закладах, установах і організаціях системи освіти України. Інструктажі з пожежної безпеки.
5. Порядок дій у разі виникнення пожежі. Вогнегасники. Засоби гасіння пожежі.

Практичне заняття №1.
Тема: Програма навчання працівників навчально-виховного процесу правилам дорожнього руху.

План

1. Загальні положення, терміни та визначення.
2. Обов'язки та права пішоходів і пасажирів.
3. Вимоги до водіїв мопедів, велосипедів,осіб, які керують гужовим траспортом і погоничів тварин.
4. Регулювання дорожнього руху
5. Рух транспорту і безпека пішоходів та пасажирів
6. Особливі умови руху.
7. Надання першої медичної допомоги потерпілим під час дорожньо-транспортних пригод.
8. Відповідальність за порушення Правил дорожнього руху.
9. Порядок організації туристсько-екскурсійних перевезень учнів автобусами, перевезення дітей і учнів автобусами за разовими заявками.

Програма розроблені відповідно до Закону України «Про дорожній рух» і призначені для навчання різних груп населення (пішоходів, пасажирів, водіїв мопедів, велосипедів, гужових транспортних засобів, погоничів тварин) Правилам дорожнього руху.

У залежності від складності кожної теми, рівня підготовки слухачів, їх соціально-вікових особливостей з метою забезпечення ефективності навчання вибираються різні форми проведення занять (лекції, бесіди, ділові ігри, консультації, моделювання дорожніх ситуацій, тощо).

Методика проведення занять повинна передбачати певний комплекс психолого-педагогічних методів і прийомів, основна мета яких забезпечення формування безпечної поведінки учасників дорожнього руху на основі знань Правил дорожнього руху.

Під час проведення занять рекомендується використовувати наочні посібники: презентації, плакати, фотографії, діафільми, кінофільми, відеофільми з питань безпеки дорожнього руху, схеми дорожньо-транспортних пригод, організації дорожнього руху на конкретній території.

1. Загальні положення, терміни та визначення

Закон України «Про дорожній рух», Правила дорожнього руху, як правова основа дорожнього руху, що має за мету створення безпечних умов для його учасників.

Закон України «Про дорожній рух», про порядок навчання різних груп населення Правил дорожнього руху.

Аналіз дорожньо-транспортних пригод у населеному пункті, області та причини їх виникнення.

Загальна структура і основні вимоги Правил дорожнього руху.

Порядок введення обмежень у дорожньому русі, відповідність обмежень, інструкцій та інших нормативних актів вимогам Правил дорожнього

руху.

Терміни та визначення, що містять Правила дорожнього руху.

2. Обов'язки та права пішоходів і пасажирів

Порядок руху пішоходів у населених пунктах.

Особливості руху пішоходів, які переносять громіздкі предмети, або осіб, які пересуваються в інвалідних колясках без двигуна , ведуть велосипед, мопед чи мотоцикл, везуть санки, візок тощо.

Порядок руху пішоходів за межами населених пунктів.

Рух пішоходів у темну пору доби та в умовах недостатньої видимості.

Рух дорогою організованих груп дітей.

Пішохідний перехід. Порядок переходу проїзної частини дороги.

Дії пішоходів у разі наближення транспортного засобу з увімкненим проблисковим маячком і спеціальним звуковим сигналом.

Дії пішоходів у разі причетності до дорожньо-транспортної пригоди.

Поведінка пасажирів на зупинках маршрутного транспорту.

Правила посадки і висадки.

Правила й обов'язки пасажирів під час користування транспортними засобами.

Дії пасажира у разі дорожньо-транспортної пригоди.

3. Вимоги до водіїв мопедів, велосипедів, осіб, які керують гужовим транспортом і погоничів тварин

Віковий ценз і вимоги до водіїв велосипедів, мопедів, гужового транспорту і погоничів тварин. Технічний стан і обладнання вказаних транспортних засобів.

Розміщення транспортних засобів на проїзній частині. Правила користування велосипедною доріжкою. Випадки, коли рух зазначених транспортних засобів і прогін тварин забороняється.

Небезпечні наслідки порушення вимог до руху велосипедів, мопедів, гужового транспорту і прогону тварин.

4. Регулювання дорожного руху

Дорожні знаки та їх значення в загальній системі організації дорожнього руху, їх класифікація.

Дорожня розмітка та її значення в загальній системі організації дорожнього руху, класифікація розмітки.

Дорожнє обладнання як допоміжний засіб забезпечення регулювання дорожнього руху на небезпечних ділянках доріг.

Типи світлофорів. Значення сигналів світлофора. Світлофори, що регулюють рух пішоходів.

Значення сигналів регулювальника: руки витягнуті в сторони, опущені або права рука зігнута перед грудьми; права рука витягнута вперед; рука піднята вгору; інші сигнали регулювальника.

Перевага сигналів регулювальника над сигналами світлофора,

дорожніми знаками і розміткою.

5. Рух транспорту і безпека пішоходів та пасажирів

Правосторонній рух транспорту. Рух у декілька рядів. Взаємна увага – умова безпеки руху.

Види і призначення попереджувальних сигналів. Правила подачі сигналів світловими покажчиками або рукою. Небезпечні наслідки порушення правил подавання попереджувальних сигналів.

Швидкість руху, дистанція та інтервал.

Поняття про гальмовий шлях. Фактори, які впливають на величину гальмового шляху.

Види перехресть. Порядок руху на перехрестях. Зупинка і стоянка.

6. Особливі умови руху

Перевезення пасажирів під час буксирування транспортних засобів.

Навчальна їзда.Умови, при яких дозволяється навчальна їзда. Початкове навчання керування транспортними засобами. Навчальна їзда на дорогах.

Рух у житловій зоні. Переваги пішоходів під час руху в житловій зоні.

Автомагістралі і дороги для автомобілів, їх основні ознаки. Рух по автомагістралях і дорогах для автомобілів.

Основні ознаки гірських доріг і крутих спусків. Вимоги правил щодо руху на гірських дорогах і крутих спусках.

7. Надання мершої долікарської допомоги потерпілим під час дорожньо-транспортних пригод

Визначення і термінове припинення дії травмуючого фактору, вивільнення потерпілого із транспортного засобу. Надання першої медичної допомоги. Правила і засоби транспортування потерпілого. Правила і способи транспортування потерпілого на різних видах транспортних засобів. (Див. надання першої долі карської допомоги).

8. Відповідальність за порушення правил дорожнього руху

Соціально-економічні і правові наслідки дорожньо-транспортних пригод і порушень Правил дорожнього руху.

Поняття і види адміністративних порушень. Кримінальна відповідальність. Відповідальність за нанесення матеріальної шкоди та шкоди природі.

1. ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ.

1.1. Організація дорожнього руху. Правила безпеки при переході вулиці.

Існує правосторонній, лівосторонній, односторонній і двосторонній дорожній рух. У нашій країні транспорт рухається з правого боку або в одному напрямку. Пішоходи, щоб не створювати аварійної ситуації на дорогах, мають переходити проїзну частину по переходах - підземних, надземних або

наземних. При наземному переході необхідно подивитися ліворуч, а дійшовши до середини дороги - праворуч.

1.2. Типи перехресть. Правила переходу дороги на перехрестях.

Перехрестям називається місце перетину вулиць. Воно є регульованим і нерегульованим. На регульованому перехресті рух транспорту упорядковується за допомогою регулювальника або світлофора. Переходити дорогу необхідно тільки на зелене світло світлофора. Якщо перехрестя регулюється регулювальником, то слід підкорятися його сигналам. Пішоходи не повинні затримуватися чи зупинятися на дорозі, переходити перехрестя по діагоналі. За відсутності і світлофора, і регулювальника перехрестя є нерегульованим. Переходити його слід біля знаку «Пішохідний перехід» або по дорожній розмітці «зебра».

1.3. Правила переходу вулиці після висадки з міського транспорту.

Після висадки з транспорту автобус і тролейбус обходять позаду, а трамвай попереду.

1.4. Дорожні знаки.

Існує кілька груп дорожніх знаків: попереджуючі, пріоритетні, забороняючі, наказові, інформаційно-вказівні та знаки сервісу. За допомогою дорожніх знаків учасники дорожнього руху розуміють одне одного.

1.5. Дорожня розмітка.

Для зменшення можливості дорожньо-транспортних пригод на дороги наносять дорожню розмітку, яка уточнює або підкреслює вимоги дорожніх знаків.

Дорожня розмітка може бути горизонтальною (наноситься на проїзній частині або по верху бордюру у вигляді стріл, ліній, написів) або вертикальною (наноситься на дорожніх спорудах, елементах обладнання доріг у вигляді смуг білого і чорного кольору). Вона допомагає водію вибрати правильне положення транспорту на проїзній частині дороги.

1.6. Рух за сигналами регулювальника.

Регулювання транспортного руху і пішоходів у необхідних випадках здійснюється регулювальниками. Всі учасники дорожнього руху зобов'язані керуватися сигналами регулювальника, навіть якщо вони суперечать сигналам світлофора, дорожнім знакам і розмітці на дорозі.

1.7. Правила поведінки пасажира в автомобілі.

Пасажир в автомобілі має поводитися так: посадку та висадку з легкового автомобіля слід здійснювати не на проїзній частині, а в спеціально відведених місцях або біля бордюру і лише після повної зупинки транспорту; |найголовніше - не зі сторони руху транспорту; під час руху автомобіля не можна відволікати водія; чіпати ручки дверей; гратися гострими предметами;

висовувати руки і голову у вікна автомобіля; треба обов'язково користуватися ременями безпеки.

1.8. Основні види дорожньо-транспортних пригод (ДТП). Поведінка при ДТП.

Найбільш розповсюджені види ДТП - це наїзд на пішохода, зіткнення, перекидання автотранспорту.

Існує декілька правил для тих, хто виявився свідком або учасником ДТП: за будь-яких обставин не залишати постраждалого без допомоги; негайно сповістити про пригоду в ДАІ (це не обов’язково у разі відсутності жертв, а в учасників -претензій одне до одного); намагатися максимально зберегти всі сліди пригоди; свідкам наїзду або аварії, після якої водій покинув місце пригоди, запам'ятати та записати номер, марку, колір і прикмети машини та водія, викликати «швидку допомогу», сповістити дорослих та працівників ДАІ.

1.9. Безпека руху велосипедиста.

Велосипед є транспортним засобом пересування, і на нього також поширюються правила дорожнього руху.

Правила користування велосипедом: кататися на дитячому велосипеді може навіть малюк, але тільки на закритих для руху машин майданчиках, стадіонах та інших безпечних місцях; їздити на велосипеді по дорогах дозволяється з 14 років; велосипед має бути обладнаний світловідбивачами - спереду білого кольору, з боків - оранжевого, ззаду - червоного;

Велосипедистові забороняється: рухатися по проїзній частині, коли поряд є велосипедна доріжка; рухатися по тротуарах і пішохідних доріжках (крім дітей на дитячих велосипедах під наглядом дорослих); під час руху триматися за інший транспортний засіб; буксирувати велосипед; їздити, не тримаючись за кермо та знімати ноги з педалей; керувати велосипедом із несправним гальмом і звуковим сигналом, а також без освітлення у темну пору доби та в умовах недостатньої видимості.

1.10. Самозахист від ДТП.

Кращим засобом самозахисту від ДТП є виконання правил дорожнього руху. Досягти цього можна, завжди дотримуючись пішохідної дисципліни, а саме: не переходити дорогу на червоне світло незалежно від наявності на ній автомобілів; не вибігати на проїзну частину з тротуару, можна лише спокійно зійти, попередньо оцінивши ситуацію; ходити лише тротуарами, а якщо вони відсутні - по узбіччю, обов'язково повернувшись обличчям до транспорту, що рухається, - тоді не тільки водій бачитиме пішохода, а й пішохід - водія; зібравшись переходити вулицю, спочатку подивитися ліворуч, а, дійшовши до середини,- праворуч; на дорозі відстань до автомобіля залежить від швидкості, з якою той рухається, отже, навчіться розраховувати, коли до авто далеко, а коли - близько; при цьому пам’ятайте, що навіть при швидкості 60 км/год гальмовий шлях автомобіля буде довшим за 15 метрів.

Пам'ятайте, що причиною ДТП може стати не тільки наїзд автомобіля або мотоцикла, але й велосипеда. Нерідко саме велосипедисти є джерелом напруженості на вулицях, у дворах. Чітко визначте для себе межі території для прогулянок, вулиці переходьте тільки в групі з іншими пішоходами.

ІНСТРУКЦІЯ
про порядок організації туристсько-екскурсійних перевезень учнів автобусами

Затверджена Міністерством освіти УРСР у 1981р., погоджена з Міністерством автотранспорту УРСР,Міністерством внутрішніх справ УРСР і Українською республіканською радою з туризму та екскурсій.
Ця інструкція визначає порядок організації та умови перевезення учнів віком до 16 років автобусами за туристськими та екскурсійними маршрутами.

Інструкція не поширюється на туристсько-екскурсійні перевезення батьків з дітьми.

I. Загальні положення

Туристсько-екскурсійні перевезення учнів автобусами на відстань до 50 км за межі міста, в межах області організовують при наявності письмового дозволу рай(міськ)вно. Перевезення на відстань понад 50 км і за межі області організовують при наявності письмового дозволу обласних, Київського і Севастопольського міських відділів народної освіти та обласних, Київської міської рад профспілок з повідомленням органів Державтоінспекції.

Письмовий дозвіл зазначених органів дістають підприємства, установи та організації, що замовляють туристсько-екскурсійну поїздку.

Для проведення екскурсій в межах міста письмовий дозвіл не потрібен.

Туристсько-екскурсійні перевезення дітей дошкільного віку не організовуються.

Екскурсійні поїздки учнів автобусами організовують за маршрутами протяжністю до 150 км.

Туристські поїздки учнів автобусами організовують за маршрутами протяжністю до 300 км.

Під час перевезення в автобусах кількість екскурсантів не повинна перевищувати кількості місць для сидіння. При перевезенні груп дітей на автобусі спереду і ззаду повинні бути встановлені знаки відповідно до пункту 28 дорожнього руху. Рух здійснюється тільки у світлий час доби зі швидкістю не більшою як 60 км/год. з увімкненим ближнім світлом фар.

Для перевезення учнів призначають досвідчених, дисциплінованих водіїв, які мають неперервний стаж роботи на автобусі не менше як три роки і яким в автопідприємстві видається спеціальний талон-допуск на право перевезення дітей.

При перевезенні учнів інструктаж водіїв про правила перевезень дітей проводить начальник автопідприємства, а коли його немає - заступник начальника автопідприємства по перевезенню або безпеці руху з відповідним записом у дорожньому листі та в журналі обліку проведення інструктажу водіїв про правила перевезення дітей.

Для перевезення учнів призначають досвідчених, дисциплінованих водіїв, які мають неперервний стаж роботи на автобусі не менше як три роки і яким в автопідприємстві видається спеціальний талон-допуск на право перевезення дітей.

При перевезенні учнів інструктаж водіїв про правила перевезень дітей проводить начальник автопідприємства, а коли його немає - заступник начальника автопідприємства по перевезенню або безпеці руху з відповідним записом у дорожньому листі та в журналі обліку проведення інструктажу водіїв про правила перевезення дітей.

Під час роботи з обслуговування дітей водій зобов'язаний виконувати вказівки екскурсовода або особи, призначеної для супроводження дітей, якщо ці вказівки не суперечать Правилам перевезень пасажирів, Правилам дорожнього руху і не пов'язані із зміною встановленого маршрутом руху.

Умови перевезення пасажирів і багажу в автобусах регулюються Правилами перевезень пасажирів і багажу автотранспортом і Правилами дорожнього руху.

Організація перевезень

Автобусні маршрути для перевезення учнів організовуються після складання туристсько-екскурсійними організаціями паспорта туристсько-екскурсійного автобусного маршруту.

Один примірник паспорта передається обслуговуючому автопідприємству.

При складанні паспорта необхідно:

Вибрати маршрут руху, використовуючи дороги, по яких здійснюються регулярні автобусні перевезення.

Визначити місця зупинок і контрольних проміжних пунктів. Контрольні проміжні пункти на міжміських маршрутах встановлюють через кожні 100 км, а на приміських - не менше як через один пункт.

Обстежити дорожні умови за маршрутом і провести нормування швидкості руху, встановити відстань і час руху між зупинками і контрольними проміжними пунктами, тривалість стоянки на них.

Визначити перерву на обід (через 3...4 год. роботи), при тривалості роботи понад 8 год. - дві перерви.

Встановити відпочинок - на 5 хв. через кожну годину руху, а через кожні 4 години руху - ЗО хв. (можна сумістити з перервою на обід).

Встановити час і місце нічного відпочинку водіїв.

Встановити місце й час технічного огляду автобуса в кінцевому пункті маршруту.

Скласти схему маршруту із зазначенням основних населених пунктів і місць, небезпечних для руху, графік руху із зазначенням режиму роботи водіїв (початок, закінчення роботи, час обіду, ночівлі, місце відпочинку, контрольних пунктів для відмічання часу проходження, місця подання технічної допомоги, контрольного огляду автобуса тощо).

Під час організації туристських та екскурсійних перевезень учнів автопідприємство зобов'язане:

Підготувати технічно справний, у належному санітарному стані автобус, укомплектований аптечкою першої медичної допомоги, знаком аварійної зупинки, башмаками, вогнегасниками, інструментом, справним гучномовцем (на автобусах, де їх установлення передбачене заводом-виробником).

Провести інструктаж водіїв про правила перевезення дітей.

Якщо для перевезення в один пункт виділяють два й більше автобусів, призначити відповідального за техніку безпеки з числа кращих водіїв, що беруть участь у рейсі.

Видати водієві схему маршруту і графік руху. На схемі маршруту зазначити номер і дату документа, яким затверджено маршрут.

Туристсько-екскурсійні організації зобов'язані:

Через директора бюро подорожей та екскурсій забезпечити ретельну підготовку учнів до туристсько-екскурсійних поїздок. Особливу увагу при цьому приділяти підбору, підготовці та інструктажу екскурсоводів і керівників груп, що залучаються до роботи з дітьми.

При організації масових перевезень учнів автотранспортом заздалегідь інформувати про це органи ДАІ для посилення нагляду за рухом.

Через екскурсоводів і осіб, які супроводжують групи, забезпечувати належний порядок серед дітей під час руху, посадки і висадки з автобуса.

Перевозити дітей відповідно до списку, затвердженого організацією, що замовила туристсько-екскурсійну поїздку.

Керівники шкіл, профтехучилищ, позашкільних і оздоровчих

закладів зобов'язані:

Призначити відповідальних за супроводження дітей під час туристських та екскурсійних поїздок з числа вчителів, вихователів.

Забезпечити докладний інструктаж супроводжуючих з питань безпеки під час перевезення дітей.

Провести бесіди з учнями про туристську або екскурсійну поїздку, ознайомити їх з правилами поведінки і технікою безпеки в дорозі. До туристських поїздок допускати дітей, в яких немає протипоказань до далеких переїздів за станом здоров'я.

У разі несприятливих погодних і дорожніх умов, виникнення технічних несправностей, що загрожують безпеці руху, а також при погіршенні здоров'я водіїв необхідно припинити рух і повідомити про це автопідприємства за місцем роботи водіїв та знаходження автобусів. Автопідприємства мають вживати заходів щодо заміни автобуса або водіїв і забезпечити перевезення дітей.

ІНСТРУКЦІЯ
про порядок перевезення дітей і учнів автобусами за разовими заявками

Ця інструкція визначає порядок організації та умови перевезень дітей і учнів віком до 16 років за разовими заявками.
Інструкція не поширюється на перевезення батьків з дітьми.

І. Загальні положення

До разових автобусних перевезень відносять перевезення дітей і учнів, не пов'язані з туристсько-екскурсійною роботою, які виконуються за окремими заявками підприємств та організацій, як правило, всередині області, з метою доставки дітей у табори відпочинку, на спортивні змагання, огляди художньої самодіяльності тощо.

Разові автобусні перевезення дітей і учнів здійснюються тільки тоді, коли немає прямого залізничного транспорту або водного пасажирського сполучення.

Відділи освіти у квітні поточного року визначають маршрути і час руху за ними автобусів з дітьми.

Маршрути, що проходять по території області, у квітні поточного року затверджуються спільним розпорядженням обласних відділів освіти, управлінь автотранспорту і УВС облвиконкомів та Київського міськвиконкому.

При перевезенні в автобусах кількість дітей не повинна перевищувати кількість місць для сидіння.

При перевезенні груп дітей на автобусі спереду і ззаду повинні бути встановлені знаки відповідно до пункту 28.8 Правил дорожнього руху. Рух здійснюється тільки у світлий час доби з швидкістю не

більшою як 60 км/год, з ввімкненим ближнім світлом фар.

Разові перевезення дітей автобусами на відстань до 50 км у межах області здійснюються тільки при наявності в замовника письмового дозволу рай(міськ)вно, а на відстань понад 50 км і за межі області тільки при наявності письмового дозволу обласних, Київського і Севастопольського міських відділів освіти і обласних, Київської міської ради профспілок. Письмовий дозвіл зазначених органів дістає організація, що замовляє автобус, яка своєчасно повідомляє органи ДАІ для розв'язання питання про посилення нагляду за рухом і забезпечення автобусів транспортними засобами ДАЇ під час масових перевезень дітей у табори праці й відпочинку.

Заявки, що надходять від установ та організацій на разові перевезення дітей, приймають до виконання лише за умови обов'язкового супроводження групи дітей і учнів учителями або спеціально призначеними для цього дорослими особами, а дітей дошкільного віку - їхніми батьками.

У заявці зазначають кількість дітей, яких треба перевезти, напрям руху, тривалість перебування автобуса в замовника, старшого групи, прізвище якого записують у шляховий лист.

Заявки на разові перевезення приймають не пізніше як за три дні до **призначеного строку виїзду.**

2. Організація перевезень

Для організації перевезень дітей за разовими замовленнями автопідприємству необхідно:

Вибрати трасу маршруту, використовуючи при цьому, як правило, дороги, по яких здійснюються регулярні автобусні перевезення.

Визначити місця зупинок для відпочинку: 5 хв. через кожну годину руху і 30 хв. через кожні 4 години руху (можна суміщати з перервою на обід), місце приймання їжі - через 3-4 години роботи.

Провести нормування швидкості руху за маршрутом.

Скласти схему маршруту із зазначенням основних населених пунктів і місць, небезпечних для руху, а також графік руху із зазначенням у ньому режиму роботи водія (початок і закінчення роботи, час проходження зупинок і контрольних пунктів, приймання їжі, місць відстою, контрольного огляду технічного стану автобуса).

При організації разових перевезень автопідприємство зобов'язане:

підготувати технічно справний, у належному санітарному стані автобус, укомплектований аптечкою першої медичної допомоги, знаком аварійної зупинки, башмаками, вогнегасниками та інструментом.

Провести інструктаж водіїв про правила перевезення дітей.

Якщо для перевезення в один пункт виділяють два або більше автобусів, призначати відповідального за техніку безпеки з числа кращих водіїв. У цих випадках рух автобусів здійснюється колоною.

Видати водієві схему маршруту і графік руху.

Установити контрольний час повернення автобуса в АТП і через 2 години після закінчення контрольного часу вжити заходів щодо розшукування автобуса.

Керівники організацій, що здійснюють разові перевезення дітей, зобов'язані:

Проводити ретельну підготовку дітей до виїзду, особливу увагу приділити підбору, підготовці та інструктажу керівників груп, яких залучають до роботи з дітьми.

Забезпечити керівника групи завіреним організацією списком дітей, яких перевозять, і письмовим дозволом відповідного відділу освіти і обласної ради профспілки на організацію перевезення, які пред'являються на вимогу контролюючих осіб.

Керівники груп забезпечують належний порядок серед дітей під час руху, посадки і висадки з автобуса.

У разі несприятливих погодних і дорожніх умов, виникнення технічних несправностей, що загрожують безпеці руху, а також при погіршенні здоров'я водія необхідно припинити рух, повідомити про це в автопідприємство за місцем роботи водія і знаходження автобуса. Підприємство вживає заходів щодо заміни автобуса чи водія і забезпечує перевезення дітей.

Основа: Законодавча та нормативна база України про «Дорожній рух», презентації.

Запитання для самоперевірки і контролю готовності студента

1. Закон України "Про дорожній рух", Правила дорожнього руху як правова основа дорожнього руху, що має за мету створення безпечних умов для його учасників.
2. Правила й обов'язки пасажирів під час користування транспортними засобами.
3. Віковий ценз і вимоги до водіїв велосипедів, мопедів, гужового транспорту і погоничів тварин.
4. Перевага сигналів регулювальника над сигналами світлофора, дорожніми знаками і розміткою.
5. Види і призначення попереджувальних сигналів.
6. Рух у житловій зоні.
7. Надання першої долікарської допомоги.
8. Відповідальність за нанесення матеріальної шкоди та шкоди природі при порушенні правил дорожнього руху.

Практичне заняття №2.
Тема: Розслідування нещасних випадків в галузі освіти.

План

1. Виробничий травматизм та професійні захворювання.
2. **Розслідування та облік нещасних випадків у навчально-виховних закладах:**
2.1 Затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах.
2.2 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах :
- галузь застосування;
- загальні положення;
- Повідомлення про нещасні випадки, їх розслідування та облік;
- спеціальне розслідування нещасних випадків;
- форми , бланки.
3. Звітність про нещасні випадки і аналіз причин,що призвели до них.

Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

(Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки N 773 (z1364-04) від 05.07.2004)

На виконання Законів України «Про освіту» (1060-12), «Про охорону праці» (2694-12) та розпорядження Міністерства освіти України від 24.06.99 N62

Н А К А З У Ю:

1. Затвердити Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах (далі - Положення), що додається.
2. Надрукувати це Положення в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України.
3. Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, ректорам (директорам) вищих навчальних закладів забезпечити вивчення Положення в навчальних закладах і установах освіти.
4. Уважати таким, що втратило чинність, Положення про організацію охорони праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах (розділ II), затверджене наказом Міністерства освіти України від 30.11.93 N 429 (z0178-93), зареєстроване в Міністерстві юстиції України 03.12.93 за N 178.

5. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника міністра Богомолова А.Г.

Міністр В.Г.Кремень
ЗАТВЕРДЖЕНО:
Наказ Міністерства освіти і науки України 31.08.2001 N 616
Зареєстровано в Міністерстві юстиціїУкраїни 28 грудня 2001р.
за N 1093/6284

Положення
про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

1. Галузь застосування

Це Положення розроблено відповідно до Законів України «Про освіту» (1060-12), «Про охорону праці» (2694-12), Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року N 1112 (1112-2004-п), та поширюється на вищі, професійно-технічні, загальноосвітні, дошкільні, позашкільні навчальні заклади, заклади післядипломної освіти (далі - навчальні заклади) незалежно від форм власності й підпорядкування. (Абзац перший розділу 1 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки N 773 (z1364-04) від 05.07.2004). Положення встановлює єдиний порядок розслідування та обліку нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах на території України.

Навчально-виховний процес - система організації навчально-виховної, навчально-виробничої діяльності, визначеної навчальними, науковими, виховними планами (уроки, лекції, лабораторні заняття, час відпочинку між заняттями, навчальна практика, заняття з трудового, професійного навчання і професійної орієнтації, виробнича практика, робота у трудових об'єднаннях, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, походи, екскурсії, спортивні змагання, перевезення чи переходи до місця проведення заходів).

Положення узгоджене з ЦК профспілки працівників освіти і науки, Департаментом з нагляду за охороною праці Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України, Державним комітетом статистики України.

Нещасні випадки, що сталися з особами, які працюють на умовах трудового договору (контракту) або залучені до праці у навчальних закладах, підлягають розслідуванню і обліку відповідно до Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року N 1112 (1112-2004-п). (Абзац розділу 1 із змінами, внесеними

згідно з Наказом Міністерства освіти і науки N 773 (1364-04) від 05.07.2004.).

2. Загальні положення

2.1. Розслідуванню підлягають нещасні випадки, які трапилися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами і призвели до погіршення стану здоров'я (втрати працездатності) не менше ніж на один день згідно з медичним висновком, а саме: раптові погіршення здоров'я, травми, у тому числі травми через нанесення тілесних пошкоджень, нанесених іншою особою, отруєння, теплові удари, опіки, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою, ушкодження, отримані внаслідок аварій, пожеж, стихійного лиха (землетруси, зсуви, повені, урагани та інші надзвичайні події), контакту з тваринами тощо (далі - нещасні випадки).

2.2. Розслідуванню підлягають нещасні випадки, що сталися: під час проведення навчальних занять, у тому числі лекцій, уроків, занять з допризовної підготовки, лабораторних занять, спортивних, гурткових, позааудиторних, позакласних, позашкільних заходів, інших занять та в перервах між ними відповідно до навчальних, виробничих і наукових планів; під час проведення позакласних, позашкільних, позааудиторних та інших заходів у вихідні, святкові та канікулярні дні, якщо ці заходи здійснюються під безпосереднім керівництвом працівника даного навчального закладу (викладача, вчителя, вихователя, класного керівника, майстра виробничого навчання тощо) або особи, яка призначена наказом керівника навчального закладу за його згодою; під час занять з трудового і професійного навчання, проведення професійних, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт виробничої та навчальної практики, які проводяться відповідно до навчальних планів у навчальних закладах або на дільницях, що їм належать; під час перебування (відпочинку) у студентських загонах, таборах праці і відпочинку (оздоровчих), шкільних лісництвах, на навчально-дослідних ділянках тощо; під час проведення спортивних змагань, тренувань, оздоровчих заходів, екскурсій, походів, експедицій, організованих навчальних закладом у встановленому порядку; під час перевезень вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів до місця проведення заходів і назад, а також у разі організованого прямування їх на запланований захід на транспорті або пішки.

2.3. Погіршення стану здоров'я (втрата працездатності) унаслідок нещасного випадку встановлює та засвідчує лікувально-профілактичний заклад.

2.4. За результатами розслідування нещасного випадку під час навчально-виховного процесу складається акт за формою Н-Н (додаток 1).

2.5. Відповідальність за правильне і своєчасне розслідування і облік нещасних випадків, складання акта за формою Н-Н, розроблення і виконання заходів щодо усунення причин нещасного випадку несе керівник навчального закладу.

2.6. У випадках відмови адміністрації навчального закладу від складання акта за формою Н-Н, а також у разі незгоди потерпілого (його батьків або особи, яка представляє інтереси потерпілого) зі змістом акта за формою Н-Н конфлікт

розглядає орган управління освітою вищого рівня у термін не більше десяти днів з моменту подання письмової заяви.

2.7. Лікувально-профілактичний заклад, куди доставлено вихованця (учня, студента, курсанта, слухача, аспіранта), постраждалого внаслідок нещасного випадку, що стався під час навчально-виховного процесу, зобов'язаний на запит керівника навчального закладу видати медичний висновок про характер ушкоджень.

2.8. Після закінчення строку лікування потерпілого (потерпілих) керівник навчального закладу направляє до органу управління освітою, іншого органу виконавчої влади, засновника (власника), якому належить навчальний заклад, повідомлення про наслідки нещасного випадку (додаток 2).

2.9. Нещасні випадки, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами в побуті та у випадках, не зазначених у п.2.2, розслідуються і беруться на облік згідно з Порядком розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2001р. N270 (270-2001-п).

2.10. Особи, що допустили порушення або невиконання вимог цього Положення, притягаються до відповідальності згідно із законодавством.

3. Повідомлення про нещасні випадки, їх розслідування та облік

3.1. Про кожний нещасний випадок, який стався з вихованцем, учнем, студентом, курсантом, слухачем, аспірантом, потерпілий або свідок нещасного випадку негайно сповіщає безпосередньо керівника навчального закладу, який зобов'язаний:

терміново організувати першу долікарську медичну допомогу потерпілому, у разі необхідності - його доставку до лікувально-профілактичного закладу,

до прибуття комісії з розслідування зберегти обстановку на місці в тому стані, в якому вона була на момент події (якщо це не загрожує життю і здоров'ю тих, хто оточує, і не призведе до більш тяжких наслідків).

Про нещасний випадок, що трапився під час далеких походів, екскурсій або інших заходів поза територією району (міста), керівник заходу, що проводиться, негайно повідомляє також орган управління освітою за місцем події.

3.2. Керівник навчального закладу зобов'язаний негайно вжити заходів щодо усунення причин, що викликали нещасний випадок, повідомити батькам потерпілого (особі, яка представляє його інтереси) і зробити запит висновку з лікувально-профілактичного закладу про характер і тяжкість ушкодження потерпілого.

3.3. Керівник навчального закладу, одержавши повідомлення про нещасний випадок, наказом призначає комісію з розслідування у такому складі: голова - заступник керівника навчального закладу; члени: представник служби охорони праці навчального закладу або особа, на яку наказом керівника покладено ці обов'язки;

представники відповідного профспілкового органу або уповноважені трудового колективу, якщо потерпілий не є членом профспілки.

3.4. Комісія з розслідування нещасного випадку зобов'язана: протягом трьох діб провести розслідування нещасного випадку, з'ясувати обставини і причини, розробити заходи щодо усунення причин нещасного випадку, визначити відповідальних за це осіб; виявити і опитати свідків та осіб, які допустили порушення нормативних актів, отримати пояснення у потерпілого; скласти акт про нещасний випадок за формою Н-Н (додаток 1) у п'яти примірниках і направити на затвердження керівнику навчального закладу. До акта додаються пояснення свідків, потерпілого та інші документи, що характеризують стан місця, де стався нещасний випадок, наявність шкідливих і небезпечних факторів, медичний висновок про стан здоров'я потерпілого в результаті нещасного випадку тощо.

3.5. Керівник навчального закладу протягом 3-х діб після закінчення розслідування затверджує акти форми Н-Н, з яких по одному примірнику направляє: потерпілому або особі, яка представляє його інтереси; до підрозділу, де стався нещасний випадок; начальнику служби охорони праці або особі, на яку покладено ці обов'язки (відповідальному); до архіву навчального закладу; до органу управління освітою за місцем навчання потерпілого (копія - міністерству, засновнику (власнику), до сфери управління якого належить навчальний заклад).

3.6. Акт форми Н-Н підлягає зберіганню в архіві органу управління освітою, навчального закладу протягом 55 років. Інші примірники акта та його копії зберігаються до здійснення всіх запланованих у ньому заходів, але не менше ніж п'ять років.

3.7. Нещасний випадок, про який потерпілий за відсутності свідків не повідомив керівника навчального закладу або наслідки від якого виявилися не зразу, розслідується протягом місяця з дня одержання письмової заяви потерпілого (його батьків або особи, яка представляє його інтереси). У цьому разі питання про складання акта за формою Н-Н вирішується комісією з розслідування після всебічної перевірки заяви про нещасний випадок, що стався, з урахуванням усіх обставин, медичного висновку про характер травми, можливої причини її походження, свідчень учасників та інших доказів. Одержання медичного висновку покладається на керівника навчального закладу.

3.8. Нещасний випадок, що стався на підприємстві, в установі, організації з учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами навчальних закладів під час проходження ними виробничої практики або виконання робіт на підприємстві, в установі, організації під керівництвом його посадових осіб, розслідується спільно з представником навчального закладу згідно з Порядком розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року N1112(1112-2004-п). (Пункт 3.8 розділу 3 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки N 773 (z1364-04) від 05.07.2004).

3.9. Нещасний випадок, що стався на підприємстві, в установі, організації з учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами навчальних закладів, які проходять практику або виконують роботу під керівництвом вчителя,

викладача, майстра виробничого навчання на дільниці, виділеній підприємством для цієї мети, розслідується органом управління освітою, якому підпорядкований цей навчальний заклад, або засновником (власником) навчального закладу спільно з представником підприємства, установи, організації, оформляється актом за формою Н-Н і береться на облік органом управління освітою, навчальним закладом. Один примірник затвердженого акта форми Н-Н направляється за місцем навчання потерпілого, другий - за підпорядкованістю до органу управління освітою або засновнику (власнику) навчального закладу.

3.10. Нещасний випадок, який стався під час проведення далеких походів, екскурсій, експедицій, розслідується комісією органу управління освітою, на території якого стався нещасний випадок. У разі неможливості прибути на місце пригоди представника навчального закладу, з вихованцем, учнем, студентом, курсантом, слухачем якого стався нещасний випадок, до складу комісії включається представник однієї з установ, підвідомчих органу управління освітою, що проводить розслідування. Матеріали розслідування, у тому числі акти за формою Н-Н, направляються до органу управління освітою за місцезнаходженням навчального закладу, засновнику (власнику) навчального закладу.

3.11. Усі нещасні випадки, оформлені актами за формою Н-Н,реєструються органом управління освітою, навчальним закладом у журналі реєстрації нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами (додаток 3).

3.12. За результатами розслідування не складаються акти за формою Н-Н і не беруться на облік нещасні випадки, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами: унаслідок вживання алкоголю, наркотичних або інших психотропних речовин, а також унаслідок їх дії (асфікція, інсульт, зупинка серця тощо) за наявності медичного висновку, якщо це не викликано застосуванням цих речовин у навчально-виховному процесі або порушенням вимог безпеки щодо їх зберігання і транспортування, або якщо потерпілий, який перебував у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, був відсторонений від роботи, навчання; під час скоєння крадіжок або інших злочинів, якщо ці дії зафіксовані і на них є офіційний висновок суду або прокуратури; у разі природної смерті або самогубства.

4. Спеціальне розслідування нещасних випадків

4.1. Спеціальному розслідуванню підлягають нещасні випадки: **групові (одночасно з двома і більше потерпілими); із смертельним наслідком.**

4.2. Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок із смертельним наслідком керівник навчального закладу зобов'язаний негайно повідомити:

батьків потерпілого або особу, яка представляє його інтереси;

лікувально-профілактичний заклад за місцем, де стався нещасний випадок (у разі виявлення отруєнь - місцеву санітарно-епідеміологічну службу);

орган управління освітою, інший центральний орган виконавчої влади, засновника (власника), якому підпорядкований навчальний заклад;

прокуратуру, орган внутрішніх справ за місцем, де стався нещасний випадок.

4.3. Про кожний груповий нещасний випадок, а також нещасний випадок із смертельним наслідком орган управління освітою за місцезнаходженням навчального закладу протягом доби повідомляє Міністерство освіти і науки України та надсилає матеріали спеціального розслідування в 3-денний термін після закінчення розслідування. Повідомлення передається телеграфом, телефоном або іншим засобом зв'язку (додаток 4). Такі самі повідомлення надсилаються, якщо смерть потерпілого настала під час тимчасового звільнення від занять у навчальному закладі в установленому порядку. У таких випадках спеціальне розслідування здійснюється з використанням матеріалів раніше проведеного розслідування.

4.4. Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок із смертельним наслідком, що стався під час далеких походів, екскурсій або інших заходів поза територією району (міста), керівник заходу, що проводиться, негайно повідомляє орган управління освітою, прокуратуру за місцем події, керівника закладу освіти, де навчається потерпілий.

4.5. Спеціальне розслідування нещасного випадку, під час якого загинуло від 1 до 4 осіб або травмовано до 10 осіб, проводиться комісією із спеціального розслідування, яка призначається наказом керівника органу управління освітою за місцезнаходженням навчального закладу, за участю представника Міністерства освіти і науки України.

4.6. Спеціальне розслідування нещасного випадку, під час якого загинуло 5 і більше осіб або травмовано 10 і більше осіб, проводиться комісією із спеціального розслідування, призначеною наказом Міністерства освіти і науки України. Нещасні випадки з особливо тяжкими наслідками (у разі загибелі 5 і більше осіб або травмування 10 і більше осіб) розглядаються на засіданні колегії Міністерства освіти і науки України.

4.7. До складу комісії із спеціального розслідування групового нещасного випадку і випадку із смертельним наслідком входять: голова - керівник (заступник) органу управління освітою (у разі загибелі 5 і більше осіб або травмування 10 і більше осіб) або керівник (заступник) навчального закладу (у разі загибелі від 1 до 4 осіб або травмування до 10 осіб); члени - керівник (заступник) навчального закладу, начальник (працівник) служби охорони праці, представник педагогічного колективу, представник Міністерства освіти і науки України, представник профспілки, членами якої є потерпілі. Залежно від конкретних умов (кількості загиблих, характеру і можливих наслідків аварії тощо) до складу комісії можуть бути включені представники органів державного нагляду за охороною праці, пожежного нагляду, органів охорони здоров'я, спеціалісти відповідного штабу цивільної оборони та реагування на надзвичайні ситуації та інших органів. Члени комісії із спеціального розслідування мають право одержувати письмові та усні пояснення від працівників навчального закладу та свідків події або проводити їх опитування. Члени комісії із спеціального розслідування повинні зустрітися з потерпілими або членами їх сімей, розглянути і вирішити на місці соціальні питання або

внести пропозиції про їх вирішення відповідним органам, а також дати роз'яснення потерпілим (сім'ям) щодо їх прав відповідно до законодавства.

4.8. Комісія із спеціального розслідування протягом 10 днів розслідує нещасний випадок і складає акт спеціального розслідування (додаток 5), оформляє інші необхідні документи і матеріали. За потреби встановлений термін розслідування може бути продовжений органом, який утворив комісію із спеціального розслідування. Копії актів спеціального розслідування і форми Н-Н (на кожного потерпілого окремо) та наказ керівника навчального закладу за результатами розслідування нещасного випадку направляються до органу управління освітою за підпорядкованістю, який зобов'язаний один примірник направити до Міністерства освіти і науки України, іншого органу центральної виконавчої влади, засновника (власника), якому підпорядкований навчальний заклад.

4.9. До матеріалів спеціального розслідування відносяться: копія наказу про створення комісії із спеціального розслідування; акт спеціального розслідування; копія акта за формою Н-Н на кожного потерпілого окремо; плани, схеми і фотознімки місця події; протоколи опитувань, пояснення свідків нещасного випадку та інших причетних осіб, а також посадових осіб, відповідальних за дотримання вимог норм і правил з охорони праці; витяг з журналу про проходження потерпілим навчання та інструктажів з охорони праці, безпеки життєдіяльності; медичний висновок про характер і тяжкість ушкоджень, що заподіяні потерпілому, або причини його смерті; висновок експертної комісії (якщо така була створена) про причини нещасного випадку, результати лабораторних та інших досліджень, експериментів, аналізів тощо.

4.10. На вимогу комісії із спеціального розслідування адміністрація зобов'язана: запросити для участі в розслідуванні нещасного випадку спеціалістів-експертів, з яких може створюватись експертна комісія; зробити фотознімки пошкодженого об'єкта, місця нещасного випадку та подати інші необхідні документи; провести технічні розрахунки, лабораторні дослідження, випробування та інші роботи; надати транспортні засоби та засоби зв'язку, необхідні для роботи комісії з розслідування; забезпечити друкування, розмноження у необхідній кількості матеріалів спеціального розслідування. Експертна комісія створюється за розпорядженням голови комісії із спеціального розслідування. Питання, які вимагають експертного висновку, і матеріали з висновками експертної комісії оформляються письмово.

4.11. Навчальний заклад, де стався нещасний випадок, компенсує витрати, пов'язані з діяльністю комісії та залученням до її роботи спеціалістів. Відшкодування витрат на відрядження працівників, які є членами комісії або залучені до її роботи, навчальний заклад здійснює відповідно до законодавства.

4.12. Голова комісії, яка проводила спеціальне розслідування нещасного випадку, у п'ятиденний термін після його закінчення направляє матеріали до прокуратури за місцем, де стався груповий нещасний випадок або випадок із смертельним наслідком.

4.13. Керівник навчального закладу, органу управління освітою, якому підпорядкований навчальний заклад, зобов'язаний у п'ятиденний термін

розглянути матеріали спеціального розслідування нещасного випадку і видати наказ про вжиття запропонованих комісією із спеціального розслідування заходів щодо запобігання подібним випадкам, а також притягти до відповідальності осіб, які допустили порушення законодавчих та нормативних актів з охорони праці, вимог безпеки проведення навчально-виховного процесу. Про виконання зазначених заходів керівник навчального закладу письмово повідомляє орган управління освітою за підпорядкованістю.

4.14. Міністерство освіти і науки України після одержання матеріалів спеціального розслідування повинно розглянути обставини і причини смертельного або групового нещасного випадку і за результатами розгляду розробити заходи щодо запобігання подібним випадкам.

4.15. Відомості про всі нещасні випадки за підсумками року, оформлені актами за формою Н-Н, узагальнюються у звіті (додаток 6) і з пояснювальною запискою (стислим аналізом причин і та видів подій, що призвели до нещасних випадків) надсилаються навчальним закладом до місцевого органу управління освітою (первинний звіт), іншому органу центральної виконавчої влади, засновнику (власнику), якому належить навчальний заклад; органи управління освітою на місцях складають зведений звіт, який надсилають органам управління освітою за підпорядкованістю.

4.16. Керівник навчального закладу несе відповідальність за достовірність зазначених у звіті відомостей відповідно до законодавства.

4.17. Якщо у звітному періоді настала смерть потерпілого від нещасного випадку, що стався минулого року, то у звіті за минулий період цей випадок мав бути зарахований до загальної кількості потерпілих, а у звітному періоді - тільки до потерпілих із смертельним наслідком.

4.18. Навчальний заклад, Міністерство освіти і науки України, інші центральні органи виконавчої влади, органи управління освітою, засновник (власник), якому підпорядкований навчальний заклад, проводять аналіз причин нещасних випадків, що трапились, розробляють заходи щодо запобігання, заслуховують на засіданнях колегій, нарадах стан травматизму серед учасників навчально-виховного процесу.

4.19. Контроль за правильним і своєчасним розслідуванням і обліком нещасних випадків, що трапились з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами під час навчально-виховного процесу, а також за виконанням заходів щодо усунення причин нещасних випадків здійснюють Міністерство освіти і науки України, інші центральні органи виконавчої влади, Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, органи управління освітою на місцях, засновники (власники), яким підпорядковані навчальні заклади.

Міністерство освіти і науки України здійснює оперативний облік загальної кількості потерпілих, у тому числі під час групових нещасних випадків та нещасних випадків із смертельним наслідком.

Начальник департаменту економіки та соціального розвитку Міністерства освіти і науки України П.М.Куліков

П.1,3 плану див. лекція №2.
Основа: Правова і законодавча база України щодо розслідування нещасних випадків на виробництві, надання першої долікарської допомоги, презентації.

Примітка:
Нещасні випадки, які трапляються з працівниками навчально-виховних закладів освіти розслідуються згідно Порядку проведення розслідування та веденнгя нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві , затвердженому Постановою КМУ від 30.11.2011р. №1232.

Питання для самоконтролю студента

1.Порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах
2. Повідомлення про нещасний випадок **.**
3. Порядок проведення розслідування та веденнгя нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.
4. Надання першої долі карської допомоги потерпілим.
5. Звіт про травматизм під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах.
6. Порядок розслідування нещасних випадків, які трапилися з працівниками навчально-виховних закладів.

Практичне заняття №3.
Тема: Система управління охороною праці в галузі освіти.

План
1. Організація роботи з охорони праці в системі міністерства освіти і науки України:
- Міністерство освіти і науки:
- організація роботи з охорони праці управління освіти;
- організація роботи з охорони праці в навчально-виховних закладах:
- керівник (ректор, директор, завідувач),управління (відділи) освіти, декан факультету, завідувач кафедрою, завідувач кабінету, лабораторії, майстерні, навчально- виробничої майстерні, майстер виробничого навчання, викладач, учитель, класовод, класний керівник, вихователь:
2. Організація роботи охорони праці під час позакласної,
позашкільної діяльності - заступник керівника з виховної роботи
3. Служба з охорони праці.
4. Колективний договір.
5. Права працівників на охорону праці під час роботи на підприємстві, на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці.
6. Порядок забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту.

1. Організація роботи з охорони праці в системі Міністерства освіти і науки України.

Відповідно до чинного законодавства: Закону України «Про охорону праці», Закону України «Про освіту», Постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 1993 року № 64, Положення про Міністерство освіти України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 1992 року № 384, Типового положення про службу охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 3 серпня 1993 року № 73 та Положення про організацію охорони праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах від 30 листопада 1993 року № 429 визначено єдину систему організації роботи з охорони праці в управліннях і навчально-виховних закладах, яка поширюється на всі навчально-виховні заклади України незалежно від підпорядкування і форми власності.

Системою управління охороною праці (СУОП) встановлено обов'язки структурних підрозділів і посадових осіб по забезпеченню здорових і безпечних умов праці і проведенню навчально-виховного процесу, запобіганню травматизму в навчально-виховних закладах.

Організація роботи з охорони праці і відповідальність за загальний її стан в управліннях освіти, навчально- виховних закладах покладається персонально на їх керівників.

Навчально-виховні заклади, Управління освіти у своїй діяльності з організації роботи з охорони праці керуються законодавством про працю, міжгалузевими і галузевими нормативними актами про охорону праці та

Положенням про охорону праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах.

• Міністерство освіти і науки:

• несе відповідальність за загальний стан роботи з охорони праці в галузі;

• забезпечує виконання покладених на нього завдань з питань охорони праці відповідно до Закону України «Про освіту»;

• створює фонд централізованого фінансування заходів з охорони праці;

• створює службу охорони праці, яка безпосередньо підпорядковується першому заступникові міністра;

• забезпечує вивчення основ охорони праці в усіх навчально- виховних закладах;

• координує і контролює через управління місцевої державної адміністрації діяльність навчально-виховних закладів по забезпеченню здорових і безпечних умов навчання, праці і виховання;

• проводить єдину науково-технічну політику з питань охорони праці, упровадження нових досягнень науки і техніки, системи стандартів безпеки праці, направлених на забезпечення здорових і безпечних умов навчально-виховного процесу;

• здійснює внутрішньовідомчий контроль за станом охорони праці;

• забезпечує опрацювання та прийняття нових, перегляд і скасування чинних галузевих і міжгалузевих нормативних актів з охорони праці;

• організовує підготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів з охорони праці з урахуванням особливостей виробництва;

• організовує в установленому порядку навчання і перевірку знань правил і норм охорони праці керівними працівниками і спеціалістами галузі;

• здійснює оперативний облік групових та зі смертельним наслідком нещасних випадків з учнями, студентами і вихованцями на виробництві і під час навчально-виховного процесу та бере участь (у разі необхідності) у їх розслідуванні;

• бере участь у міжнародному співробітництві з питань безпеки життєдіяльності вихованців, учнів і студентів;

• організовує і проводить громадські огляди з охорони праці, наради, конференції і виставки;

• здійснює постійний зв’язок з громадськими і державними органами щодо запобігання травматизму вихованців, учнів і студентів.

Організація роботи з охорони праці управління освіти

Управління (відділи) освіти:

• здійснюють загальне керівництво і контроль за організацією роботи з охорони праці в навчально-виховних закладах, безпосередньо їм підпорядкованих,

•здійснюють загальне керівництво і контроль за забезпеченням здорових і безпечних умов навчально-виховного процесу;

•створюють службу охорони праці відповідно до Закону «Про охорону праці» і Типового положення про службу охорони праці, затвердженого

наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 3 серпня 1993 року № 73;

•забезпечують виконання приписів органів державного нагляду;

•забезпечують виконання наказів міністерства освіти з питань охорони праці та запобігання травматизму в навчально- виховних закладах,

•надають необхідну допомогу по створенню безпечних умов праці і проведенню навчально-виховного процесу в установах освіти;

•систематично заслуховують керівників про стан роботи з охорони праці;

•тимчасово припиняють або забороняють проведення навчально-виховного процесу, а також роботи у небезпечних для життя і здоров'я умовах.

•притягають в установленому порядку до відповідальності осіб, які порушили трудове законодавство, правила і норми охорони праці, вимоги безпеки під час проведення навчально-виховного процесу;

• контролюють обов'язкове проведення дозиметричного контролю в навчально-виховних закладах;

•організовують розслідування та облік нещасних випадків відповідно до Положення;

•здійснюють навчання і перевірку знань з охорони праці керівників навчально-виховних закладів, їх заступників, інспекторів відділів освіти, інженерно-технічних працівників один раз на три роки, якщо це не суперечить спеціальним вимогам, а новопризначених - не пізніше 3-місячного терміну з моменту призначення;

•забезпечують установи освіти нормативною і законодавчою документацією з охорони праці;

•вивчають і поширюють через методичні служби передовий досвід з питань охорони праці;

•здійснюють контроль за правильним поданням установлених пільг особам, які працюють у важких умовах, за забезпеченням спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту;

•здійснюють контроль за дотриманням норм і правил з охорони праці в трудових об'єднаннях учнів, студентів і вихованців,;

•здійснюють контроль за своєчасним навчанням, інструктажем і перевіркою знань керівників об'єднань з питань охорони праці;

•забороняють залучення учнів і студентів до господарських робіт і виробничої практики без екологічного обстеження робочих місць відповідними органами державного нагляду;

•забезпечують контроль за проведенням робіт, які негативно впливають на екологічний стан навколишнього середовища;

•контролюють роботу методичних служб у напрямку створення документів з охорони праці, вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду з питань безпечної праці і проведення навчальних занять у навчально-виховних закладах;

•створюють у методичних установах, вищих і професійних навчальних закладах, на виробничих підприємствах центри з пропаганди знань правил

безпечної праці і безпеки життєдіяльності;

•здійснюють постійний зв'язок з громадськими і державними організаціями з метою запобігання травматизму серед учнів, студентів і вихованців;

•здійснюють контроль за якістю виконання будівельно- монтажних робіт на новобудовах;

•не допускають введення в експлуатацію об'єктів з недоробками;

•організують і проводять у складі комісії приймання навчально-виховних закладів освіти перед початком нового навчального року;

•визначають опорні навчально-виховні заклади по створенню здорових і безпечних умов праці і навчання;

•організують навчання і атестацію з питань охорони праці інженерно-технічних працівників, учителів праці, фізики, хімії, біології, фізичного виховання, завідувачів кабінетами, лаборантів, керівників гуртків (секцій) шкіл, професійних училищ і позашкільних закладів та інших працівників, залучених до роботи з учнями, вихованцями і студентами.

Організація роботи з охорони праці в навчально-виховних закладах

Керівник (ректор, директор, завідувач):

•організовує роботу з охорони праці у структурних підрозділах навчально-виховного закладу згідно з чинним законодавством;

•визначає обов'язки і порядок взаємодії осіб, які беруть участь в управлінні охороною праці;

•забезпечує своєчасне виконання заходів колективного договору, угоди з охорони праці, пропозицій профспілкового комітету;

•забезпечує виконання наказів, розпоряджень, інструктивних матеріалів органів освіти з питань охорони праці, приписів органів державного нагляду;

•створює в навчально-виховних закладах відповідно до Закону України «Про охорону праці» службу охорони праці, яка йому підпорядковується, або призначає відповідальних за організацію роботи з охорони праці і визначає їх посадові обов'язки;

•організовує заслуховування на засіданнях ради закладу, виробничих нарадах звітів керівників структурних підрозділів з питань створення здорових і безпечних умов праці і проведення навчально-виховного процесу, стану травматизму, виконання заходів колективного договору, видає накази і розпорядження з цих питань;

•щорічно укладає колективний договір, угоду з охорони праці і забезпечує їх виконання;

•повідомляє про груповий нещасний випадок або випадок зі смертельним наслідком на виробництві і під час навчально- виховного процесу;

•організовує розслідування нещасних випадків у навчально-виховному процесі відповідно до Положення;

•організовує проведення вступного інструктажу з усіма зарахованими до навчально-виховного закладу. проведення інструктажу оформляється у

журналі вступного інструктажу. У навчально-виховному закладі, де створено відділ охорони праці, вступний інструктаж проводять його працівники;

•організовує роботу по розробленню інструкцій з охорони праці, а також їх періодичний перегляд, згідно чинного законодавства;

•створює умови функціонування адміністративно-громадського контролю;

•організовує щорічне подання заявок на забезпечення учнів, студентів і вихованців, а також працівників, робота яких пов'язана з шкідливими та небезпечними умовами праці та особливим характером праці спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту;

•здійснює контроль за підготовкою студентських загонів, учнівських об'єднань з питань охорони праці, створення здорових і безпечних умов праці і відпочинку на місцях дислокації;

•забезпечує проведення дозиметричного контролю в навчально-виховних закладах з обов'язковою його реєстрацією;

•організовує навчання учнів, студентів і вихованців з питань охорони праці з наступною перевіркою знань відповідно до чинних нормативних актів;

•організовує навчання з питань охорони праці працівників з наступною перевіркою знань відповідно до чинних нормативних актів;

•організовує роботу по виконанню організаційно-технічних заходів впровадження державної системи безпеки праці;

•організовує проведення обов'язкових періодичних медичних оглядів учнів, студентів і вихованців;

•організовує проведення обов'язкових періодичних медичних оглядів працівників, робота яких пов'язана із шкідливими і небезпечними умовами праці та особливим характером праці;

•забороняє залучення учнів, студентів і вихованців до роботи і виробничої практики без екологічного обстеження робочих місць відповідними органами державного нагляду;

•забезпечує контроль за виконанням робіт, які негативно впливають на екологічний стан навколишнього середовища;

•здійснює постійний зв'язок з громадськими і державними органами щодо запобігання травматизму учнів, студентів, вихованців;

•організовує виконання організаційно-технічних заходів по створенню здорових і безпечних умов проведення навчальних занять з учнями, студентами і вихованцями в аудиторіях, кабінетах, лабораторіях, майстернях тощо;

•контролює наявність і використання навчального обладнання, приладів, хімреактивів під час навчально-виховного процесу відповідно до типових переліків і норм, що встановлені чинним законодавством;

•забезпечує впровадження вимог державних і галузевих стандартів з безпеки праці у виробництво і навчально-виховний процес;

•здійснює керівництво постійно діючою комісією по введенню в експлуатацію нових, реконструйованих навчальних приміщень і обладнання затверджує акт приймання;

•бере участь у підготовці студентських загонів, учнівських об'єднань з

питань охорони праці, у створенні здорових і безпечних умов праці і відпочинку в місцях їх дислокації;

•організовує навчання і підвищення кваліфікації професорів, викладачів, інженерно-педагогічних працівників структурних підрозділів з питань безпеки життєдіяльності учнів, студентів і вихованців;

•організовує у підрозділі проведення первинного інструктажу на робочому місці, повторного, позапланового, перевірку знань з питань охорони праці учнів, студентів, вихованців з оформленням у журналі;

•оформляє у разі необхідності допуск до самостійної роботи;

•контролює роботу по розробці і періодичному перегляду інструкцій з охорони праці, а також розділів вимог безпеки в методичних рекомендаціях з виконання лабораторних робіт у навчальних кабінетах, майстернях тощо,

•контролює своєчасність проведення інструктажів учнів, студентів, вихованців та їх реєстрацію;

•бере участь у розробленні колективного договору, угоди з охорони праці.

Декан факультету:

•організовує проведення навчальних занять, виробничої практики студентів, науково-дослідних та інших робіт на кафедрах, у студентських наукових гуртках і наукових товариствах;

•керує розробленням і періодичним переглядом (один раз на три роки) інструкцій з охорони праці для конкретних робіт, що проводяться у підрозділах факультету, подає їх на затвердження;

•організовує допомогу в підготовці студентських загонів з питань охорони праці, перевіряє створення здорових і безпечних умов праці і відпочинку у місцях їх дислокації;

•бере участь у розслідуванні нещасних випадків, що трапились під час навчально-виховного процесу, науково-дослідних робіт зі студентами;

•організовує і проводить спільно з профбюро громадський і оперативний контроль за станом охорони праці;

•здійснює загальне керівництво по внесенню питань з охорони праці у підручники, навчальні й методичні посібники з предметів кафедр, що входять до складу факультету;

•розглядає на засіданнях ради факультету спільно з профбюро стан умов праці і проведення навчальних занять у підрозділах факультету, вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду з охорони праці.

•Бере участь у проведенні міжкафедральних нарад і конференцій з питань охорони праці;

•бере участь у розробці колективного договору, угоди з охорони праці.

Завідувач кафедри:

•здійснює безпосереднє керівництво і несе відповідальність за створення здорових, безпечних умов праці і проведення навчально-виховного процесу на кафедрі;

•дозволяє проведення навчальних занять, науково-дослідних та інших робіт тільки за наявності відповідно обладнаних і прийнятих до експлуатації

приміщень і устаткування, безпечного стану робочих місць, що відповідають вимогам техніки безпеки і виробничої санітарії, правилам і нормам з охорони праці;

•вносить питання охорони праці в навчальні програми, методичні вказівки до лабораторних робіт, курсових і дипломних проектів;

•організовує розроблення і періодичний перегляд інструкцій з охорони праці під час виконання конкретних робіт, погоджує їх зі службою охорони праці і подає на затвердження керівнику;

•проводить з кожним працюючим на кафедрі первинний інструктаж з охорони праці, повторний і позаплановий інструктажі на робочому місці, перевіряє їх знання з цих питань, оформляє у відповідному журналі, допускає до роботи;

•організовує проведення зі студентами інструктажів з техніки безпеки на робочих місцях у лабораторії;

•направляє на навчання і перевірку знань нормативних документів з охорони праці студентів, які працюють в умовах підвищеної небезпеки;

•складає заявки на спецодяг, спецвзуття та інші засоби індивідуального захисту;

•забезпечує своєчасний медичний огляд студентів; здійснює спільно з профбюро контроль за станом охорони праці;

•бере участь у розробленні колективного договору, угоди з охорони праці;

•негайно повідомляє декана факультету, профспілковий комітет і службу з охорони праці про кожний нещасний випадок, що трапився під час навчальних занять, науково-дослідних та інших робіт;

•бере участь у розслідуванні й здійсненні заходів по усуненню причин, що призвели до нещасного випадку.

Завідувач кабінету, лабораторії, майстерні, навчально- виробничої майстерні, майстер виробничого навчання:

•несе безпосередню відповідальність за безпечний стан робочих місць, обладнання, приладів, інструментів, інвентаря тощо;

•розробляє необхідні заходи щодо виконання чинних правил та інструкцій з техніки безпеки, виробничої санітарії, правил пожежної безпеки;

•забезпечує учнів, студентів і вихованців спецодягом та іншими засобами індивідуального захисту;

•розробляє і переглядає, згідно чинного законодавства, інструкції з охорони праці для навчальних виробничих майстерень, кабінетів, лабораторій, навчальних господарств, спортивних залів відповідно до Типових інструкцій;

•забороняє використання обладнання, не передбаченого Типовими переліками, у тому числі нестандартного саморобного, яке встановлене в цехах (дільницях, лабораторіях, кабінетах, навчальних господарствах, полігонах) без дозволу служби охорони праці;

•контролює дотримання здорових і безпечних умов проведення виробничої практики учнів, студентів і вихованців на підприємствах і в установах, забороняє виконання ними робіт, що не передбачені умовами договору;

•здійснює навчання та інструктаж з охорони праці під час робіт, що передбачені навчальними програмами і при виконанні практичних робіт з професії з обов'язковим вивченням вимог стандартів безпеки праці.

•Проводить вступний інструктаж учнів, студентів і вихованців з обов'язковою реєстрацією в журналі, первинного на робочому місці, повторного, позапланового і поточного інструктажів у журналі виробничого навчання;

•бере участь у розробленні колективного договору, угоди з охорони праці.

Викладач, учитель, класовод, класний керівник, вихователь:

•відповідає за безпечне проведення навчально-виховного процесу;

•проводить інструктажі з учнями, студентами і вихованцями з охорони праці під час навчальних занять з обов'язковою реєстрацією в журналі обліку навчальних занять;

•несе особисту відповідальність за збереження життя і здоров'я учнів, студентів і вихованців під час навчально-виховного процесу;

•повідомляє керівника закладу про нещасний випадок, що трапився;

•організовує надання першої допомоги потерпілому;

•інструктує учнів і вихованців під час проведення позакласних і позашкільних заходів з реєстрацією в спеціальному журналі;

•веде профілактичну роботу щодо запобігання травматизму серед учнів, студентів і вихованців.

Організація роботи охорони праці під час позакласної, позашкільної діяльності

Заступник керівника з виховної роботи:

•несе безпосередню відповідальність, контролює і вживає необхідних заходів щодо створення умов, виконання санітарно-гігієнічних норм і вимог з охорони праці і пожежної безпеки під час проведення позакласних і позашкільних заходів;

•контролює і надає методичну допомогу керівникам гуртків, спортивних секцій, походів, екскурсій, трудових об'єднань, громадських робіт тощо з питань створення безпечних і нешкідливих умов праці і відпочинку учнів, студентів і вихованців, запобігання травматизму та інших нещасних випадків;

•проводить навчання та інструктаж класоводів, класних керівників, вчителів, учнів та інших осіб, які залучені до організації позакласної, позашкільної роботи;

•організовує профілактичну роботу з безпеки життєдіяльності учнів, студентів і вихованців.

Служба охорони праці

В навчальному закладі з кількістю працюючих 50 і більше осіб керівник створює службу охорони праці відповідно до типового положення, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань нагляду за охороною праці.

Якщо кількість працюючих менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку, з кількістю працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти на договірних засадах, які мають відповідну підготовку.

Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо роботодавцю. (ст. 15 Закону України "Про охорону праці").

Служба охорони праці створюється для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці..

У навчальному закладі повинна бути нормативна, розпорядна, звітна й облікова документація з питань охорони праці.

Нормативна документація: закони, норми, правила, типові положення.

Розпорядна документація: накази, розпорядження, положення, інструкції.

Звітна документація: форми офіційної статистичної звітності.

Облікова документація відбиває всю діяльність по охороні праці вона включає журнали, переліки, графіки, протоколи, плани, схеми.

Уся документація повинна зберігатися в службі охорони праці в належному стані, зручному для користування, при необхідності або у випадку контролю органами державного нагляду.

Керівник повинен розробити Положення про службу охорони праці, що має відповідати НПАОП 0.00-4.21-04 “Типове положення про службу охорони праці”, затвердженому наказом Держнаглядохоронпраці України 15.11.2004р. № 255, зареєстрованим в Мін’юсті України 01.12.2004 р. № 1526/1012 із змінами внесеними наказом Держгірпромнагляд 02.10.2007р. № 236, зареєстрованими в Мін’юсті України 18.10.2007р. № 1191/14458.

Працівники служби охорони праці не можуть бути притягнуті до виконання функцій, не передбачених Законом «Про охорону праці» та Положенням про службу з охорони праці. Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо керівникові закладу.

За своїм посадовим становищем та умовами оплати праці керівник служби охорони праці прирівнюється до керівників основних виробничо-технічних служб закладу.

Служба охорони праці виконує такі основні функції:

- опрацьовує ефективну цілісну систему управління охороною праці, сприяє удосконаленню діяльності у цьому напрямку кожного структурного підрозділу і кожної посадової особи;
- складає разом зі структурними підрозділами закладу, установи, організації комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, а також розділ «Охорона праці» у колективному договорі;
- проводить для працівників вступний інструктаж з питань охорони праці.

Організовує:

а)забезпечення працюючих правилами, стандартами, нормами, положеннями, інструкціями та іншими нормативними актами з охорони праці;

б) паспортизацію робочих місць щодо відповідності їх вимогам охорони праці;

в) облік, аналіз нещасних випадків, професійних захворювань і аварій;

г) підготовку статистичних звітів закладу, установи, організації з питань охорони праці;

д) розробку перспективних та поточних планів роботи закладу щодо створення безпечних та нешкідливих умов праці;

е) пропаганду безпечних та нешкідливих умов праці;

є) підвищення кваліфікації та перевірку знань посадових осіб з питань охорони праці;

ж) заслуховування на засіданнях ради закладу, виробничих нарадах звітів керівників структурних підрозділів з питань створення здорових і безпечних умов праці і проведення навчально-виховного процесу, стану травматизму, виконання заходів колективного договору або угоди з охорони праці;

з) розслідування нещасних випадків, які сталися під час навчально-виховного процесу відповідно до Положення про порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах;

і) проведення обов'язкових медоглядів працюючих.

Бере участь у:

а) розслідуванні нещасних випадків з працюючими;

б) формуванні фонду охорони праці закладу і розподілі його коштів;

в) роботі комісій з питань охорони праці закладу;

г) роботі комісії з введення в дію завершених будівництв, реконструкції або технічного переозброєння об'єктів, відремонтованого або модернізованого устаткування;

д) розробці положень, інструкцій, інших нормативних актів про охорону праці, що діють в межах закладу;

е) роботі постійно діючої комісії з питань атестації робочих місць за умовами праці;

є) розглядає листи, скарги, заяви працюючих з питань охорони праці;

ж) надає методичну допомогу керівникам структурних підрозділів закладу в розробленні заходів з питань охорони праці;

з) розглядає факти наявності виробничих ситуацій, небезпечних для життя чи здоров'я працівників або для людей, які їх оточують, і навколишнього природнього середовища.

Контролює:

а) дотримання чинного законодавства, міжгалузевих, галузевих та інших нормативних актів, виконання працівниками посадових інструкцій з питань охорони праці;

б) виконання приписів органів державного нагляду, пропозицій та подань уповноважених трудових колективів і профспілок з питань охорони пра-

ці, використання за призначенням коштів фонду охорони праці;

в) відповідність нормативним актам про охорону праці машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, технологічних процесів, засобів протиаварійного, колективного та індивідуального захисту працюючих;

г) своєчасне проведення навчання та інструктажів працюючих, контролю та перевірки знань з питань безпеки життєдіяльності посадових осіб, які виконують роботи підвищеної небезпеки, а також дотримання вимог безпеки при виконанні цих робіт;

д) забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту, лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами, миючими засобами, санітарно-побутовими приміщеннями і організацію питного режиму;

е) надання працівникам передбачених законодавством пільг і компенсацій, пов'язаних з важкими та шкідливими умовами праці;

є) використання праці неповнолітніх, жінок та інвалідів згідно з чинним законодавством;

ж) виконання заходів, наказів, розпоряджень з питань охорони праці, а також заходів щодо усунення причин нещасних випадків і аварій, які визначені в актах розслідування.

Спеціалісти служби охорони праці мають право:

- представляти заклад в державних та громадських установах при розгляді питань з охорони праці.
- безперешкодно у будь-який час відвідувати структурні підрозділи закладу, установи, організації;
- зупиняти роботу виробництв, дільниць, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих;
- одержувати від посадових осіб необхідні відомості, документи і пояснення з питань охорони праці.
- перевіряти стан безпеки, гігієни праці в структурних підрозділах і об'єктах закладу;
- видавати керівникам перевіреного структурного підрозділу, об'єкта обов'язковий до виконання припис за формою згідно з додатком до Типового положення про службу охорони праці;
- вимагати від посадових осіб недопущення до роботи працівників, які не пройшли медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань з охорони праці, не мають допуску до відповідних робіт або порушують нормативні акти про охорону праці;
- порушувати клопотання про заохочення працівників, які беруть активну участь у підвищенні безпеки та поліпшенні умов праці.

Працівники служби охорони праці закладів, установ, організацій освіти несуть персональну відповідальність за:

а) невідповідність прийнятих ними рішень вимогам чинного законодавства з охорони праці;

б) невиконання своїх функціональних обов'язків, передбачених

Положенням про службу охорони праці та посадовими інструкціями;

в) недостовірність та несвоєчасність підготовки статистичних звітів з охорони праці;

г)низьку якість проведеного ними розслідування нещасних випадків при проведенні навчально-виховного, виробничого процесу.

4. Колективний договір, його укладення і виконання.

Колективний договір (угода) укладається на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів працівників, власників або уповноважених ними сторін.

Вимогами законів України «Про охорону праці» і «Про колективні договори і угоди» передбачено, що здійснення комплексних заходів щодо організації безпечних і нешкідливих умов праці, визначення обов'язків сторін, а також реалізація працівниками своїх прав і соціальних гарантій на охорону праці, забезпечуються насамперед за допомогою колективного договору (угоди).

У колективному договорі (угоді) сторони передбачають забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці на рівні, не нижчому за передбачений законодавством, їх обов'язки, а також комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійного захворювання, аваріям і пожежам, визначають обсяги та джерела фінансування зазначених заходів.

Гарантії, пільги та компенсації, передбачені для працюючих чинним законодавством, повинні вважатись мінімальними, обов'язковими для виконання за будь-яких умов.

За наявності в закладі економічних можливостей нормативні пільги і компенсації можуть перевищуватись і застосовуватись у більш значних розмірах на підставі додаткових зобов'язань згідно з колективним договором (угодою).

Наприклад, відповідно до ст.7 Закону України «Про охорону праці» може бути передбачено: надання працівникам додаткової відпустки за несприятливі умови праці (понад розміри, визначені чинними нормативними).

5. Права працівників на охорону праці під час роботи на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці.

Закон «Про охорону праці» захищає соціальні права трудівників. Він вимагає, щоб при укладенні трудового договору громадянин був поінформований керівником під розписку; про умови праці в закладі; про наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунено, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я; про його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору. Працівники, зайняті на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, безоплатно забезпечуються лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами, газованою

солоною водою, мають право на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення, скорочення тривалості робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію, оплату праці у підвищеному розмірі та інші пільги і компенсації, що надаються в порядку, визначеному законодавством.

У разі роз'їзного характеру роботи працівникові виплачується грошова компенсація на придбання лікувально-профілактичного харчування, молока або рівноцінних йому харчових продуктів на умовах, передбачених колективним договором.

Керівник може за свої кошти додатково встановлювати за колективним договором (угодою, трудовим договором) працівникові пільги і компенсації, не передбачені законодавством.

Протягом дії укладеного з працівником трудового договору керівник повинен, не пізніш як за 2 місяці, письмово інформувати працівника про зміни виробничих умов та розмірів пільг і компенсацій, з урахуванням тих, що надаються йому додатково.

Умови трудового договору не можуть містити положень, які не відповідають законодавчим та іншим нормативним актам про охорону праці, що діють в Україні. Законом забороняється укладення трудового договору з громадянином, якому за медичним висновком протипоказана запропонована робота.

Під час роботи в закладі працівник має право відмовитись від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для нього або людей, які його оточують, а також для навколишнього середовища. За період простою з цих причин за працівником зберігається середній заробіток. Умови праці на робочому місці, безпека технологгічних процесів, роботи машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам нормативних актів про охорону праці.

Працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо власник не виконує законодавство про охорону праці. У цьому випадку праців-никові виплачується вихідна допомога в розмірі, передбаченою колективним договором, але не меншому тримісячної заробітку.

6. Порядок забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту

Відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону праці» та статті 163 Кодексу законів про працю України на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці, а також роботах, що пов’язані із забрудненням, або тих, що здійснюються в несприятливих метеорологічних умовах, працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, а також мийні та знешкоджувальні засоби.

Роботодавець зобов’язаний забезпечити за свій рахунок придбання, комплектування, видачу та утримання засобів індивідуального захисту відповідно до нормативних актів з охорони праці та колективного договору.

У разі передчасного зношення цих засобів не з вини працівника роботодавець зобов’язаний замінити їх за свій рахунок.

У разі придбання працівником спецодягу, інших засобів індивідуального захисту, мийних та знешкоджувальних засобів за свої кошти роботодавець зобов’язаний компенсувати всі витрати на умовах, передбачених колективним договором.

Видача замість спецодягу і спецвзуття матеріалів для їх виготовлення або грошових сум для їх придбання не дозволяється.

Згідно з колективним договором роботодавець може додатково, понад встановлені норми, видавати працівникові певні засоби індивідуального захисту, якщо фактичні умови праці цього працівника вимагають їх застосування.

Основа: Законодавча та нормативно-правова база України З охорони праці, презентації.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТА

1. Організація роботи з охорони праці в управлінні освіти.
2. Організація роботи з охорони праці в навчально-виховних закладах.
3. Організація роботи охорони праці під час позакласної, позашкільної діяльності.
4. Служба з охорони праці, права та обов’язки.
4. Між ким укладається колективний договір?
5. Які права працівників на охорону праці під час роботи на підприємстві, на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці?
6. Порядок забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту.

Практичне заняття №4.
Тема: Розробка інструкцій з охорони праці.

План

1. Положення про розробку інструкцій з охорони праці.
2. Зміст і побудова інструкцій:
   - загальні положення;
   - вимоги безпеки перед початком роботи;
   - вимоги безпеки під час роботи;
   - вимоги безпеки після закінчення роботи;
   - вимоги безпеки в аварійних ситуаціях.
3. **Викладення тексту інструкцій.**
4. **Порядок розробки, затвердження та введення інструкції в дію.**
5. **Реєстрація, облік і видання інструкцій на підприємстві.**
6. **Перегляд, припинення чинності та скасування інструкцій.**
7. Розробка інструкцій з охорони праці для лаборанта кафедри.
8. Інструкції, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці.

У всіх кабінетах мають бути інструкції з охорони праці. Тому подаємо «Положення про розробку інструкцій з охорони праці», яке затверджене наказом Комітету з нагляду за охороною праці від 29.01.98 р. № 9 і зареєстроване в Міністерстві юстиції України 07.04.98 р. за № 226/2666, а також примірні інструкції, затверджені наказом міністра освіти і науки України.

Положення про розробку інструкцій з охорони праці
Загальні положення

Інструкції, що діють у навчальному закладі, належать до нормативних актів про охорону праці, чинних у межах конкретного підприємства. Такі інст-рукції розробляються на підставі чинних державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці, типових інструкцій і технологічної доку-ментації підприємства з урахуванням конкретних умов виробництва та вимог безпеки.

Інструкції повинні відповідати чинному законодавству України вимогам державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці: правил, норм, стандартів, інших нормативних і організаційно-методичних документів про охорону праці, на основі яких вони розробляються.

Інструкції повинні містити ті вимоги щодо охорони праці, дотримання яких обов'язкове для самих працівників. Порушення працівником цих вимог має розглядатися як порушення трудової дисципліни, за яке до нього може бути застосоване стягнення згідно з чинним законодавством.

Організація вивчення інструкцій працівниками забезпечується роботодавцем (керівником навчального закладу) ДНАОП 0.00-4.12-94 «Типове положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці». Постійний контроль за додержанням працівниками вимог інструкцій покладається на роботодавця.

Громадський контроль за додержанням всіма працівниками вимог інструкцій здійснюють трудові колективи через обраних ними уповноважених і професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників.

Зміст і побудова інструкцій

Інструкціям, які розробляють і затверджують у навчальних закладах, присвоюють порядкові номери служби охорони праці цих підприємств. У назві інструкції стисло вказується, для якої професії або виду робіт вона призначена, наприклад: «Інструкція з охорони праці для оператора ПЕОМ».

Інструкції повинні містити такі розділи:

- загальні положення;
- вимоги безпеки перед початком роботи;
- вимоги безпеки під час виконання роботи;
- вимоги безпеки після закінчення роботи;
- вимоги безпеки в аварійних ситуаціях.

Викладення тексту інструкцій

При викладенні тексту інструкції слід керуватися такими правилами:

- текст інструкції повинен бути стислим, зрозумілим і не допускати різних тлумачень;
- інструкція не повинна містити посилань на нормативні акти, вимоги яких враховуються при її розробці. За необхідності ці вимоги відтворюються дослівно;
- слід вживати терміни і визначення, прийняті Законом України «Про охорону праці», ДСТУ 2293-99 ССБП «Охорона праці. Терміни визначення», ДК 003-95 «Державний класифікатор України. Класифікатор професій» та в інших нормативних актах.

Розробка, затвердження та введення в дію інструкцій на підприємстві

Розробка, узгодження і затвердження інструкцій, що діють на підприємстві, здійснюються згідно з ДНАОП 0.00-8. 03-93 «Порядок опрацювання і затвердження власником нормативних актів, що діють на підприємстві» та з урахуванням вимог цього Положення.

Інструкції, що діють на підприємстві, розробляються відповідно до переліку інструкцій, який складає служба охорони праці підприємства за участю керівників підрозділів, служб головних спеціалістів (головного техно-лога, головного механіка, головного енергетика, головного металурга тощо), служби організації праці та заробітної плати.

Загальне керівництво розробкою (переглядом) інструкцій на підприємстві (навчальному закладі) покладено на роботодавця. Роботодавець несе відповідальність за організацію своєчасної розробки (перегляду) та забезпечення

всіх працівників необхідними інструкціями.

Розробку (перегляд) необхідних інструкцій, що діють на підприємстві, здійснюють безпосередньо керівники структурних підрозділів, які несуть відповідальність за своєчасне виконання цієї роботи.

Здійснення систематичного контролю за своєчасною розробкою нових та відповідністю діючих на підприємстві інструкцій вимогам чинного законодавства, їх періодичним переглядом та своєчасним внесенням змін, доповнень до них, а також надання відповідної методичної допомоги розробникам і організація придбання для них типових інструкцій, стандартів ССБП та інших нормативно-технічних та організаційно-методичних документів про охорону праці покладено на службу охорони праці підприємства.

Інструкція, що діє на підприємстві, набуває чинності з дня її затвердження, якщо інше не передбачене наказом роботодавця.

Реєстрація, облік і видання інструкцій на підприємстві

Інструкції, які вводяться в дію на даному підприємстві, реєструє служба охорони праці в журналі реєстрації у порядку, встановленому роботодавцем.

Видача інструкцій керівникам структурних підрозділів (служб) підприємства провадиться службою охорони праці з реєстрацією в журналі обліку видачі інструкцій.

Інструкції видають працівникам на руки безпосередні керівники робіт під розписку в журналі реєстрації інструктажів з питань охорони праці під час проведення первинного інструктажу або вивішують на його робочому місці.

У кожного керівника структурного підрозділу (служби) підприємства повинен постійно зберігатись комплект інструкцій, необхідних у даному підрозділі (службі) для працівників усіх професій і видів робіт даного підрозділу (служби), а також перелік цих інструкцій, затверджений роботодавцем.

Перегляд, припинення чинності та скасування інструкцій

Перегляд інструкцій, які діють на підприємстві, проводиться в терміни, що передбачені державними нормативними актами про охорону праці, на підставі яких вони опрацьовані, не рідше одного разу на 5 років, а для професій або видів робіт з підвищеною небезпекою - не рідше одного разу на 3 роки. Усі інструкції повинні бути затверджені наказом керівника установи і погоджені відповідними службами: служба ОП, юрисконсульт, профспілка.

Інструкції, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці:

Розробка, затвердження та введення в дію інструкцій, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці, здійснюються згідно з Положенням про опрацювання, прийняття, перегляд та скасування державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці (z0094-94) і з урахуванням вимог Положення.

У разі неповного відображення в інструкції, що є державним міжгалузевим нормативним актом про охорону праці, вимог щодо охорони праці працівників,

безпечного виконання робіт, умов безпечної експлуатації машин, механізмів, обладнання, установок і пристроїв, властивих для даного підприємства (дільниці, робочого місця), або за наявності в ній поряд з вимогами, обов'язковими для дотримання працівниками університету вимог безпеки щодо робіт, не властивих для нього, керівник у порядку, встановленому Положенням, організовує розробку на основі інструкції, з урахуванням конкретних умов навчального закладу, відповідної інструкції, що діє в ньому, і затверджує її за узгодженням з місцевими органами Держнаглядохоронпраці.

Примірні інструкції

Примірні інструкції для працівників, зайнятих на роботах, що є провідними для певної галузі виробництва, регіону, виробничого, наукового-виробничого чи іншого об'єднання підприємств , розробляються базовими організаціями з питань нормотворчої діяльності в сфері охорони праці, науково-дослідними, проектно-конструкторськими і проектно-технологічними організаціями, регіональними навчально-методичними центрами (кабінетами) охорони праці, а також окремими підприємствами чи групами фахівців (далі - організація-розробник) під координацією і за методичною допомогою Національного науково-дослідного інституту охорони праці.

Призначення такої організації-розробника здійснюється міністерством чи іншим органом виконавчої влади, відповідним об'єднанням підприємств.

Примірні інструкції для працівників, які залучатимуться до виконання робіт за новими технологіями і впровадження нових технічних засобів виробництва, матеріалів, видів енергії і т.ін., опрацьовуються організаціями-розробниками цих технологій, засобів виробництва, матеріалів і підприємствами-виготовлювачами одночасно з розробкою відповідної технологічної, проектно-конструкторської, експлуатаційної та ремонтної документації і є невід'ємною складовою частиною цієї документації.

Розробка примірних інструкцій здійснюється згідно з планами робіт з охорони праці, затвердженими міністерствами чи іншими органами виконавчої влади, відповідними об'єднаннями підприємств, а також на підставі наказів (розпоряджень) їх керівників.

Розробка примірних інструкцій здійснюється за такими основними стадіями:

розробка першої редакції проекту примірної інструкції і направлення його на відзив;

розробка остаточної редакції проекту примірної інструкції;

узгодження і подання остаточної редакції проекту примірної інструкції на затвердження і реєстрацію;

видання (тиражування) затвердженої примірної інструкції і її розповсюдження.

Проект примірної інструкції, розроблений в першій редакції і підписаний керівником організації-розробника, направляється на відзив підприємствам, для яких дана професія (вид роботи) є провідною, згідно з переліком, затвердженим керівником служби охорони праці міністерства чи іншого органу виконавчої влади, об'єднання підприємств.

Зазначені підприємства складають і надсилають відповідний відзив на адресу організації-розробника у місячний термін з дня отримання проекту

інструкції. Якщо відзив у зазначений термін не надіслано, вважається, що зацікавлене підприємство не має зауважень і пропозицій до проекту.
Організація-розробник узагальнює отримані відзиви, складає їх зведення і на підставі пропозицій та зауважень, що в них містяться, доопрацьовує проект примірної інструкції.
Доопрацьований з урахуванням відзивів проект примірної інструкції разом із зведенням відзивів подається на розгляд до відповідного міністерства чи іншого органу виконавчої влади, об'єднання підприємств.

За наявності суттєвих розбіжностей щодо проекту примірної інструкції організація-розробник розглядає їх та усуває згідно з поданими пропозиціями служби охорони праці цього органу (об'єднання).
У необхідних випадках орган (об'єднання), який затверджує проект примірної інструкції, може прийняти рішення про повернення його на доопрацювання чи проведення експертизи проекту відповідною компетентною організацією або власною експертною комісією.

У випадках, коли це доцільно, експерти від незалежних компетентних організацій можуть бути включені до складу експертної комісії, створеної цим органом (об'єднанням).
Розглянутий та завізований службою охорони праці зазначеного органу (об'єднання) проект примірної інструкції разом із зведенням відзивів подається організацією-розробником на узгодження до відповідних органів державного нагляду, до компетенції яких належить дана інструкція або окремі її вимоги, і до Національного НДІ охорони праці. Узгоджувальні органи розглядають проект примірної інструкції і надсилають організації-розробнику свої висновки в термін, що не перевищує одного місяця від дня одержання проекту.

У разі виникнення суттєвих зауважень щодо проекту примірної інструкції під час її узгодження організація-розробник забезпечує їх розгляд та врахування до подання інструкції на затвердження.
Узгоджена остаточна редакція проекту примірної інструкції (у чотирьох примірниках), підписана керівником організації-розробника, із зведенням відзивів та оригіналами документів, що підтверджують її узгодження, подається на затвердження до органу (об'єднання), на підставі плану роботи чи наказу (розпорядження) якого вона розроблена.
Розгляд узгодженої остаточної редакції проекту примірної інструкції та її затвердження міністерством чи іншим органом виконавчої влади або об'єднанням підприємств здійснюється в установленому ними порядку у термін, що не перевищує одного місяця від дня одержання проекту.
Примірна інструкція затверджується наказом міністерства чи іншого органу виконавчої влади або об'єднання підприємств.
Титульний і заголовний аркуші примірної інструкції оформлюються в установленому порядку.
Міністерства та інші органи виконавчої влади і об'єднання підприємств ведуть облік затверджених ними примірних інструкцій в установленому ними порядку.
Крім того, затверджені примірні інструкції підлягають реєстрації з присвоєнням їм скорочених позначень у Національному науково-дослідному інституті

охорони праці за поданням організацій-розробників у встановленому ним порядку, узгодженому з Держнаглядохоронпраці.
Контрольний примірник зареєстрованої примірної інструкції залишається у Національному НДІ охорони праці, один з примірників надсилається ним до редакції журналу «Охорона праці» для друку, інші примірники повертаються організації-розробнику та органу, який затвердив дану інструкцію.
Відомості про затвердження та видання зареєстрованих примірних інструкцій щоквартально публікуються в журналі «Охорона праці» та в інших виданнях органів державного нагляду за охороною праці за поданням Національного НДІ охорони праці.
Видання та розповсюдження примірних інструкцій у вигляді окремих брошур, односторонніх аркушів чи плакатів здійснюється редакцією журналу «Охорона праці» та іншими видавництвами в установленому порядку за рахунок коштів підприємств-замовників (користувачів) цих інструкцій.

Приклад: Розробка інструкцій з охорони праці для лаборанта кафедри ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Основа: Законодавча та нормативна база України з охорони праці, презентації.

Питання для самоконтролю знань студента:

1. На основі якого нормативного документу розробляють інструкцію з охорони праці.
2. Хто розробляє інструкцію з охорони праці ?
3. З яких розділів складається інструкція з охорони праці?
4. Зміст розділу; Загальні положення.
5. Екстримальні ситуації в навчально-виховних закладах.
6. Реєстрація, облік і видача інструкцій з охорони праці.
7. Перегляд, припинення чинності та скасування інструкцій.
8. Примірні інструкції.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ІНСТРУКЦІЯ З ОХОРОНИ ПРАЦІ №____

для лаборанта кафедри

м. Івано-Франківськ
2012

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Затверджено:
Наказ ректора «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» №381 від 04.09.2012р.

Інструкція з охорони праці №___
для лаборанта

м. Івано-Франківськ

1. Загальні положення

1. Лаборант кафедри відноситься до категорії науково-допоміжного персоналу. На посаду лаборанта кафедри призначають осіб з середньою спеціальною чи вищою освітою.
2. При оформленні на роботу лаборант кафедри повинен пройти попередній медичний огляд;
3. Лаборант підпорядковується завідувачу кафедри та старшим за посадою працівникам кафедри.
4. З лаборантом повинні бути проведені інструктажі з охорони праці: вступний (при вступі на роботу), первинний (на робочому місці), повторний (один раз на шість місяців).
5. У разі необхідності з лаборантом проводять позаплановий та цільовий інструктажі з охорони праці.
6. Якщо при виконанні роботи лаборант використовує електрообладнання (прилади, пристрої, верстати, комп'ютери), він повинен пройти відповідне навчання з наступною здачею екзамену.
7. Лаборант повинен дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку університету.
8. Лаборант повинен знати правила пожежної безпеки і вміти користуватися первинними засобами пожежогасіння (вогнегасниками).

9. Лаборант повинен вміти надавати першу (долікарську) допомогу. У разі захворювання когось із працівників кафедри чи нещасного випадку повинен негайно викликати медичного працівника.

10. Якщо вплив шкідливих та небезпечних факторів, які діють на лаборанта під час навчального процесу, можна зменшити за рахунок засобів індивідуального захисту, то вони видаються згідно з типовими або галузевими нормами та у відповідності з колективним договором між профспілковим комітетом та адміністрацією закладу.

11. Лаборант зобов'язаний оперативно повідомляти керівника структурного підрозділу:

• про всі недоліки в навчальному процесі, які негативно впливають на здоров'я працівників, а також у випадку ймовірності виникнення аварійної ситуації;

• про кожний нещасний випадок з працівниками та студентами. У цьому разі першочергові дії лаборанта мають бути спрямовані на надання першої (долікарської) допомоги потерпілим та забезпечення безпеки персоналу.

12. У своїй роботі лаборант повинен активно пропагувати дотримання працівниками та студентами вимог охорони праці, правил дорожнього руху, безпечної поведінки в побуті та громадських місцях.

13. Знання і виконання вимог цієї інструкції є посадовим обов'язком лаборанта, а їх невиконання - порушенням трудової дисципліни, що тягне за собою відповідальність, встановлену чинним законодавством.

14. У своїй роботі керується чинним законодавством України про працю.

2. Вимоги безпеки перед початком роботи

1. Перед початком роботи лаборант повинен перевірити стан обладнання, технічних засобів навчання, їх відповідність нормам охорони праці, правилам техніки безпеки й санітарії та гігієни .
2. Перед початком роботи лаборант повинен перевірити справність електричних вимикачів і розеток, а також виключити наявність оголених контактів дротів електромереж в приміщенні кабінету.
3. При необхідності використання студентами та викладачами пристроїв, лаборант повинен перевірити їх справність, наявність захисних засобів, відсутність травмонебезпечних факторів.
4. При встановленні порушень вимог охорони праці в приміщенні для занять, лаборант не повинен розпочинати чи продовжувати роботу до усунення недоліків, які загрожують життю та здоров'ю.
5. Лаборант зобов'язаний повідомити керівника або відповідальну посадову особу навчального закладу про причини відміни занять у навчальних кабінетах з тих чи інших причин, що можуть становити загрозу для життя і здоров'я людини.

3. Вимоги безпеки під час роботи

1. Лаборант контролює обстановку під час трудового процесу, забезпечує безпечну організацію праці.

2. Під час роботи у навчальному закладі виконується тільки та робота, яка передбачена розкладом і планом занять.

3. Лаборанту під час занять забороняється виконувати будь-які види ремонтних робіт на робочому місці чи в приміщенні. Ремонт виконується спеціально підготовленим персоналом закладу (електромонтером, слюсарем, електромеханіком).

4. Якщо під час занять раптово погіршився стан здоров'я одного з працівників, мають бути прийняті екстренні заходи:

•при погіршенні стану здоров'я працівника чи студента (запаморочення, втрата свідомості, кровотеча з носа і т. ін.) лаборант повинен вміти надати необхідну першу (долікарську) допомогу та викликає медичного працівника;

- при погіршенні стану здоров'я лаборанта, працівники повідомляють про це завідувача кафедри або когось з працівників для надання допомоги хворому та продовження праці.

5. Лаборанту забороняється залишати робоче місце без нагляду.
6. Лаборант зобов'язаний проводити заняття в навчальних лабораторіях тільки при наявності відповідного обладнання та умов, які відповідають вимогам і нормам техніки безпеки та виробничої санітарії.
7. Лаборант зобов'язаний вести щоденно адміністративно-громадський контроль і ступеня із записами в відповідних журналах.
8. Лаборант зобов'язаний вміти працювати з приладами і апаратами, які використовуються в навчальному процесі проводити прості операції з налагодження і ремонту цих приладів.
9. Лаборант зобов'язаний забезпечувати і контролювати порядок і чистоту та підготовку необхідних наочних матеріалів.
10. Лаборант зобов'язаний брати участь у методичних нарадах, виконувати правила внутрішнього трудового розпорядку.
11. Лаборант зобов'язаний повідомляти завідувача кафедри про всі недоліки в забезпеченні охорони праці, які знижують рівень безпеки життєдіяльності людини (норми освітленості, травмонебезпеки обладнання, інструментів тощо).

4. Вимоги безпеки після закінчення роботи

Після закінчення роботи лаборант зобов'язаний:
1. Привести в порядок робоче місце.
2. Прибрати в установлені місця наочні посібники, журнали, зошити, інструменти та інші матеріали.
3. Закрити вікна, кватирки, вимкнути світло та електрообладнання, закрити приміщення та здати ключі у місце їх зберігання.
4. Повідомити завідувача кафедри про виявлені порушення з охорони праці.

5. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

У разі виникнення аварійної ситуації лаборант повинен:
1. Негайно повідомити завідувача кафедри, працівника або представника адміністрації про виникнення аварійної ситуації, її місцезнаходження.
2. Діяти чітко, без метушні, запобігати проявам паніки серед студентів та співробітників.
3. Евакуювати студентів із приміщення швидко, без паніки по шляхах евакуації.
4. Дотримуватися при пожежі вимог інструкції з пожежної безпеки для навчального закладу.
5. Надавати першу (долікарську) допомогу потерпілим в аварійній ситуації.

Розробив:

ПОГОДЖЕНО:

Проректор
Інженер з охорони праці
Начальник юридичного відділу
З інструкцією ознайомлений: _____

Практичне заняття №5.

Тема: Навчання з питань охорони праці та пожежної безпеки

План

1. Порядок проведення навчання з питань охорони праці.
2. Вивчення питань охорони праці в закладах освіти.
3. Проведення виробничої практики та виробничого навчання.
4. Порядок проведення інструктажів для вихованців, учнів, студентів.
5. Навчання з питань пожежної безпеки в закладах, установах і організаціях системи освіти України.
6. Порядок дій у разі виникнення пожежі.
7. Вогнегасники.

1. Навчання з питань охорони праці

Основним нормативним актом, що встановлює порядок та види навчання, а також форми перевірки знань з охорони праці є ДНАОП 0.00-4.12-99 «Типове положення про навчання з питань охорони праці». Даний нормативний документ спрямований на реалізацію в Україні системи безперервного навчання з питань охорони праці, яка проводиться з працівниками в процесі трудової діяльності, а також з учнями, вихованцями та студентами закладів освіти.

Відповідальність за дотримання навчальних планів і програм, навчання з питань охорони праці, використання в повному обсязі відведеного для цього навчального часу, якість навчання в закладі освіти, працівників, студентів, учнів та вихованців несуть керівники.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці.

Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному доборі, повинні проходити попереднє спеціальне навчання і один раз на рік перевірку знань відповідних нормативних актів про охорону праці.

Посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (1 раз на 3 роки) проходять навчання, а також перевірку знань з охорони праці в органах галузевого або регіонального управління охороною праці з участю представників органу державного нагляду та профспілок.

Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці, забороняється у разі незадовільних знань з питань охорони праці працівники повинні пройти повторне навчання.

Міністерство освіти і науки України організовує вивчення основ охорони праці в усіх навчальних закладах системи освіти, а також підготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів з охорони праці за програмами,

погодженими з Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

2. Вивчення питань охорони праці в закладах освіти

Навчальні плани ЗО всіх рівнів незалежно від їх галузевого підпорядкування і форм власності повинні передбачати вивчення питань з охорони праці.Зміст і обсяги навчання з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗО регламентуються типовими навчальними планами і типовими навчальними програмами або навчальними програмами нормативних дисциплін з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, які затверджуються Міністерством освіти за погодженням з Держнаглядохоронпраці.

У підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах і т. ін. зі спеціальних дисциплін повинні передбачатися розділи з охорони праці за відповідною тематикою.

У дошкільних закладах освіти (далі - ДЗО) вихованці вивчають питання охорони життя, здоров'я та норм поведінки, що має передбачатися планами навчально-виховної роботи ДЗО. Зміст, обсяги, методи та засоби навчання вихованців ДЗО з питань охорони життя, здоров'я та норм поведінки визначаються програмами і методичними розробками Міністерства освіти України. До проведення навчання вихованців ДЗО з питань охорони життя, здоров'я та норм поведінки залучаються педагогічні та медичні працівники ДЗО, які мають підготовку з цих питань в обсязі відповідного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів, сторонні фахівці з відповідних питань - пожежної безпеки, безпеки дорожнього руху тощо. Облік проведення навчання вихованців ДЗО з питань охорони життя, здоров'я та норм поведінки ведеться в журналі планування навчально-виховної роботи відповідно до встановлених Міносвіти вимог.

У середніх закладах освіти (далі - СЗО) учні вивчають питання охо-рони життя, здоров'я та безпеки праці, що має передбачатися навчаль-ними планами і програмами СЗО. Обсяги, зміст навчання та форми перевірки знань з питань охорони життя, здоров'я та безпеки праці в СЗО визначаються типовими навчальними планами і програмами, які затверд-жуються Міносвіти за узгодженням з Держнаглядохоронпраці.

У позашкільних закладах освіти (далі - ПЗО) в планах навчально-виховної роботи повинно передбачатися вивчення питань охорони життя, здоров'я та безпеки праці, пов'язаних з профілем, напрямами та конкретною тематикою навчально- виховної роботи ПЗО, здійснюється одночасно з проведенням занять та інших заходів за планами навчально-виховної роботи.

Учні професійно-технічних закладів освіти (далі - ПТЗО) на базі ра-ніше набутих знань у процесі дошкільної і загальної освіти вивчають дисципліну «Охорона праці».

Про вивчення передбачених у робочих навчальних програмах пи-тань охорони праці (як з дисципліни «Охорона праці», так і зі спеціаль-них і загально-технічних дисциплін) викладачі та майстри виробничого навчання роблять відповідні записи в журналах обліку теоретичного і виробничого навчання.

У вищих закладах освіти (далі - ВЗО), незалежно від рівня акредитації, студенти вивчають комплекс нормативних навчальних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі», а також окремі питання (розділи) з охорони праці та безпеки життєдіяльності в загально-технічних і спеціальних дисциплінах, які органічно пов’язані з їх тематикою і передбачені в навчальних програмах цих дисциплін, - відповідно до наказу Міносвіти України від 02.12.98 № 420 «Про вдосконалення навчання з охорони праці й безпеки життєдіяльності у вищих закладах освіти України», зареєстрованого Міністерством юстиції України 03.02.99 за № 59/3352.

Кількість годин, передбачених для вивчення нормативних навчальних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі», не може зменшуватись при розробці та перегляді освітньо-професійних програм без погодження з Держнаглядохоронпраці. За рішенням ВЗО обсяги навчання в годинах з цих дисциплін можуть збільшуватися залежно від небезпечності професії, за якою здійснюється підготовка фахівців. До початку колективної трудової діяльності (студентські загони, табори праці та відпочинку, виробничі учнівські бригади тощо) учні і студенти у своїх закладах освіти вивчають основи законодавства про працю та відповідні нормативні акти про охорону праці, а за місцем колективної трудової діяльності вони проходять навчання з питань охорони праці згідно з чинним на підприємстві положенням про навчання.

У закладах післядипломної освіти (далі - ЗПО), незалежно від рівня акредитації ЗПО та освітньо-кваліфікаційного рівня слухачів, навчальні плани повинні передбачати вивчення дисциплін з питань охорони праці. Перелік навчальних дисциплін з питань охорони праці, їх обсяги в годинах і види навчальних занять при розробці робочих навчальних планів перепідготовки та підвищення кваліфікації визначаються ЗПО з урахуванням небезпечності технологічних процесів, що застосовуються в галузі, для якої готуються кадри, та чинних нормативно-правових актів, затверджених Міністерством освіти. Формою підсумкового контролю знань після вивчення дисциплін з охорони праці в ЗПО є **іспит.**

Дипломні проекти і роботи випускників ЗПО повинні містити розділи, а білети випускних іспитів - питання з охорони праці.

При підготовці в ПТЗО працівників за професіями, що застосовуються на роботах зі шкідливими, небезпечними і важкими умо-вами праці,

навчання проводиться з урахуванням вимог ДНАОП 0.00-4.24 -94 «Положення про навчання неповнолітніх професіям, пов'язаним з важкими роботами і роботами зі шкідливими та небезпечними умовами праці», затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 30.12.94 №130 і зареєстрованого Міністерством юстиції 20.01.95 за № 14/550.

Прийом неповнолітніх до навчально-виховних закладів для навчан-ня професіям, пов'язаним з важкими роботами і роботами зі шкідливими або небезпечними умовами праці, здійснюється відповідно до правил, що затверджуються Міністерством освіти України. Перед вступом до навчально-виховних закладів неповнолітні обов’язково проходять медичний огляд з метою визначення їх професійної придатності за станом здоров’я. Прийом неповнолітніх на навчання в ці заклади здійснюється за умови досягнення ними 18-річного віку на момент закінчення навчання. Режим робочого дня неповнолітніх під час теоретичного і виробничого навчання у навчально-виховному закладі і на підприємстві, повинен відповідати чинному законодавству та навчальному плану з обов’язковим урахуванням обмежень щодо тривалості робочого дня, праці в нічний час, надурочних робіт і робіт у вихідні дні, підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Навчальні робочі місця залежно від умов праці та прийнятої технології виконання робіт повинні бути забезпечені засобами техно-логічної оснастки та колективного захисту, відповідними їх призначен-ню, а також засобами зв’язку та сигналізації. Неповнолітні, які проходять виробничу практику або виробниче навчання на цих робочих місцях, повинні бути забезпечені індивідуальними засобами захисту згідно з чинними нормами і правилами охорони праці.

Технічний стан обладнання навчального кабінету (лабораторії, навчально-виробничої майстерні) перед початком роботи на ньому неповнолітніх перевіряється завідуючим кабінетом (лабораторією, навчально-виробничою майстернею) або майстром виробничого навчання на справність і відповідність нормативним актам про охорону праці.

3. Проведення виробничої практики та виробничого навчання

На неповнолітніх, які проходять виробничу практику або виробниче навчання в умовах підприємства, поширюються діючі на підприємстві правила внутрішнього трудового розпорядку, правила, норми та інструкції з охорони праці. Перед виробничою практикою або виробничим навчанням на підприємстві неповнолітні обов’язково проходять медичний огляд.

Перед початком виробничої практики або виробничого навчання неповнолітні повинні пройти попереднє навчання з охорони праці в обсязі діючих на підприємстві навчальних програм з подальшою перевіркою знань в установленому порядку. Тривалість навчання повин-

на бути не менше передбаченої діючими в галузі правилами безпеки.

Неповнолітні під час проходження виробничої практики або виробничого навчання можуть знаходитись у виробництвах та на робочих місцях, пов'язаних з важкими роботами і роботами зі шкідливими або небезпечними умовами праці, не більше 4 годин на день за умови суворого дотримання у цих виробництвах і на роботах діючих санітарно-гігієнічних норм.Протягом перших 10-15 змін виробничої практики неповнолітні проходять стажування як дублери на робочих місцях. Після стажування організовується перевірка засвоєння ними навичок керування машинами та механізмами, знання правил технічної експлуатації обладнання та нормативних актів з охорони праці з метою визначення готовності неповнолітніх до подальшої роботи на штатних робочих місцях.

Неповнолітнім практикантам, які виявили необхідні знання та уміння в практичній роботі, постійно діючою комісією з перевірки знань з питань охорони праці підприємства надається дозвіл на управління устаткуванням, машинами та механізмами під наглядом досвідченого працівника-інструктора підприємства (майстра виробничого навчання). Наказом по навчально-виховному закладу на період проведення виробничої практики та виробничого навчання призначаються відповідальні особи цього закладу за їх проведення, які зобов'язані контролювати створення на підприємстві безпечних і нешкідливих умов праці для неповнолітніх, їх інструктування і навчання з техніки безпеки, пожежної безпеки, дотримання неповнолітніми вимог охорони праці.

Керівник практики від підприємства і відповідальний за її про-ведення від навчально-виховного закладу не допускають використання неповнолітніх на роботах, не передбачених договором між підприємством і навчально-виховним закладом або на самостійних (без нагляду працівника-інструктора) роботах, які входять до Переліку робіт з підвищеною небезпекою, затвердженого наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від ЗО листопада 1993 року № 123.

Закріплення неповнолітніх за досвідченими працівниками-інструкторами оформляється тим же наказом по підприємству, яким з числа кваліфікованих фахівців призначаються особи, відповідальні за організацію та безпечне проведення практики на дільниці (в цеху) і надання допомоги практикантам в набутті професії.

Інструкторами для навчання неповнолітніх призначаються кваліфіковані працівники, які мають стаж роботи з даної професії не менше трьох років. Щозмінно працівник-інструктор (майстер вироб-ничого навчання) до початку і під час виконання роботи неповно-літнім повинен:

•інструктувати його безпосередньо на робочому місці щодо безпечних методів праці;

•контролювати дотримання ним вимог з охорони праці, пожежної безпеки, засвоєння безпечних прийомів праці під час роботи;

•стежити за справністю обладнання, інструментів, засобів

індивідуального та колективного захисту, що використовуються в процесі роботи;

•вживати відповідних заходів, а в разі необхідності припиняти роботу, якщо виявлена небезпека здоров'ю або життю неповнолітнього чи оточуючих його працівників, або неповнолітнім застосовуються небезпечні методи праці.

Неповнолітній практикант зобов'язаний:

•знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці, інструкцій з охорони праці для працівників відповідних професій та видів робіт, правила поводження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користування засобами колективного та індивідуального захисту;

•додержуватись зобов'язань щодо охорони праці, передбачених колективним договором (угодою, трудовим договором) та правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства;

•виконувати під час практики або виробничого навчання роботи тільки за дорученням та під безпосереднім керівництвом або наглядом працівника-інструктора (майстра виробничого навчання), за яким він закріплений;

•у разі виникнення виробничої ситуації, яка створює загрозу його життю чи здоров'ю або життю людей, які його оточують, навколишньому природному середовищу, повідомляти про небезпеку свого працівника-інструктора (майстра виробничого навчання) або іншу посадову особу і діяти відповідно до правил поведінки при виникненні аварій.

4. Порядок проведення інструктажів для вихованців, учнів, студентів

Інструктажі з питань охорони праці за характером і часом проведен-ня поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий.

Вступний інструктаж *проводиться на початку занять. Інструктаж проводить працівник служби охорони праці, а за відсут-ності такого - особа, на яку наказом керівника ЗО покладено ці обо-в'язки:*

•з учнями та студентами, які прибули на підприємство для проходження виробничої практики;

•у разі екскурсії на підприємство;

•з усіма вихованцями, учнями, студентами та іншими особами, які навчаються в СЗО, ПЗО, ПТЗО, ВЗО, при оформленні або зарахуванні до ЗО.

Програма вступного інструктажу розробляється службою охорони праці ЗО або призначеною керівником особою. Програма і тривалість вступного

інструктажу затверджуються керівником закладу освіти. Запис про проведення вступного інструктажу робиться в журналі реєстрації вступного інструктажу, який зберігається в службі охорони праці або в працівника, що відповідає за проведення вступного інструктажу.

Первинний інструктаж *проводиться з вихованцями, учнями і студентами СЗО, ПЗО, ПТЗО, ВЗО:*

•на початку занять у кожному кабінеті, лабораторії, де навчальний процес пов'язаний із небезпечними або шкідливими хімічними, фізичними, біологічними факторами, у гуртках, перед уроками трудового навчання, фізкультури, перед спортивними змаганнями, вправами на спортивних снарядах, при проведенні заходів за межами території ЗО;

•перед виконанням кожного навчального завдання, пов'язаного з використанням різних механізмів, інструментів, матеріалів тощо;

•на початку вивчення кожного нового предмета (розділу, теми) навчального плану (програми) - із загальних вимог безпеки, пов'язаних з тематикою і особливостями проведення цих занять. Тематика інструктажу та порядок його проведення визначаються відповідними положеннями Міністерства освіти України.

Позаплановий інструктаж проводиться при виявленні порушень вимог безпеки, вихованцями, учнями, студентами під час навчально-ви-ховного процесу, при зміні умов виконання навчальних завдань з профе-сії, лабораторних робіт, інших видів занять, передбачених навчальними планами.

Цільовий інструктаж з питань охорони праці проводять з групою вихованців, учнів, студентів. Обсяг і зміст інструктажу визначаються залежно від виду масових заходів.

Облік проведення інструктажів здійснюється згідно з чинними положеннями Міністерства освіти в журналах обліку теоретичного і виробничого навчання.

Первинний, позаплановий, цільовий інструктажі проводять відповідні вчителі, вихователі, керівники гуртків, інструктори, тренери, майстри виробничого навчання або завідувачі кабінетів (лабораторій) тощо за відповідними інструкціями чи програмами.

Відмітка про проведення первинного та позапланового інструктажів робиться в журналах реєстрації інструктажів з питань охорони праці.

5. Навчання з питань пожежної безпеки в закладах, установах і організаціях системи освіти України

Усі працівники під час прийняття на роботу і за місцем роботи повинні проходити інструктаж з питань пожежної безпеки (далі - протипожежні ін-структажі) відповідно до порядку, встановленого НАПБ Б.02.005-94 та Поло-женням про організацію охорони праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально- виховних

закладах.

Особи, яких приймають на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, попередньо, на початку самостійного виконання роботи, повинні пройти спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум), а потім постійно 1раз на рік - перевірку знань. Особи, які суміщують професії (роботи), навчаються або інструктуються як за основною, так і за сумісною професією.

Організація своєчасного і якісного проведення спеціального навчання, інструктажів та перевірки знань з питань пожежної безпеки в установі, закладі і організації покладається на його керівника, а в структурному підрозділі (ка-федра, лабораторія, дільниця, цех тощо) - на керівника відповідного підроз-ділу. Порядок проходження працівниками спеціального навчання, інструктажів та перевірки знань визначається керівником установи, закладу, організації (наказом або відповідним положенням, що розробляється на об'єкті і зат-верджується керівником). Допуск до роботи осіб, які не пройшли спеціального навчання, інструктажу і перевірки знань, не дозволяється.

За призначенням та часом проведення протипожежні інструктажі поділяються на: вступний; первинний; повторний; позаплановий; цільовий.

Вступний протипожежний інструктаж проводиться з:

- усіма щойно прийнятими на роботу особами;
- особами, які прибули в установу, заклад чи організацію у відрядження, на виробничу практику (навчання) і мають брати безпосередню участь у виробничому процесі;
- учнями і студентами в навчальних закладах перед початком навчання в лабораторіях, майстернях тощо.

Вступний протипожежний інструктаж проводиться на підставі чинних в об'єктах освіти правил, інструкцій та інших нормативних актів з питань по-жежної безпеки в спеціально обладнаному для цього приміщенні фахівцем, на якого наказом по об'єкту покладені ці обов'язки, з використанням сучасних методів і засобів навчання та наочних посібників. Програма для проведення вступного протипожежного інструктажу затверджується керівником (заступником, головним інженером) об'єкта освіти.

Первинний протипожежний інструктаж проводиться безпосередньо на робочому місці до початку виробничої діяльності працівника. Його повинні проходити:

- усі прийняті на роботу (постійну чи тимчасову);
- працівники, які переведені на роботу з інших підрозділів, виробничих дільниць;
- особи, які прибули в установу, заклад, організацію освіти у

відряд-ження, на навчання (практику),

- будівельники сторонніх організацій, які виконують на діючому об'єкті освіти будівельно-монтажні, ремонтні та інші роботи;

- учні (студенти) під час виробничої практики (навчання), а також перед проведенням з ними практичних занять в навчальних майстернях, лабораторіях тощо.

Програма для проведення первинного протипожежного інструктажу затверджується керівником відповідного структурного підрозділу, відповідальним за протипожежний стан або керівником об'єкта освіти і погоджується з пожежною охороною. Первинний протипожежний інструктаж проводиться індивідуально або з групою осіб спільного фаху за програмою, складеною з урахуванням відповідних інструкцій з пожежної безпеки для пра-цівників, інших нормативних актів про пожежну безпеку іорієнтовного перелі-ку питань первинного протипожежного інструктажу.

Повторний протипожежний інструктаж проводиться на робочому місці з усіма працівниками не менше ніж один раз на рік за переліком питань, з якими необхідно ознайомити працівників під час проведення вступного та пер-винного протипожежного інструктажів.

Позаплановий інструктаж проводиться на робочому місці або в спеціально відведеному приміщенні:

- у разі введення в дію нових або доопрацьованих нормативних документів з питань пожежної безпеки (норм, правил, інструкцій, положень);
- у разі зміни технологічного процесу, застосування нового або заміни чи модернізації існуючого пожежонебезпечного устаткування;
- на вимогу державних інспекторів з пожежного нагляду, якщо виявлено незадовільне знання працівниками правил пожежної безпеки на робочому місці, невміння діяти у разі пожежі та користуватися первинними засобами пожежогасіння.

Позаплановий інструктаж проводиться індивідуально або з групою працівників споріднених спеціальностей (видів робіт). Обсяг та зміст інструк-тажів визначаються в кожному випадку окремо залежно від причин, що викли-кали потребу в його проведенні.

Цільовий протипожежний інструктаж проводиться з працівниками:

- перед виконанням ними разових (тимчасових) пожежонебезпечних ро-біт (зварювальних, розігрівальних тощо);
- під час ліквідації стихійного лиха, аварії;
- у разі організації масових заходів з учнями та дітьми дошкільного віку.

Первинний, повторний, позаплановий та цільовий протипожежні інст-руктажі проводяться безпосередньо керівниками робіт, які

пройшли навчання і перевірку знань з питань пожежної безпеки. Проведення протипожежних інст-руктажів може здійснюватися разом з проведенням відповідних інструктажів з охорони праці.

Первинний, повторний, позаплановий та цільовий інструктажі завершуються перевіркою знань усним опитуванням, за допомогою технічних засобів навчання, а також перевіркою набутих навичок роботи з засобами пожежогасіння. Про проведення всіх видів протипожежних інструктажів, крім цільового, у спеціальних журналах робиться запис з підписом осіб, з якими проводився інструктаж, і тих, хто його проводив. Запис про проведення цільо-вого протипожежного інструктажу робиться в документі, що дозволяє виконання робіт (наряд-допуск, дозвіл).

Керівник закладу, установи і організації зобов'язаний видати примірник інструкції з пожежної безпеки за напрямком роботи або вивісити його на робочому місці.

6. Порядок дій у разі виникнення пожежі

У разі виникнення пожежі дії працівників закладів, установ і організа цій, залучених до гасіння пожежі, мають бути спрямовані на створення безпе-ки людей, і в першу чергу дітей, їх евакуацію та рятування.

Кожен працівник закладу, установи і організації, який виявив пожежу чи її ознаки (задимлення, запах горіння або тління різних матеріалів, підвищення температури в приміщенні тощо), зобов'язаний:

- негайно повідомити про це за телефоном до пожежної частини (при цьому слід чітко назвати адресу об'єкта, місце виникнення пожежі, а також свою посаду та прізвище); задіяти систему сповіщення людей про пожежу, роз-почати самому і залучити інших осіб до евакуації людей з будівлі до без-печного місця згідно з планом евакуації; сповістити про пожежу керівника закладу, установи і організації або працівника, що його заміщує;

- організувати зустріч пожежних підрозділів, вжити заходів до гасіння пожежі наявними в установі засобами пожежогасіння.

Керівник закладу, установи чи організації або працівник, що його заміщує, який прибув на місце пожежі, зобов'язаний: *перевірити, чи повідомлено до пожежної охорони про виникнення пожежі;*

- здійснювати керівництво евакуацією людей та гасінням пожежі до прибуття пожежних підрозділів. У разі загрози для життя людей негайно орга-нізувати їх рятування, використовуючи для цього всі наявні сили і засоби; організувати перевірку наявності всіх учасників навчально- виховного процесу, евакуйованих з будівлі, за

списками і журналами обліку навчальних занять;

- виділити для зустрічі пожежних підрозділів особу, яка добре знає роз-міщення під'їзних шляхів та вод од жере л; перевірити включення в роботу автоматичної (стаціонарної) системи пожежогасіння;

- вилучити з небезпечної зони всіх працівників та інших осіб, не зай-нятих евакуацією людей та ліквідацією пожежі; у разі потреби викликати до місця пожежі медичну та інші служби;

- припинити всі роботи, не пов'язані з заходами щодо ліквідації пожежі;

- організувати відключення мереж електро- і газопостачання, зупинку систем вентиляції та кондиціонування повітря і здійснення інших заходів, які сприяють запобіганню поширення пожежі;

- забезпечити безпеку людей, які беруть участь в евакуації та гасінні по-жежі, від можливих обвалів конструкцій, дії токсичних продуктів горіння і під-вищеної температури, ураження електрострумом тощо;

- організувати евакуацію матеріальних цінностей із небезпечної зони, визначити місця їх складування і забезпечити при потребі їх охорону;

- інформувати керівника пожежного підрозділу про наявність людей у будівлі.

Під час проведення евакуації та гасіння пожежі необхідно:

- евакуацію людей слід починати з приміщення, у якому виникла по-жежа, і суміжних з ним приміщень, яким загрожує небезпека поширення вогню і продуктів горіння. Дітей молодшого віку і хворих слід евакуювати в першу чергу;

- з урахуванням обстановки, що склалася, визначити найбезпечніші евакуаційні шляхи і виходи до безпечної зони у найкоротший термін;

- ліквідувати умови, які сприяють виникненню паніки. З цією метою вчителям, викладачам, вихователям, майстрам та іншим працівникам закладу, установи не можна залишати дітей без нагляду з моменту виявлення пожежі та до її ліквідації;

- ретельно перевірити всі приміщення, щоб унеможливити перебування в небезпечній зоні дітей, які сховалися під ліжками, партами, у шафах або ін-ших місцях;

- у зимовий час на розсуд осіб, які здійснюють евакуацію, діти старших вікових груп можуть заздалегідь одягтися або взяти теплий одяг з собою, а ді-тей молодшого віку слід виводити або виносити, загорнувши в ковдри або інші теплі речі;

- виставляти пости безпеки на входах у будівлі, щоб унеможливити по-вернення дітей і працівників до будівлі, де виникла

пожежа;

- у разі гасіння слід намагатися в першу чергу забезпечити сприятливі умови для безпечної евакуації людей;

- утримуватися від відчинення вікон і дверей, а також від розбивання скла, в протилежному разі вогонь і дим поширяться до суміжних приміщень.

Залишаючи приміщення або будівлі, що постраждали від пожежі, потрібно зачинити за собою всі двері і вікна.

Ручні вогнегасники
повинні розміщуватися згідно з вимогами ГОСТ 12.4.009-83:

- шляхом навішування на вертикальні конструкції на висоті не більше як 1,5 м від рівня підлоги до нижнього торця вогнегасника;
- шляхом установлення до пожежних шаф разом з пожежними кранами, до спеціальних тумб або на пожежні стенди.

На стендах або пожежних щитах рекомендується компактно розміщувати вогнегасники, пісок, лопати, ломи, покривала вогнетривкі, списки добро-вільних пожежних дружин, інструкцію з правил пожежної безпеки, написи з телефонами пожежної охорони і прізвища посадових осіб, відповідальних за пожежну безпеку.

Стенди або пожежні щити слід установлювати в приміщеннях на видних і легкодоступних місцях, по змозі ближче до виходу із приміщення.

Вогнегасники повинні встановлюватися таким чином, щоб можна було визначити тип вогнегасника, прочитати на його корпусі інструкцію з корис-тування, а також зручно було його зняти.

Вогнегасники мають розміщуватися в легкодоступних місцях, які уне-можливлюють їх пошкодження, попадання прямих сонячних променів та атмо-сферних опадів, безпосередню дію опалювальних та нагрівальних приладів.

У ході розміщення вогнегасників не повинні погіршуватися умови евакуації людей. Вогнегасники, які розміщуються поза приміщенням або в неопалювальних приміщеннях, слід знімати на холодний період. У цьому разі на пожежних стендах має бути інформація про місце їх розміщення.

На період перезарядки і технічного обслуговування вогнегасників, пов'язаного з їх ремонтом, на заміну мають бути встановлені вогнегасники з резервного фонду.

Під час експлуатації та технічного обслуговування вогнегасників слід керуватися вимогами, викладеними в паспортах заводів-виробників, та зат-вердженими в установленому порядку регламентами технічного обслу-говування вогнегасників кожного

типу.
На території будівель IIIа, IIIб, IV, IVа і V ступенів вогнетривкості, розміщених у сільській місцевості, слід обладнати пожежні пости з набором таких первинних засобів пожежогасіння:
- вогнегасники пінні ємкістю 10 л або порошкові ємкістю 5 л- 2шт.,
- відра - 4 шт.,
- сокири, лопати, багри - по 2 шт.;
- драбини пристінні - 1 шт.;
- бочки з водою місткістю 250 л - 2 шт. (на зимовий період замінюються ящи-ками з піском тієї ж місткості).
Повсякденний контроль за зберіганням, вмістом і постійною готовністю до дії первинних засобів пожежогасіння здійснюється особами, призначеними наказом керівника закладу, установи і організації.

Використання первинних засобів пожежогасіння для господарських та інших потреб, не пов'язаних з гасінням пожеж, не дозволяється.

Питання для самоконтролю знань студента:

1. Який порядок проведення навчання з питань охорони праці?
2. Вивчення питань охорони праці в закладах освіти.
3. Як проводиться виробнича практики та виробниче навчання**?**
4. Види інструктажів з питань пожежної безпеки в закладах, установах і організаціях системи освіти України.
5. Який порядок дій у разі виникнення пожежі?
6. Вогнегасники. Принцип дії порошкових вогнегасників.

Практичне заняття №6.
Тема: Охорона праці в комп'ютерних класах.

План

1. Вступ.
2. Організація робочих місць при роботі з комп'ютерною технікою.
3. Небезпечні та шкідливі фактори при роботі з комп'ютером.
4. Вплив комп'ютерної техніки на організм людини.
5. Умови праці при роботи з комп'ютерною технікою.
6. Режим відпочинку під час роботи за комп'ютером.
7. Висновки**.**

1. Вступ

У навчально-виховному процесі в закладах освіти широко використовуються персональні комп'ютери. Діти - особлива категорія корис-тувачів комп'ютерної техніки, вони значно меншою мірою, ніж дорослі, здатні контролювати свою поведінку і, захопившись, не можуть в потріб-ний момент відірватися від екрана монітора. Психіка їх нестійка, тому надмірне захоплення комп'ютерними іграми може бути причиною важких наслідків: розвивається підвищена дратівливість, знижується успішність, дитина стає капризною, некерованою, перестає будь-чим цікавитися, крім комп'ютера. Вплив комп'ютерних ігор на дитячий організм подібний до дії наркотику.

Складно, напевно, оцінити, яку роль відіграє в сучасному житті комп'ютер. Сказати, що важливу, це практично нічого не сказати. Якщо з ладу вийде комп'ютер на підприємстві чи фірмі, то це може спричинити масу проблем, наприклад, зупиняється робочий процес. Починається ха-ос. За останні 15-20 років комп'ютери стали нормою нашого існування. Майже в кожному домі є комп'ютер, і то не один. Та чи замислювались ми колись про те, що комп'ютери можуть зашкодити нашому здоров'ю? Мабуть ні. Отже, мета визначити вплив комп'ютерів на організм людини, дослідити питання організації робочих місць, умови праці та режим відпочинку при роботі з комп'ютерною технікою.

2. Організація робочих місць при роботі з комп'ютером.

Робоче місце - це зона простору, що оснащена необхідним устат-куванням, де відбувається трудова діяльність одного працівника чи групи пра-цівників. Для кращої роботи за комп'ютером мають бути виконані певні вимоги щодо організації робочих місць. Основним обладнанням робочого місця кори-стувача комп'ютерної техніки є відеомонітор, клавіатура, робочий стіл, стілець (крісло); допоміжним - пюпітр, підставка для ніг, шафи, полиці та ін.

Під просторовою орієнтацією робочого місця розуміється розміщення у певному порядку елементів основного та допоміжного обладнання відносно одне одного та працюючої людини. Просторова організація робочого місця в основному визначається розмірами та формою сенсорного та моторного

простору, формою та параметрами елементів робочого місця та просторовим розташуванням елементів відносно працюючого.

Робочі місця з ВДТ повинні розташовуватися на відстані не менше як 1,5 м від стіни з віконними прорізами, від інших стін - на відстані 1 м, між собою на відстані не менше як 1,5 м. При розміщенні робочих місць необхідно виключити можливість прямого засвічування екрана джерелом природного освітлення. Джерело природного освітлення (вікно) не повинно також потрапляти у зону прямого спостереження користувача. Відносно світлових отворів робочі місця доцільно розташовувати таким чином, щоб природне світло падало на нього збоку, переважно зліва.

При розміщенні ВДТ на робочому місці потрібно забезпечити простір для користувача величиною не менше як 850 мм з урахуванням виступаючих частин обладнання та застосування (при необхідності) спецодягу. Для стоп має бути передбачено простір по глибині та висоті не менше як 150 мм, по ширині - не менше як 530 мм.

Розташовувати ВДТ на робочому місці необхідно так, щоб поверхня екрана знаходилася на відстані 400 - 700 мм від очей користувача. Рекомендується розміщувати елементи робочого місця таким чином, щоб витримувалася однакова відстань очей користувача від екрана, клавіатури, тримача документів.

Залежно від виду роботи та зручності користувача доцільно користуватися можливістю повороту та регулюванням нахилу екрана. Ця вимога тим більш важлива, чим численнішими та різноманітнішими є заплановані випадки застосування ВДТ. Установка рівня екрана над столом та його розташування повинні забезпечуватися за допомогою вторинних пристроїв на робочому місці.

Необхідно стало розташовувати клавіатуру на робочому столі, не допускаючи її хитання. Разом з тим має бути передбачена можливість її поворотів та переміщень. Положення клавіатури та кут її нахилу повинні відповідати побажанням користувача.

Принтер треба розташовувати так, щоб доступ до нього користувача та його колег був зручним.

Конструкція робочого столу повинна забезпечувати можливість оптимального розміщення на робочій поверхні обладнання, що використовується, з урахуванням його кількості, розмірів, конструктивних особливостей та характеру роботи, яка виконується. Корисно мати модульне, рухоме робоче місце. Площа столу залежить від всіх необхідних для роботи компонентів, що розміщуються, та повинна допускати можливість вільного переміщення пристроїв. Поверхня столу має бути матовою з малим відбиттям та теплоізолюючою.

Розташування технічних засобів повинно давати можливість користувачеві виконувати прості функції лівою рукою з метою зниження великих навантажень на праву руку під час ведення записів, роботи з клавіатурою та інших операцій. Якщо у конструкції клавіатури не передбачено простору для опори долонь, то її слід розташовувати на відстані не менше як 100 мм від краю столу в оптимальній зоні моторного поля.

Якщо конструкція робочого місця передбачає протікання трудового процесу у позі сидячи, то висота робочої поверхні столу повинна регулюватися у межах 680 - 800 мм, у середньому вона повинна становити 725 мм. Робочий стіл повинен маги простір для ніг висотою не менше як 600 мм, шириною не менше як 500 мм, глибиною на рівні колін, але не менше як 450 мм та на рівні витягнутої ноги - не менше як 650 мм.

Робоче крісло забезпечує підтримання робочої пози у положенні сидячи, і чим триваліше це положення протягом робочого дня, тим жорсткішими мають бути вимоги до створення зручних та правильних робочих сидінь. Існує цілий ряд публікацій щодо конструювання різних типів робочих крісел.

Конструкція робочого стільця (крісла) повинна забезпечувати підтримання раціональної робочої пози під час виконання, основних виробничих операцій, створювати умови для зміни пози. З метою попередження втоми необхідно забезпечити зниження статичного напруження м'язів шийно-плечової ділянки та спини. Тип робочого стільця повинен обиратись залежно від характеру та тривалості роботи. Він має бути підйомно поворотним і регулюватися по висоті та кутах нахилу сидіння і спинки, а також відстані спинки від переднього краю сидіння. Регулювання кожного параметра має бути незалежним і мати надійну фіксацію. Всі важелі та ручки пристосування (для регулювання) мають бути зручними в управлінні.

Робоче місце має бути обладнане стійкою підставкою для ніг, параметри якої просто регулюються. Вона має бути розташована по всій ширині ділянки, що відводиться для ніг. Підставка повинна мати ширину не менше як 300 мм, глибину не менше як 400 мм, регулювання по висоті до 150 мм та по куту нахилу опорної поверхні підставки до 20°. Поверхня підставки має бути рифленою, а по передньому краю мати бортик висотою 10 мм.

Раціональною робочою позою може вважатися таке розташування тіла, при якому ступні працівника розташовані на площині підлоги або на підставці для ніг, стегна зорієнтовані у горизонтальній площині, верхні частини рук - вертикальні, кут ліктьового суглоба коливається у межах 70-90°, зап'ястя зігнуті під кутом не більше ніж 20°, нахил голови - у межах 15-20°, а також виключені часті її повороти.

3. Небезпечні і шкідливі виробничі фактори при роботі з комп’ютером та вплив комп’ютерної техніки на організм людини

Працівники, які пов’язані з періодичною або постійною роботою за комп’ютером, піддаються впливу факторів виробничої небезпеки, основними з яких є:

- фізичні

підвищений рівень напруги в електричному ланцюзі, замикання якої може пройти через тіло працюючого; підвищений рівень рентгенівського випромінювання; підвищений рівень ультрафіолетового випромінювання; підвищений рівень інфрачервоного випромінювання; можливість ураження статичною електрикою; запиленість повітря робочого приміщення; нерівномірний розподіл яскравості в полі зору; підвищений рівень пульсації світлового потоку.

- Хімічні

- підвищений вміст у повітрі вуглекислого газу, озону, аміаку, фенолу, формальдегіду та ін.

- Психофізіологічні

напруга зору; напруга пам'яті; напруга уваги; тривале статичне напруження; відносно великий обсяг інформації, що обробляється в одиницю час; монотонність праці в окремих випадках; нераціональна організація робочого місця.

4. Вплив комп'ютерів на здоров'я людини

Фахівці різних напрямків прийшли до висновку, що причиною відхилень у стані здоров'я користувачів комп'ютерів є не стільки самі комп'ютери, як незнання правил техніки безпеки при роботі з ними. Застосування комп'ютерних технології стало додатковим чинником погіршення здоров'я людей. Вкрай необхідно, щоб робоче місце відповідало гігієнічним вимогам безпеки.

Особливості праці користувача ПК

Установлено, що стан організму користувачів ПК за суб'єктивними (скарга) та об'єктивними показниками (функціональний стан організму) залежить від типу роботи та умов її виконання. Усіх користувачів ПК можна умовно поділити на користувачів, які відповідно до своїх професійних обов'язків працюють за ПК постійно, періодично (наприклад, учні, студенти) та час від часу. Користувач персонального комп'ютера (ПК) працює в одноманітній позі в умовах обмеження загаль-ної м'язової активності при підвищеній рухливості кистей рук, великому напруженні зорових функцій та нервово-емоційному напруженні під впливом дії різноманітних фізичних факторів: електростатичного поля; електромагнітних випромінювань в наднизькочастотному, низькочастот-ному та середньочастотному діапазонах (5Гц...400кГц); рентгенівського, ультрафіолетового, інфрачервоного випромінювань, випромінювань види-мого діапазону, акустичного шуму; незадовільного рівня освітленості, не-задовільних метеорологічних умов.

Інтенсивна робота за ПК є причиною виникнення багатьох захво-рювань. Причиною відхилень у здоров'ї користувача є низькі ергономічні характеристики монітора, неправильна організація робочого місця, незадовільні санітарно-гігієнічні умови праці, які призводять до виникнення низки захворювань: порушень зору; кістково-м'язових порушень; захворювань шкіри; порушень, пов'язаних зі стресовими ситу-аціями та нервово-емоційним навантаженням.

У Японії та Англії в декількох дітей, які з раннього дитинства надміру захоплювалися комп'ютерними іграми, лікарі ви-

явили новий вид захворювання - **синдром відеоігрової епілепсії.** Це захворювання проявляється у вигляді головного болю, тривалих спазмів м'язів обличчя, порушення зору. Синдром хоча і не призводить до згасання розумових здібностей дитини, але сприяє формуванню у неї таких типових для епілепсії негативних рис характеру, як підозрілість, помисливість, ворожо-агресивне ставлення до близьких, імпульсивність та гарячність.

Порушення зору.

Вже в перші роки комп'ютеризації було відзначено специфічне ***зорове стомлення*** у користувачів, що отримало назву **"комп'ютерний зоровий синдром"**. Першою причиною цього синдрому була еволюційно пристосована зорова система для сприйняття об'єктів у відбитому світлі. Оскільки зображення на дисплеї принципово відрізняється від звичного людського ока - воно світитися і мерехтить, тобто, комп'ютерне зображення не відповідає природним кольорам. При тривалій роботі за комп'ютером відсутні необхідні фази розслаблення, і працездатність очей знижується з причини їх тривалої напруги. Зорове стомлення виражається в затуманенні зору, труднощі при перенесенні погляду з ближчих об'єктів на дальні, роздвоєння об'єктів, спотворення їх забарвлення, неприємні відчуття в області очей - печіння, почервоніння повік і болю при русі очних яблук. Необхідно, щоб монітор мав можливість регулювання параметрів (яскравість, контраст), підтримував три енергозберігаючі режими (очікування, призупинення, сон). Рекомендується, щоб частота вертикальної розверстки монітора була не менше 75 Гц (користувач перестає помічати мерехтіння екрану, яке призводить до швидкого стомлення очей). Вже досить давно поширені так звані рідкокристалічні монітори (LCD), які позбавлені багатьох недоліків (електромагнітне випромінювання, магнітне поле, мерехтіння і т.д.).

Особливе місце серед профзахворювань посідають порушення зору, що спричинені нераціональним освітленням, світлотехнічною спе-цифікою робочих місць з ПК та недотриманням режиму праці.

Світлотехнічна специфіка зумовлена світлотехнічною різнорідністю об'єктів зорової роботи користувача ПК: екрана, документації і клавіатури, розташованих у різних зонах спостереження, що потребує багаторазового переміщення лінії зору від одного до іншого. Робоча документація розміщена найчастіше на столі у горизонтальній площині на відстані оптимальної зони видимості (приблизно 350 мм), об'єкти розрізнення мають негативний контраст - темні об'єкти на світлому фоні. Об'єкти на клавіатурі відзначаються невеликим розміром і розташовані в похилій площині. Яскраві знаки на темному фоні майже вертикально орієнтованого екрана

розташовані на відстані 450-600 мм, що потребує незвичної горизонтальної орієнтації лінії зору. Ці умови спостереження несвідомо асоціюються з поглядом удалечінь, коли м'язо-ві механізми ока розслаблені, у той час як вони повинні інтенсивно пра-цювати, щоб забезпечити високу гостроту зору для якісного розрізнення знаків. Відбувається постійна переадаптація від яскравих об'єктів з по-зитивним контрастом на темні з негативним контрастом. За восьми-годинний робочий день за монітором користувач кидає до 30000 погля-дів на екран, око працює з перевантаженням і не може достатньо адап-ту-ватися до цієї ситуації. Такі особливості призводять до напруження м'язового та світлочутливого апарату очей, що є однією з причин виник-нення астенопічних явищ (різь в очах, біль в очах, ломить у надбрівній ділянці, розпливчатість меж, нечіткість зображення).

Тривале зосередження погляду на матовому склі екрана монітора зменшує частоту кліпання очей, що призводить до висихання та вик-ривлення роговиці ока, погіршує зір (синдром Сикка).

Робота користувача за пульсуючим самосвітним екраном монітора, що не відповідає нормативним вимогам щодо обмеження пульсації (бли-мання), викликає дискомфорт і втому (загальну і зорову).

Робота із дзеркальною відбиваючою і неплоскою зовнішньою поверхнею екрана монітора, на поверхні якого з'являються численні від-биті відблиски, призводить до виникнення у користувача астенопічних явищ та функціональних змін ока.

На робочому місці досить часто є несприятливо розподіленою яскравість у полі зору, оскільки освітлені поверхні периферії (стеля, стіни, меблі тощо) виявляються світлішими, ніж центр поля зору -темний, обмежено освітлений та іноді мало заповнений знаками екран монітора. Такий розподіл яскравості у полі зору призводить до порушення основ-них зорових функцій ока.

Засліплююча дія світильників, вікон та інших джерел на працюючих з ПК більша, ніж на інших, тому що лінія зору користувача при роботі з екраном майже горизонтальна, що призводить до зменшення захисного кута. Це викликає не тільки астенопічні явища, але й функ-ціональні порушення очей користувача.

Кольоровий шрифт збільшує навантаження на зір, оскільки складові кольорів мають різні довжини хвиль і видимі на різній

віддалі; око потребує точнішої адаптації, ніж при чорно-білому зображенні.

Кістково-м'язові порушення - ще одна специфічна риса впливу комп'ютерів на організм людини - це **"синдром повторюваних дій"**. Повторювані дії призводять до нако-пичення продуктів розпаду в м'язах, що викликає хворобливі відчуття, особливо в області кистей рук.

Постава - це положення тіла під час виконання роботи. Не секрет, що тривала робота за комп'ютером сприяє порушенню постави. Правильна постава необхідна для профілактики захворювань шиї, рук, спини. При роботі за комп'ютером краще всього сидіти на 2,5 см вище, ніж зазвичай. Голову необхідно тримати рівно по відношенню до обох плечей, голова не повинна нахилятися до правого або лівого плеча. Неприпустимо згорблене положення, яке збільшує навантаження на хребет та сприяє розтягуванню м'язів, що підтримують осанку. Згорблене положення може призводити до синдрому зап'ястного каналу та грижі міжхребцевих дисків. Сутулість викликає надмірне навантаження на плечовий пояс, що призводить до напруження плечових м'язів. Сутулість може призвести до розвитку синдрому ущемлення плеча і синдрому зап'ястного каналу. Регулярне виконання комплексу вправ допоможе збільшити кровотік, що видалить продукти розпаду, зменшить втому і збільшить загальну продуктивність і ефективність роботи.

Неправильне положення рук при роботі з клавіатурою призводить до хронічних поразок кисті. Клавіатура повинна бути віддалена від краю столу на 10-15 см, лікті повинні знаходитися паралельно поверхні столу і під прямим кутом до плеча. Сучасні ергономічні моделі мають оптимальну площу для клавіатури. Монітор повинен розташовуватися на відстані витягнутої руки, а верхня межа повинна бути на рівні очей або не нижче 15 см. Простір під робочим кріслом і столом повинно бути достатнім для зручного згинання та розгинання колін. Робоче крісло повинно бути зручним, забезпечувати фізіологічно раціональну робочу позу.

Тривале сидяче положення приводить до напруги м'язів шиї, голови, рук і плечей. Це призводить до остеохондрозу у дорослих, та сколіозу у дітей. Тривале сидяче положення ще приводить до застою крові в тазових органах і, як наслідок, до простатиту й геморою. Не секрет, що малорухливий спосіб життя призводить до ожиріння. Людина, яка веде в основному сидячий спосіб життя, цілком може захворіти остеохондрозом. Ознаки початку захворювання: дискомфорт у спині та больові відчуття, головний біль, порушення роботи внутрішніх органів. До факторів ризику захворювання гемороєм відносять: сидячий спосіб життя, ожиріння, надмірне вживання копчених, гострих, солоних і пряних продуктів, запальні захворювання малого таза та ін. Ожиріння виникає через нераціональне харчування, малорухомого і в тому числі сидячого способу життя, неадекватної реакції на стресові ситуації, надмірно довгий сон, застосування гормональних препаратів, перевантаження організму харчовими жирами і ін. Ожиріння призводить до збільшення наванта-

ження на серце, зміни конфігурації та положення серця в грудній порожнині, підвищення вмісту холестерину в крові, в результаті він відкладається на стінках судин (атеросклероз). Підвищений скупчення жиру всередині грудної порожнини впливає на роботу органів дихання, що призводить до появи задишки та гіпоксії органів і тканин. Отже, сидячий режим роботи, а в нашому випадку робота за комп'ютером, може спричинити серйозні захворювання.

«Синдром зап'ястного каналу» (СЗК, медична назва - карпальний тунельний синдром) являє собою травму зап'ястя. Серединний нерв забезпечує чутливість поверхні великого, вказівного і середнього пальців. Патологія серединного нерва призводить до його розпухання разом з сухожиллями кисті, що спричиняє накопичення продуктів розпаду в області зап'ястного каналу. Якщо користувач не робить регулярних перерв і вправ, продукти розпаду викликають розпухання і розвиток СЗК. Для усунення продуктів розпаду, що викликають хворобливі відчуття, в першу чергу, необхідний нормальний кровообіг.

Робота користувача ПК потребує тривалого статичного напруження м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до втоми і специфічних скарг. Пошкодження хребта є результатом недостатнього рівня ергоно-мічності робочого місця користувача, тобто крісло неправильно під-тримує згин хребта. Плечі й шия напружуються і затікають унаслідок не-природного положення, виникають болі в ділянці шиї, спини і голови.

Неправильне положення рук при введенні даних за допомогою клавіатури (зап'ястя при наборі підняті догори) призводить до перетискання нервів у вузьких місцях зап'ястя (тунель Карпаля).

Синдром RSI (хронічний розтяг зв'язок) - пошкодження, що виникає в результаті постійного напруження м'язів кистей рук як резуль-тат неправильно обладнаного з погляду ергономіки робочого місця при використанні ПК. Це хронічне захворювання може непомітно розвиватися протягом декількох років. Такі перевантаження призводять до перенап-руження всієї м'язової системи людини. Найбільш небезпечним є те, що внаслідок концентрації уваги на екрані монітора притуплюється своє-часне попередження про болі, які є тривожним сигналом для тіла. Захворювання рук і кистей рук спостерігаються у працюючих за ПК у 7-12 ра-зів частіше, ніж у інших, і досить часто помилково діагностується як за-палення сухожиль.

5. Порушення, пов'язані зі стресовими ситуаціями та нервово-емоційним навантаженням

Робота за комп'ютером і стреси. Стрес - це емоційні переживання, внутрішнє напруження, викликані подіями в житті. Стрес виникає, в першу чергу, при втраті або пошкодженні інформації. Причини: відсутність

резервних копій, комп'ютерні віруси, поломки жорстких дисків, робочі помилки. Іноді стреси є причиною інфарктів. Стреси бувають емоційно позитивними і емоційно негативними, короткочасними і довгостроковими, гострими і хронічними, фізіологічними і психологічними. Робота за комп'ютером є одним з факторів, що викликають стрес. Реакція організму на стрес являє собою запуск біохімічних процесів, які спрямовані на придушення екстремальної ситуації. Стресові ситуації і пов'язані з ними переживання викликають в організмі численні негативні зрушення.

Робота за ПК - це робота з особливо тривалою монотонністю: більше ніж 600 однакових дій упродовж 75% робочого часу за одну годи-ну. Монотонність роботи, неергономічність робочого місця, електромаг-нітні випромінювання призводять до захворювань загальноневротичного характеру у вигляді підвищеної загальної втоми, головного болю, відчуття важкості голови, поганого сну. Стійкі нервово-психічні порушення у вигляді підвищеної роздратованості, відчуття неспокою, метушливості (збуджений тип), депресивних станів, загальної скутості в роботі, зменшення швидкості реакцій (гальмівний тип), ймовірно, викли-кані електромагнітними хвилями, які випромінює ПК і монітор. Вплив електромагнітного випромінювання наднизьких і низьких частот на орга-нізм людини вивчений недостатньо, і дослідження в цьому напрямку тривають, але дія електромагнітних полів цих частот на біологічні об'єк-ти, особливо мозок, уже відома: вона може викликати утворення пухлин.

Захворювання шкіри

Робота користувача ПК біля наелектризованого екрана монітора, який притягує частинки завислого в повітрі пилу і заряджає їх, призводить до подразнення шкіри в людей з чутливою шкірою, висипки та запалення шкіри.

Отруєння організму

Треба відзначити ще такі шкідливі чинники впливу на користувача, як отруєння від матеріалу корпусу і плат ПК та монітора (діоксини та фуран) і виділення озону при роботі з лазерним принтером.

Діоксини та фуран - гази, що не мають запаху і є канцерогенами, належать до протипожежних засобів, які необхідні для корпусу монітора і плат. Ці отрути утворюються при горінні, але є докази того, що вони в незначних кількостях є в повітрі і при звичайній робочій температурі.

Озон утворюється внаслідок впливу електричних зарядів, які виникають у лазерних принтерах, на кисень повітря. І хоча нові лазерні принтери здійснюють фільтрацію озону, проблема

існує, бо з часом фільтр псується і його необхідно вчасно замінювати. Озон сильно подраз-нює слизову оболонку носа, очей і горла та може призвести до ракових захворювань як канцерогенна речовина.

Робота за комп'ютером і органи дихання.

Захворювання органів дихання у даному контексті носять в основному алергічний характер. Це пояснюється тим, що за час довгої роботи комп'ютера корпус і плати останнього виділяють в повітря ряд шкідливих речовин, а так само комп'ютер створює навколо себе електростатичне поле, яке притягує порохи, які осідають в легенях. Також, комп'ютер зменшує вологість повітря.

Алергія - це підвищена чутливість організму до різних подразників, що виявляється в специфічних реакціях при контакті з ними. Це викликає такі симптоми алергії як риніт, сльозоточивість, шкірний висип, анафілактичний шок. Комп'ютер є досить серйозним джерелом низки алергенів. Приміром, корпус монітора, нагріваючись до 50-55 ° С починає виділяти в повітря пари тріфенілфосфата. Крім монітора нагрівається і материнська плата, блок живлення, процесор, відеокарта, які так само можуть виділяти в навколишнє середовище шкідливі органічні та неорганічні речовини (фтор-, хлор-, фосфоровмісні). Крім того, в комп'ютері є дуже багато місць, де накопичуються порохи і бруд, розмножуються мікроби і грибки. Пил отримує від екрану монітора слабкий статичний заряд, якого вистачає, що б пил осідав на тілі користувача і в його дихальних шляхах. При алергії підвищується стомлюваність, посилюється дратівливість і знижується імунітет. Алергія провокує ряд захворювань: екзему, гемолітичну анемію, бронхіальну астму та ін. Найбільш тяжким проявом алергії є анафілактичний шок, який супроводжується утрудненням дихання, судомами, втратою свідомості, зниженням артеріального тиску і часто смерті.

Для того, щоб уникнути захворювань, потрібно дотримуватись певних умов праці при роботи з комп'ютерною технікою

Фахівці різних напрямків прийшли до висновку, що причиною відхилень у стані здоров'я користувачів є не стільки самі комп'ютери, а скільки недостатнє дотримання принципів ергономіки. Для того, щоб активне застосування комп'ютерних технологій не стало додатковим чинником погіршення здоров'я, вкрай необхідно, щоб робоче місце відповідало гігієнічним вимогам безпеки.

Вимоги до метеоумов. Температура в теплий період року 22-25 ° С, в холодний період року 21-24 ° С, відносна вологість повітря 40-60%, швидкість руху повітря 0,1-0,2 м/с. Інтенсивність теплового випромінювання від нагрітих поверхонь, освітлювальних приладів не повинна перевищувати 35 Вт/м². Для створення комфортних метеоумов необхідна установка ефективної системи вентиляції та кондиціювання, забезпечення відповідної площі і об'єму робочого приміщення. Одним з найважливіших заходів по оздоровленню повітряного середовища є пристрій вентиляції

та опалення. Чистота повітряного середовища досягається видаленням забрудненого, нагрітого або іонізованого повітря з робочого приміщення з подачею свіжого повітря. Для підтримки нормального мікроклімату необхідний достатній обсяг вентиляції, для чого в приміщеннях з працюючими комп'ютерами передбачається кондиціювання повітря, яке здійснює підтримання постійних параметрів мікроклімату незалежно від зовнішніх умов.

Параметри мікроклімату підтримуються в холодну пору року за рахунок систем водяного опалення з нагріванням води до 100 ° С, а в теплу пору року - за рахунок кондиціювання. Нормовані параметри мікроклімату, іонного складу повітря, вмісту шкідливих речовин мають відповідати вимогам СанПіН 9-131 РБ2000.

Вимоги до освітлення. Створення оптимального світлового середовища займає важливе місце в комплексі заходів з охорони праці і оздоровлення умов праці при роботі з комп'ютерною технікою. Приміщення, оснащені комп'ютерною технікою повинні мати як природне, так і штучне освітлення. У таких приміщеннях використовується природне бічне одностороннє висвітлення в денний час, і штучне загальне рівномірне освітлення у вечірній час. Нормований рівень освітленості для роботи з комп'ютерами становить 400 Лк. У робочих приміщеннях повинні передбачатися заходи для обмеження сліпучої дії світлових прорізів, що мають високу яскравість, та прямих сонячних променів. У разі, коли екран комп'ютера звернений до віконного отвору, передбачаються спеціальні екрануючі пристрої, вікна рекомендується забезпечувати світлорозсіюваними шторами, жалюзями або сонцезахисною плівкою з металевим покриттям. У випадках, коли одного виду освітлення недостатньо, влаштовують спільне освітлення. Додаткове штучне освітлення створює хорошу видимість інформації на екрані монітора, тексту на папері та інших матеріалів для роботи. При цьому, в полі зору працюючих забезпечуються оптимальні яскравості оточуючих поверхонь, виключена або гранично обмежена відображена блякліcть від екрану в результаті відбиття світлового потоку від джерел світла і світильників. При периметральному розташуванні комп'ютерів світильники розташовуються локалізовано над робочим місцем, ближче до переднього краю, зверненого до користувача. У якості джерела штучного освітлення вико-ристовуються люмінесцентні лампи денного світла потужністю 65-80 Вт, коефіцієнт пульсації не повинен перевищувати 5%.

Виробничий шум. Основними джерелами шуму в робочих приміщеннях, оснащених комп'ютерною технікою є принтери, МФУ і кондиціонери, а в самих комп'ютерах - вентилятори охолодження і трансформатори блоку живлення. Заходи захисту від шуму полягають у використанні малошумного обладнання та застосуванні шумопоглинальних пристроїв. У даних умовах шум, як правило, не перевищує допустимих меж, оскільки в комп'ютерній техніці немає обертових вузлів і механізмів.

Електробезпека. Робоче приміщення, оснащене комп'ютерною технікою відноситься до приміщень з підвищеною небезпекою. У такого роду приміщеннях обов'язковим є:

1.Захисне заземлення.

2.Ізоляція та забезпечення недоступності струмоведучих частин.

3.Застосування малої напруги і подвійної ізоляції.

Площа на одне робоче місце для дорослих користувачів повинна складати не менше 6 м², а об'єм не менше 20 м³. Для внутрішнього оздоблення приміщень повинні використовуватися дифузно відображаючі матеріали з коефіцієнтом відображення: 0,7-0,8 (для стелі), 0,5-0,6 (для стін) і 0,3-0,5 (для підлоги). Поверхня підлоги має бути рівною, неслизькою, зручною для очищення та прибирання. Особливу увагу необхідно приділяти пожежній безпеки, оскільки пожежі в приміщеннях з комп'ютерною технікою пов'язані з небезпекою для життя людей і великими матеріальними втратами.

6. При тривалій роботі за комп'ютером необхідно виконувати ряд вимог, що стосуються режиму праці та відпочинку:

1.По можливості, час роботи за комп'ютером необхідно обмежити до мінімуму.

2.Щогодини рекомендується робити перерву тривалістю не менше 15 хвилин. Під час перерви треба встати, потягнутися, походити, зробити нескладні лікувальні гімнастичні вправи (нахили і повороти голови, вправи для кистей рук, потягування), по можливості вийти на свіже повітря.

3.Під час роботи за комп'ютером кожні 10-15 хвилин необхідно міняти позу, рухати плечима, ногами, головою.

4.Після роботи необхідно протягом 1-2 годин відпочити в спокійній обстановці і в подальшому використовувати будь-яку можливість для відпочинку.

5.У приміщеннях з комп'ютерами необхідно якомога частіше робити вологе прибирання і провітрювання. Для збільшення вологості повітря рекомендується використовувати спеціальні прилади - зволожувачі, так як вода є природним іонізатором повітря. Загальне і місцеве зволоження повітря є одним з основних заходів захисту від статичної електрики, яка, крім неприємних відчуттів, особливого впливу на здоров'я користувача не робить. Для іонізації повітря рекомендується використовувати іонізатори повітря.

6.Розміри приміщення для роботи з комп'ютерами повинні відповідати кількості працівників і розміщувати в них комплекс технічних засобів. Висота приміщення до підвісної стелі повинна бути не менше 3-3,5 м, а відстань між підвісною і основною стелею повинно бути не більше 0,8 м.

7.Застосування дерева в обробці інтер'єру повинне бути обмежене або зведене до мінімуму, а при використанні просякнуте вогнетривкими складами. Застосування води для гасіння виниклої пожежі повинно бути

використано лише в крайніх випадках, коли пожежа приймає загрозливі розміри. Але, при цьому, кількість води повинна бути мінімальною, а комп'ютерна техніка максимально можливим чином ізольована від попадання води.

8.Приміщення повинні бути оснащені стаціонарними системами автоматичного пожежогасіння і пожежними оповіщувачами.

9.Приміщення, де експлуатуються комп'ютери і периферичні пристрої має бути віддалене від сторонніх джерел електромагнітних випромінювань.

Висновки

Отже, дослідивши питання впливу комп'ютерної техніки на організм людини, стало зрозуміло, що користувачі повинні дотримуватись режиму праці та відпочинку при роботі з комп'ютерною технікою, а також, пам'ятати про правила техніки безпеки. Коли люди не дотримуються всіх правил, то шкодять своєму здоров'ю, що призводить до серйозних захворювань, таких, як остеохондроз, сколіоз, алергія та багато інших.

Важливою є також організація робочого місця, яка полегшує роботу. Приміщення повинне бути спеціально підготовленим, тобто, обочі місця повинні розташовуватися на відстані не менше як 1,5 м від стіни з віконними прорізами, від інших стін на відстані 1м, між собою на відстані не менше як 1,5м. Що стосується екрану, то найкраще використовувати сучасні LCD екрани, які не так шкодять очам людини. Установка рівня екрана над столом та його розташування повинні забезпечуватися за допомогою вторинних пристроїв на робочому місці. Крісло, розміщення клавіатури та підставка для ніг - це все також немало важливе при роботі за комп'ютером.

Отже, ми всі повинні дотримуватись всіх правил. Ця тема є актуальною не тільки для працівників, але й для студентів, бо, як би не було, значну частину дня ми проводимо за комп'ютерами. Тому, необхідно дотримуватись режиму праці та відпочинку при роботі з комп'ютерною технікою для того, щоб вправно виконувати всі завдання і, при цьому, зберегти здоров'я.

Питання для самоконтролю студента

1. Вимоги до організації робочих місць при роботі з комп'ютерною технікою.
2. Які небезпечні та шкідливі фактори при роботі з комп'ютером?
3. Вплив комп'ютерної техніки на організм людини (захворювання).
4. Режим відпочинку під час роботи за комп'ютером.
5. Електробезпека під час роботи за комп'ютером.
6. Мікроклімат приміщень.
7. Вимоги до освітлення.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Кафедра безпеки життєдіяльності

ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Індивідуальне завдання №1 для самостійної роботи студентів

Тема. **Аналіз системи управління охороною праці у галузі освіти на прикладі конкретного навчального закладу**

Індивідуальне завдання передбачає аналіз системи управління охороною праці на прикладі конкретного навчального закладу, одного структурного підрозділу навчального закладу.

Студент(ка) опрацьовує варіант завдання та здає роботу у письмовому вигляді (до десяти сторінок формату А4) викладачеві.

Кінцевий термін здачі індивідуального завдання №1 визначає викладач.

№ варіанта	Завдання	Нормативно-правовий акт
1.	Проаналізуйте відповідність впровадження системи управління охороною праці у вибраному Вами навчальному закладі та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту.	Положення про систему управління охороною праці.
2.	Проаналізуйте відповідальність керівних, посадових осіб, працівників навчального закладу, а також впровадження системи управління охороною праці у закладі освіти та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту .	Законодавча та норма-тивна база в галузі освіти.
3.	Проаналізуйте відповідність проведення навчання та перевірки знань працівників навчального закладу, а також проведення інструктажів з питань охорони праці та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту.	Положення про навчан-ня та перевірку знань працівників у галузі освіти.
4.	Проаналізуйте Перелік робіт з підвищеною небезпекою, які виконуються у навчальному закладі та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту.	Перелік робіт з підвищеною небезпе-кою.

№ варіанта	Завдання	Нормативно-правовий акт
5.	Проаналізуйте матеріали проведення атестації робочих місць та надання пільг працівникам за результатами атестації робочих місць у навчальному закладі та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту.	Нормативні документи щодо атестації робочих місць.
6.	Проаналізуйте відповідність проведення навчання працівників, робота яких пов’язана з шкідливими і небезпечними умовами праці у навчальному закладі. та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту.	
7.	Проаналізуйте відповідність державної політики у галузі охорони праці, права та обов'язки фізичних та юридичних осіб, які гарантовані конвенцією МОП, а також відповідність державної політики у галузі охорони праці та оформте дане завдання у вигляді презентації і звіту.	Конвенція МОП.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Основи охорони праці: Підручник. 3-е видання, доповнене та перероблене. К.Н. Ткачук, М. О. Халімовський, В. В. Зацарний, Д. В. Зеркалов, Р. В. Сабарно, О. І. Полукаров, В. С. Козяков, Л. О. Мітюк, Ю. О. Полукаров. За ред. К. Н. Ткачука. – К.: Основа, 2011. – 448 с.
2. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги. [Електронний ресурс] Навчальний посібник. – К.: «Основа». 2011. – 551 с.
3. Охорона праці в галузі освіти : Навчальний посібник, А.А.Катренко, І.П.Пістун. –К.:Університетська книга, 2011. -302 с.

Допоміжна:

3. Охорона праці (практикум): Навч. посіб. / За заг. ред.. к.т.н., доц.. І. П. Пістуна. -Львів: «Тріада плюс», 2011 - 436 с.
4. Охорона праці та промислова безпека: Навч. посіб. / К. Н. Ткачук, В. В. Зацарний, Р. В. Сабарно, С. Ф. Каштанов, Л. О. Мітюк, Л. Д. Третьякова, К. К.Ткачук, А. В. Чадюк. За ред. К. Н. Ткачука і В. В. Зацарного. - К, 2009 - 437 с.

Інтернет-ресурси:

1. http://www.dnop.kiev.ua – Офіційний сайт Держгірпромнагляду.
2. http://www.mon.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
3. http://www.mns.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
4. http://www.social.org.ua – Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
5. http://portal.rada.gov.ua – Офіційний сайт Верховної Ради України.
6. http://www.iacis.ru – Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
7. http://base.safework.ru/iloenc – Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
8. http://base.safework.ru/safework – Библиотека безопасного труда МОТ.
9. http://www.nau.ua – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
10. http://www.zerkalov.org/ – Информационно-просветительский сайт Дмитрия Зеркалова.

Тести з охорони праці.

№1. Державний нагляд за охороною праці здійснюють:

1. Верховна Рада, кабінет Міністрів;
2. Міністерства і профспілки;
3. Генеральний прокурор України, ДержгірпромнаглядУкраїни, Держпожнагляд, Органи і заклади санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я.

№2. Чи мають право органи нагляду за охороною праці надавати керівникам підприємств висновок про невідповідність окремих посадових осіб посаді, яку вони займають:

1. Так;
2. Ні;
3. Так, за згодою профспілок.

№3. Чи зобов'язаний власник під час укладання трудового договору проінформувати громадянина про небезпечні та шкідливі умови праці на його робочому місці, про його права та пільги:

1. Ні;
2. Так;
3. Так, якщо громадянин цього вимагає.

№4. Чи зобов'язаний власник повернути в фонд соціального страхування кошти, виплачені потерпілому, за нещасний випадок, що стався за вини власника?

1. Так, якщо цього вимагає профком;
2. Ні;
3. Так.

№5. На роботах з підвищеною небезпекою, робітники проходять навчання і перевірку знань з охорони праці:

1. Щороку;
2. Кожні три роки;
3. Кожні п'ять років.

№6. Посадові особи згідно з «Порядком» періодично проходять навчання і перевірку знань з охорони праці:

1. Один раз на рік;
2. Один раз у три роки;
3. На вимогу Держнаглядохоронпраці.

№7. Працівники, які двічі виявляли незадовільні оцінки з питань охорони праці:

1. Направляються на курси на навчання з питань охорони праці;
2. Мають час для третьої спроби;
3. Працевлаштовуються відповідно діючого законодавства.

№8. Вступний інструктаж із працівниками , новоприйнятими на роботу проводить:

1. Спеціаліст з охорони праці;
2. Працівник відділу кадрів;
3. Юрисконсульт підприємства.

№9. Повторний інструктаж на робочому місці, на роботах без підвищеної небезпеки проводиться:

1. Щомісяця;
2. Один раз в 6 місяців;
3. Щороку.

№10. Повторний інструктаж на робочому місці, на роботах із підвищеною небезпекою проводиться:

1. Один раз в квартал;
2. Один раз в півріччя;
3. Щороку.

№11. Інструктаж студентів з техніки безпеки під час проведення лабораторних робіт проводить:

1. Інженер з охорони праці;
2. Старший лаборант;
3. Викладач.

№12. Коли проводиться позаплановий, інструктаж з охорони праці:

1. У разі переведення працівника з одного цеху до іншого;
2. Під час направлення одноразових або тимчасових робіт;
3. За умови зміни технологій або нещасного випадку.

№13. У якому випадку проводиться цільовий інструктаж з охорони праці:

1. У разі переведення працівника з одного цеху до іншого;
2. Під час направлення на одноразові або тимчасові роботи;
3. За умови зміни технологій або в разі нещасного випадку.

№14.Чи відраховують наукові організації та установи кошти до Фонду ОП:

1. Відраховують лише з прикладних розробок, виконаних не за рахунок бютжетних коштів;
2. Не відраховують;
3. Відраховують із коштів на розвиток організацій.

№15. У якому розмірі від обсягу реалізації продукції підприємства відраховують кошти у фонд охорони праці:

1. - 0,5 %;
2. - 1 %;
3. - 3 %.

№16. Скільки людей має бути в службі охорони праці за умови кількості працюючих від 5 до 500 працівників (у виробничі сфері від 10 до 500 працівників):

1.1 особа;
2. Двоє працівників;
3. За узгодженням органами Держнаглядохоронпраці.

№17. Хто може відхилити розпорядження спеціаліста з охорони праці?

1. Профспілковий комітет;
2. Керівник підприємства;
3. Суд.

№18

Гостре профзахворювання - це захворювання після одноразового впливу на працюючого шкідливих чинників, яке виникло протягом:

1. Одна робоча зміна;
2. Дві години;
3. Дві доби.

№19. Нещасний випадок на виробництві - це випадок, що спричинив працівникові втрату працездатності, не менше як:

1. Дві робочі зміни;
2. Три дні;
3. Один день.

№2. Хронічне профзахворювання - це захворювання спричинене багаторазовим впливом на працюючого шкідливих умов праці і яке виникло протягом:

1. Більш як одна робоча зміна;
2. Більше двох годин;
3. Більше двох діб.

№21. Хто виконує розслідування нещасних випадків:

1. Служба охорони праці;
2. Комісія призначена керівником підприємства;
3. Інспектор Держнаглядохоронпраці.

№22. Чи розслідуються і беруться на облік нещасні випадки, які сталися під час дії працівника в інтересах свого підприємства без доручень власника?

1. Розслідуються, але не беруться на облік;
2. Не розслідуються і не беруться на облік;
3. Розслідуються і беруться на облік.

№23. В які терміни комісія складає акт про нещасний випадок, який стався на підприємстві?

1. Протягом доби;
2. Протягом трьох діб;
3. Після закінчення розслідування.

№24. Хто очолює комісію з розслідування нещасного випадку, що склався зі студентом?

1. Спеціалісти служби охорони праці;
2. Голова студентської профспілки;
3. Заступник керівника навчального закладу.

№25. Чи розслідуються нещасні випадки про які потерпілий вчасно не повідомив:

1. Не розслідуються;
2. Розслідуються, якщо часу з моменту події пройшло не більше одного місяця;
3. Розслідується, якщо подана заява потерпілого.

№26. Нещасний випадок груповий або зі смертельним наслідком підлягають спеціальному розслідуванню, під головуванням:

1. Працівника Держгірпромнагляду ;
2. Спеціальні служби охорони праці;
3. Технічного інспектора профспілки.

№27. Розслідування профзахворювання проводиться комісією під головуванням:

1. Спеціаліста служби охорони праці;
2. Працівника санепідемстанції ;
3. Головного лікаря місцевої поліклініки.

№28. Акт про нещасний випадок на виробництві ф. Н-1, Н-2 зберігається протягом:

1. Одного року;
2. До тих пір, коли потерпілий працює на підприємстві;
3. Сорок п’ять років.

№29. Чи беруться на облік і складаються акти за формою Н-1, що стався з особами, які прямували до місця роботи пішки або громадянським транспортом:

1.Не беруться на облік і не складається актформи Н-1, Н-2;

2.Беруться на облік;

3.Беруться на облік і складається акт форми Н-1, Н-2.

Ключ до відповідей:1.-3); 2.-1); 3.-2); 4.-3); 5.-1); 6.-2); 7.-3); 8.-1); 9.-2); 10.-1); 11.-3); 12.-3); 13.-2); 14.-1); 15.-2); 16.-1); 17.-2); 18.-1); 19.-3); 20.-1); 21.-2); 22.-3); 23.-2); 24.- 3); 25.- 3); 26.- 1); 27.- 2); 28.- 3); 29.- 1).

ПРОГРАМА КУРСУ «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ»

1. Законодавство про охорону праці.
2. Нормативно-правові акти з охорони праці.
3. Гарантії прав громадян на охорону праці.
4. Час відпочинку працюючих.
5. Охорона праці жінок і молоді.
6. Організація роботи з охорони праці управління освіти.
7. Організація роботи з охорони праці в навчально-виховних закладах.
8. Організація служби охорони праці у навчально-виховних закладах.
9. Розслідування та облік нещасних випадків у навчально-виховних закладах.
10. Контроль і нагляд за станом охорони праці .
11. Навчання з питань охорони праці.
12. Виробничий травматизм та професійні захворювання.
13. Примірний перелік документів з питань охорони праці.
14. Устаткування, утримання та організація навчально-виховного процесу.
15. Основні приміщення.
16. Охорона праці в комп’ютерних класах.
17. Ергономічні характеристики моніторів.
18. Санітарно-гігієнічні вимоги до параметрів навколишнього середовища кабінетів і класів з ПК.
19. Охорона праці в навчально-виробничих майстернях. Вимоги до навчальних та навчально-виробничих майстерень.
20. Заходи безпеки під час проведення занять в навчально-виробничих майстернях.
21. Охорона праці в кабінетах (лабораторіях) фізики. Вимоги до приміщення.
22. Заходи безпеки під час проведення занять у кабінеті фізики.
23. Охорона праці в кабінетах (лабораторіях) хімії. Вимоги до приміщень кабінету та лаборантської (препараторської).
24. Заходи безпеки під час проведення лабораторних робіт у кабінетах хімії.

25. Охорона праці в кабінетах (лабораторіях) біології. Вимоги до приміщення кабінету (лабораторії) та лаборантської.
26. Заходи безпеки під час проведення лабораторних занять, практичних робіт, демонстраційних дослідів у приміщенні кабінету (лабораторії) з біології.
27. Заходи безпеки під час роботи в шкільному куточку живої природи.
28. Заходи безпеки під час роботи на шкільній навчально-дослідній ділянці.
29. Заходи безпеки під час проведення екскурсій з біології.
30. Заходи безпеки на спортивних майданчиках та в спортивних залах.
31. Вимоги безпеки й санітарії до місць проведення навчального процесу й спортивного інвентаря.
32. Додаткові вимоги безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту.
33. Вимоги безпеки під час занять зі спортивних ігор (футбол, волейбол, баскетбол, гандбол).
34. Відповідальність, обов'язки та права посадових осіб під час проведення навчально-виховного процесу з фізичної культури.
35. Лікарський контроль під час проведення навчально-виховного процесу з фізичної культури.
36. Заходи безпеки під час проведення занять з допризивної підготовки.
37. Загальні вимоги до зберігання зброї і заходи безпеки під час проведення стрільб.
38. Обов'язки керівника щодо забезпечення безпеки стрільби.
39. Заходи безпеки під час організації стрільб.
40. Заходи безпеки під час проведення стрільб.
41. Заходи безпеки під час проведення занять з військово-технічної підготовки.
42. Інструкції з охорони праці. Положення про розробку інструкцій з охорони праці.
43. Інструкція з безпеки для кабінету (лабораторії хімії загальноосвітнього навчального закладу.
44. Примірна інструкція з безпеки під час роботи в кабінеті (лабораторії) біології, куточку живої природи, на навчально-дослідній ділянці, у теплиці (оранжереї), під час екскурсій з біології та природознавства в загальноосвітньому навчальному закладі.
45. Примірна інструкція з безпеки діяльності працівників дошкільного закладу під час навчально-виховного процесу.
46. Пожежна безпека. Вимоги пожежної безпеки до закладів системи освіти України.
47. Загальні положення пожежної безпеки.
48. Основні вимоги пожежної безпеки.
49. Вимоги пожежної безпеки до приміщень різного призначення, що належать системі освіти України.
50. Порядок дій у разі виникнення пожежі.

51. Тривалість щорічної відпустки керівникам, педагогічним, науково-педагогічним працівникам освіти та науковим працівникам.
52. Журнал реєстрації вступного інструктажу.
53. Журнал реєстрації первинного інструктажу.
54. Акт про нещасний випадок з учнем (вихованцем), студентом навчально-виховного закладу.
55. Журнал реєстрації нещасних випадків з учнями, студентами, вихованцями.
56. Звіт про нещасні випадки.
57. Типовий перелік основних заходів з охорони праці, безпеки життєдіяльності, які можуть бути включені в колдоговір, угоду установи, закладу освіти.
58. Перелік робіт з підвищеною небезпекою, для виконання яких потрібне попереднє і спеціальне навчання та щорічна перевірка знань з питань охорони праці.
59. Перелік посадових осіб, Які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці.
60. Навчальний план і програма навчання керівних кадрів освіти, спеціалістів з курсу «Безпеки життєдіяльності».
61. Програма навчання з безпеки життєдіяльності.
62. Орієнтовна тематика навчання дітей з питань особистої безпеки і безпеки оточуючих у дошкільних закладах освіти.
63. Орієнтований перелік питань вступного інструктажу для вихованців, учнів, студентів.
64. Журнал реєстрації інструктажів з питань охорони праці для учнів, вихованців студентів.
65. Освітлення приміщень середніх загальноосвітніх закладів.
66. Гігієнічні вимоги до розкладу уроків.
67. Інструкція про порядок організації туристсько-екскурсійних перевезень учнів автобусами.
68. Інструкція про порядок перевезення дітей і учнів автобусами за разовими заявками.
69. Правила проведення туристських походів, експедицій та екскурсій з учнівською та студентською молоддю України.
70. Тимчасове положення про дитячий оздоровчий заклад.
71. Орієнтований план евакуації учнів та вихованців у разі виникнення пожежі.
72. План приміщень закладу, установи з нанесенням шляхів евакуації.
73. Норми первинних засобів пожежегасіння.
74. Журнал реєстрації інструктажів з питань пожежної безпеки.
75. План-пам'ятка з пожежної безпеки, та пам'ятка про правила з пожежної безпеки для мешканців гуртожитку.
76. Надання першої долікарської допомоги потерпілому при нещасних випадках.

Додатки

Додаток 1

до п.2.4 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

Форма Н-Н

ЗАТВЕРДЖУЮ:

_____

(посада, ініціали, прізвище керівника закладу освіти)

_____

(підпис)

"_____" _____20_____р.

Акт N__

про нещасний випадок, що стався з вихованцем, учнем, студентом, курсантом, слухачем, аспірантом навчального закладу (складається у п'яти примірниках)

1. Прізвище, ім'я та по батькові потерпілого _____

2. Стать: чоловіча, жіноча (потрібне підкреслити) _____

3. Рік народження _____

4. Навчальний заклад, клас, група, де навчається, виховується потерпілий

_____

_____

5. Підпорядкованість (належність) навчального закладу _____

_____

_____

(міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, орган управління освітою, засновник (власник), якому підпорядкований навчальний заклад)

6. Поштовий індекс та адреса навчального закладу _____

_____

7. Місце, де стався нещасний випадок_____

_____

8. Прізвище, ім'я та по батькові вихователя, вчителя, викладача, керівника навчального закладу, у класі (групі) якого стався нещасний випадок_____

9. Дата проведення інструктажу, навчання з охорони праці, безпеки життєдіяльності:

інструктаж вступний _____

інструктаж первинний _____

10. Дата і час нещасного випадку _____
(година, число, місяць, рік)

11. Обставини, за яких стався нещасний випадок _____
_____
_____
_____

12. Подія, що призвела до нещасного випадку _____
_____

13. Причини нещасного випадку _____
_____
_

14. Наслідки нещасного випадку _____
(смертельний чи не смертельний)

15. Перебування потерпілого в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння _____

16. Заходи щодо усунення наслідків нещасного випадку:

N N з/п	Зміст заходу	Термін виконання	Виконавець (посада, прізвище, ініціали)	Відмітка про виконання

_____
_____
_____

17. Особи, які допустили порушення законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці _____
(прізвище, ім'я, по батькові,
_____
(професія, посада, навчальний заклад; статті, параграфи,
_____
пункти порушених ними законодавчих та інших нормативних актів)

18. Свідки нещасного випадку_____
(прізвище, ім'я, по батькові, рік народження)

_____

_____

19. Висновки лікувально-профілактичного закладу

Діагноз за довідкою лікувально-профілактичного закладу	Звільнений від навчання (відвідування) у навчальному закладі	Число днів невідвідування навчального закладу
1	2	3

Акт складено _____
(число, місяць, рік)

Голова комісії _____
(посада) (Підпис, ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(посада) (Підпис, ініціали, прізвище)

_____
(посада) (Підпис, ініціали, прізвище)

_____
(посада) (Підпис, ініціали, прізвище)

Додаток 2

до п.2.8 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

_____
(найменування органу управління освітою, куди

_____
направляється повідомлення, його адреса)

Повідомлення
про наслідки нещасного випадку, що стався з потерпілим

_____ ,
(прізвище, ім'я та по батькові) який(а) навчається,
виховується_____
(навчальний заклад)

_____,
(клас, група)

за актом форми Н-Н N_____ від "_____" _____20___р.

Наслідки нещасного випадку (відповідно до п.19 акта за формою Н-Н): потерпілий одужав, установлена інвалідність I, II, III групи, помер (потрібне підкреслити)

Діагноз за довідкою лікувально-профілактичної установи	Звільнений від навчання (відвідування) у навчальному закладі	Число днів невідвідування навчального закладу

Керівник навчального закладу_____
(підпис) (ініціали, прізвище)
"_____" _____20____ р.

Додаток 3

до п.3.11 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

Журнал
реєстрації нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами

_____
(назва навчального закладу)

N п/п	Дата події	Прізвище, ім'я та по батькові потерпілого, рік народження	Клас (група)	Місце події (аудиторія, клас, підприємство, місце проведення заходу та ін.)	Короткі обставини і причини нещасного випадку	Дата складання, номер акта за формою Н-Н	Дата та наслідки нещасного випадку	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Додаток 4
до п.4.3 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

_____

(найменування органу управління освітою,

_____

куди надсилається повідомлення, його адреса)

Повідомлення про нещасний випадок

Дата і час, коли стався нещасний випадок _____

_____

Найменування навчального закладу, його засновник (власник)

_____

_____

Місце, де стався нещасний випадок (аудиторія, лабораторія, клас, майстерня, підприємство, позашкільний навчальний заклад, місце проведення заходу тощо) і його коротка характеристика

_____

_____

Дані про потерпілого (потерпілих): прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, клас (група)

_____

_____

_____

У разі групових нещасних випадків - характер травм у потерпілих_____

_____

Обставини і можливі причини нещасного випадку

_____

_____

_____

Дата, час передачі інформації та прізвище особи, яка передала її

_____

Примітка. Міністерство освіти і науки України отримує повідомлення про нещасний випадок за підпорядкованістю протягом доби (факсом, телеграфом, телефоном тощо).

Додаток 5

до 4.8 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

Акт
спеціального розслідування групового нещасного випадку
або нещасного випадку із смертельним наслідком,
що стався "_____"_____ _____ р.
о _____ годині _____ хвилин

_____
_____
(повне найменування навчального закладу, його засновник_____
_____
(власник), найменування органу, до сфери управління якого належить навчальний заклад)

_____ _____
(дата складання акта) (місце складання акта: село, район, місто, область)

Комісія, призначена наказом (розпорядженням) від _____ N _____ _____,
(найменування органу, яким призначена комісія)

у складі:

голова комісії

_____

(прізвище, ім'я, по батькові) (посада, місце роботи)

члени комісії:_____

_____

(прізвище, ім'я, по батькові) (посада, місце роботи)

_____

провела за період з "____"_____ до "___"_____ ____р. спеціальне розслідування нещасного випадку, який стався

_____

(указується місце події та кількість потерпілих,

_____

у тому числі зі смертельним наслідком)

1. Відомості про потерпілого (потерпілих)

Прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, клас, група, навчальний заклад, час проходження навчання, інструктажу, перевірки знань з охорони праці, безпеки життєдіяльності.

Якщо розслідується груповий нещасний випадок, то у розділі 1 акта спеціального розслідування зазначаються відомості на кожного потерпілого окремо.

2. Обставини нещасного випадку

Нещасний випадок стався під час _____
(захід, що проводився)

Описуються всі події, що відбувалися, та роботи, що проводилися до настання нещасного випадку. Зазначається, як проходив навчально-виховний процес, хто керував цим процесом, що сталося з потерпілим. Викладається послідовність подій, наводяться небезпечні і шкідливі фактори, які могли вплинути на потерпілого, описуються дії потерпілого та інших осіб, причетних до нещасного випадку. Зазначається характер травми, ступінь її важкості, попередній діагноз і заходи, вжиті для надання першої допомоги потерпілому.

3. Причини нещасного випадку

Наводяться основні технічні та організаційні причини нещасного випадку, уключаючи перевищення гранично допустимих норм небезпечних і шкідливих факторів, якщо вони вплинули на подію (допуск до роботи ненавчених або непроінструктованих осіб, несправність обладнання, машин, механізмів, відсутність керівництва, нагляду за проведенням навчально-виховного процесу). Після кожної причини вказуються, які конкретні вимоги законодавства і нормативних актів про охорону праці, інструкцій з безпечного ведення робіт, посадових інструкцій були порушені (з посиланням на відповідні статті, розділи, пункти).

Зазначаються узагальнені результати проведеної перевірки стану охорони праці у закладі.

4. Заходи щодо усунення причин нещасного випадку

Заходи, запропоновані комісією, повинні складатися із:

заходів щодо ліквідації наслідків події (у разі потреби);

заходів щодо усунення безпосередніх причин травмування і запобігання подібним випадкам у подальшому.

Вони можуть бути викладені у вигляді таблиці або перелічені у тексті із зазначенням змісту заходів, термінів їх виконання і посадових осіб, відповідальних за їх реалізацію.

5. Висновок комісії щодо осіб, які допустили порушення законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці, і запропоновані заходи щодо притягнення їх до відповідальності

У цьому розділі зазначаються особи, у тому числі й потерпілий, чиї дії або бездіяльність призвели до нещасного випадку. Після викладення змісту

порушення зазначаються статті, розділи, пункти законодавчих і нормативних актів з охорони праці, посадових інструкцій, які були порушені. У кінці розділу пропонуються заходи щодо притягнення до відповідальності осіб, з вини яких стався нещасний випадок.

Після висновку в акті робиться запис про те, що комісія мала зустрічі з потерпілими або батьками (особами, які представляють їх інтереси), розглянула на місці питання надання соціальної і матеріальної допомоги, роз'яснила їхні права відповідно до чинного законодавства.

Голова комісії _____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

На окремій сторінці подається перелік матеріалів, що додаються, відповідно до пункту 4.9 Положення.

Уся справа (акт спеціального розслідування і матеріали, що додаються) брошурується.

Додаток 6

до п.4.15 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

Статистична звітність

……

К О Д И

……

фор- |орані - |тери- |галу- |виду |фор -|орга- |міністе -|органі - |
|КС
ми |зації -|торії |зі |економ - |ми |ніза- |рства, |зації
| |
до- |скла- |за |за |міч- |вла -|ційно- |іншого |вищого
| |
ку- |дача - |КОАТУУ |ЗКГНГ |ної |нос - |право - |цент- |рівня -
| |
мен- |іден- | | |діяль - | ті |вої |рального|іденти -
| |
та |тифі- | | |ності |за |форми |органу |фіка-
| |
за |кацій- | | |за |КФВ |госпо -|виконав-|ційний
| |
ДКУД| ний | | |КВЕД | |дарю- |чої |код
| |
|код | | | | |вання |влади
|ЄДРПОУ | |
|ЄДРПОУ| | | | |за |за |
| |
| | | | | |КОПФГ |СПОДУ |
| |

--------+----------+----------+--------+--------+------+----------+----------+---------
1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |10|

……

Форма НВ

Поштова - річна

Подають навчальні заклади незалежно від форм власності підпорядкування:

1. Дошкільні, позашкільні, загальноосвітні навчальні заклади районним (міським) управлінням (відділам) освіти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до 15.01. (місто)_

2. Районні (міські) управління (відділи) освіти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, професійно-технічні навчальні заклади - Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних Освіто адміністрацій до 01.02.

3. Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, управління освіти науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій - Міністерству освіти і науки України до 10.02.

4. Вищі навчальні заклади, підпорядковані Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій - за підпорядкованістю до 01.02.

5. Вищі навчальні заклади (крім тих, які перераховані в п.4) -Міністерству освіти і науки України, іншим центральним органам виконавчої влади за підпорядкованістю до 10.02.

6. Навчальні заклади, що не належать до державної власності, крім подання за п.1,4,5, а також ті, що не мають права юридичної особи, - за підпорядкованістю до 01.02.

Кому подається _____

Ким подається _____

Область _____

Район (місто) _____

Населений пункт _____

Повна назва навчального освіти закладу, органу управління освітою

_____

_____

Відомча належність_____

Форма власності

Звіт про травматизм під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах

Кількість вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів (01) _____

Кількість нещасних випадків (02) _____
(оформлено актами Н-Н)

у тому числі групових (03) _____

зі смертельним наслідком (04) _____
у тому числі:

№ пор	Вид діяль ності	Кількість потерпіл. осіб під час навча-льно-вих. процесу	вищі навч. заклад III-IV акре-дитац	вищі нав-чальні заклади I-II рівнів акредита ції	загально-освітні заклади	проф.-техніч. навч. заклади	міжшк.і виробн. комбін. майстер	позашк. навчал. заклади	дошк. навч. заклад
		У с ь о г о	з них зі смер тель ним наслі дком	У с ь о г о	з них зі смер тель ним наслі дком	У с ь о г о	з них зі смер тель ним наслі дком	У с ь о г о	з них зі смер тель ним наслі дком	У с ь о г о	з них зі смер тель ним наслі дком	У с ь о г о	з них зі смер тель ним наслі дком	У с ь о г о	з них зі смер тель ни наслі дком
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
05	Усього , у тому числі під час:																
05.1	навчальних занять (уроків, ігор, лабораторних, практичних робіт лекцій тощо)																
05.2	виробничої практики																
05.3	уроків професійного і трудового навчання	00000															
05.4	перебування (праці) у літніх студентських таборах, трудових об'єднаннях тощо																
05.5	сільгоспробіт																
05.6	спортивних занять																

| змагань,
| тренувань, загартувань
| тощо)
05.7| екскурсій, походів,
| експедицій, прогулянок
05.8| інших видів
| діяльності

Кількість навчальних закладів, дані яких містить звіт (06)
_____

Дата _____
(у цифровій формі)

Керівник _____ _____
(власник) навчального закладу (підпис) (ініціали, прізвище)
(органу управління освітою)

М.П

Виконавець _____
(прізвище, ініціали, N тел.)

Пояснення щодо заповнення форми НВ

1. У рядку 01 указується кількість вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів або аспірантів на початок навчального року.
2. У рядку 02 на підставі актів за формою Н-Н указується загальна кількість нещасних випадків, що сталися протягом звітного календарного року, у рядку 03 - у тому числі групових, а у рядку 04 - зі смертельним наслідком.
3. У рядках 05 - 05.8 на підставі актів за формою Н-Н відображається кількість потерпілих від нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу. У графах 3 - 16 кількість потерпілих розподіляється за типами навчальних закладів.
4. Рядок 06 заповнюється у зведеному звіті. У ньому наводиться кількість навчальних закладів, дані яких містить звіт.
5. У звіті заповнюються всі показники, за відсутності якого-небудь із них ставиться риска. Виправлення помилок підтверджується підписом керівника навчального закладу.

Додаток до положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці

п.6.3. Проведення вступного інструктажу з студентами :

Вступний інструктаж з охорони праці з студентами проводиться до початку професійного навчання в університеті.

Перед початком навчальних занять один раз на рік, а також при зарахуванні до університету студента проводиться вступний інструктаж з безпеки життєдіяльності кураторами груп.

Службою охорони праці, комісією з перевірки знань працівників університету проводиться навчання і перевірка знань кураторів груп, які в свою чергу інструктують студентів перед початком навчального року.

Запис про вступний інструктаж робиться на окремій сторінці журналу обліку навчальних занять (додаток №1).

Додаток №1

РЕЄСТРАЦІЯ
вступного інструктажу з безпеки життєдіяльності
для студентів

N п/п	Прізвище, ім'я, по батькові особи, яку інструктують	Дата проведення інструк-тажу	Прізвище ім'я, по батькові особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи (*), яку інст-рунтують
1	2	3	4	5	6
!	!	!	!	!	!

Додаток 1
до пункту 3.17 Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

_____

(підприємство, організація, установа, навчальний заклад, їх підпорядкованість)

ПРОТОКОЛ N _____
засідання комісії з перевірки знань працівників
з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності

"__"_____20_р. м._____

Комісія у складі:
голови
_____
(прізвище, ініціали, посада)
і членів комісії: _____
(прізвище,ініціали,посада)
_____
_____,
створена на підставі наказу від "__" _____ 20_ р. N _____,
перевірила знання
_____
(перелік основних нормативно-правових актів з
_____
охорони праці, за якими проводилася перевірка знань)

N з/п	Прізвище, ім'я та по батькові працівника	Посада, професія (фах)	Місце роботи (для підприємства структурний підрозділ)	Знає / не знає	Примітка

Голова комісії _____
(підпис)
Члени комісії: _____
(підпис)
_____
(підпис)
_____
М.П. (підпис)

Додаток
до пункту 3.18 Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

Обкладинка посвідчення

ПОСВІДЧЕННЯ
про перевірку знань з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності

Перша сторінка посвідчення

_____
(підприємство, організація, установа, навчальний заклад, їх підпорядкованість)

ПОСВІДЧЕННЯ N

Видано
_____,
(прізвище, ім'я та по батькові)
посада (фах) _____,

місце роботи _____,

про те, що він(вона) пройшов(ла) навчання і виявив(ла) потрібні знання
_____
_____
(перелік основних нормативно-правових актів з охорони праці, безпеки життєдіяльності, за якими проводилася перевірка знань)

Підстава: протокол засідання комісії з перевірки знань від "___" _____20__ р. N _____

М.П.
Голова комісії _____ _____
(прізвище) (підпис)

ВІДОМОСТІ ПРО ПЕРІОДИЧНУ ПЕРЕВІРКУ ЗНАНЬ

Посада (фах) _____

виявив(ла) потрібні знання _____
_____

(перелік нормативно-правових актів з охорони праці, безпеки життєдіяльності, за якими проводилася перевірка знань)

_____

Підстава: протокол засідання комісії з перевірки знань від "___" _____20__ р. N _____

М.П.

Голова комісії _____ _____
(прізвище) (підпис)

Додаток 3
до пунктів 5.2.1, 5.4 Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

Титульний аркуш журналу

(підприємство, організація, установа, навчальний заклад їх підпорядкованість)

ЖУРНАЛ
реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці для працівників

Розпочато "__"_____ 20__ р.

Закінчено "__"_____ 20__ р.

N з/п	Дата проведення інструктажу	Прізвище, ім'я та по батькові особи, яку інструктують	Професія, посада особи, яку інструктують, її вік	Назва виробничого підрозділу (група, клас, курток), до якого приймається особа, що інструктується	Прізвище, ініціали, посада особи, яка інструктує	Підписи	
						особи, яку інструктують	особи, яка інструктує
1	2	3	4	5	6	7	8

Рекомендована форма

РЕЄСТРАЦІЯ
вступного інструктажу з охорони праці для учнів, студентів, курсантів, слухачів під час трудового і професійного навчання в журналі обліку навчальних (навчально-виробничих) занять

N з/п	Прізвище, ім'я, по батькові особи, яку інструктують	Дата проведення інструктажу	Прізвище, ім'я, по батькові особи, яка проводила інструктаж	Підпис	
				особи, яка проводила інструктаж	особи (*), яку інструктують
1	2	3	4	5	6

(*) Учні розписуються у журналі інструктажу, починаючи з 9-го класу.

Додаток 4

до пунктів 5.4, 5.7 Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

Титульний аркуш журналу

_____

(підприємство, організація, установа, навчальний заклад)

ЖУРНАЛ
реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці

_____

(цех, дільниця, бригада, служба, лабораторія, майстерня тощо)

Розпочато "__"_____ 20__ р.

Закінчено "__"_____ 20__ р.

Формат А4 (210 х 297)

N з/п	Дата проведення інструктажу	Прізвище, ініціали особи, яку інструктують	Професія, посада особи, яку інструктують	Вид інструктажу (вступний, первинний, повторний, позаплановий, цільовий), назва та номер інструкції	Причини проведення позапланового або цільового інструктажу	Прізвище, ініціали та посада особи, яка інструктує	Підписи особи, яку інструктують	Підписи особи, яка інструктує
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Додаток 5
до пунктів 5.12, 5.14, 5.15 Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

Рекомендована форма сторінки
журналу обліку навчальних
занять

РЕЄСТРАЦІЯ
вступного інструктажу з безпеки життєдіяльності для вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів у журналі обліку навчальних занять

N з/п	Прізвище, ім'я, по батькові особи, яку інструктують	Дата проведення інструк - тажу	Прізвище ім'я, по батькові особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи (*), яку інструктують
1	2	3	4	5	6

(*) Учні розписуються у журналі інструктажу, починаючи з 9-го класу.

Додаток 6
до пунктів 5.13 Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

_____

(назва навчального закладу)

Розпочато: _____ 200_ р.
Закінчено: _____ 200_ р.

ЖУРНАЛ
реєстрації первинного, позапланового, цільового інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів, студентів, курсантів, слухачів

_____

(кабінет, лабораторія, цех, майстерня, спортзал тощо)

N з/п	Прізвище, ім'я та по батькові особи, яку інструктують	Дата проведення інструктажу	Клас, група	Назва інструктажу, назва інструкції	Прізвище, ім'я та по батькові, посада особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи (*), яку інструктують
1	2	3	4	5	6	7	8

_____

(*) Учні розписуються у журналі інструктажу, починаючи з 9-го класу.

НАДАННЯ ПЕРШОЇ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛОМУ ПРИ НЕЩАСНИХ ВИПАДКАХ:

Принципи надання першої долікарської допомоги.

Перша допомога - це сукупність простих, доцільних дій, спрямованих на збереження здоров'я і життя потерпілого. По-перше: якщо є потреба і можливість, необхідно винести потерпілого з місця події. По-друге: оглянути ушкоджені ділянки тіла, оцінити стан потерпілого, зупинити кровотечу і обробити ці ділянки. Потім необхідно іммобілізувати і запобігти травматичному шокові.

При наданні першої долікарської допомоги треба керуватися такими принципами:

правильність і доцільність; швидкість; продуманість, рішучість, спокій.

Оживлення. Способи штучного дихання. Зовнішній масаж серця.

Нерідко зовнішній вигляд людини, яка потрапила в біду, значні ушкодження, нерухомість її тіла можуть створити враження, що вона померла. Тому необхідно знати ознаки, які вказують на те, що потерпілий живий і потребує медичної допомоги:

- дзеркало, прикладене до рота, пітніє, - отже, потерпілий дихає;
- зіниця звужується при наближенні джерела світла (запаленого сірника, електричного ліхтарика) і розширюється при віддаленні;
- палець руки набрякає, якщо його перев'язати ниткою, - отже, система кровообігу діє, фіксуються застійні явища;
- шкіра запалюється (червоніє) під дією запаленого сірника чи цигарки.

При раптовому припиненні серцевої діяльності і дихання наступає стан клінічної смерті. Якщо відразу ж розпочати непрямий масаж серця і штучне дихання (штучну вентиляцію легень), то є шанс урятувати потерпілого. Штучну вентиляцію легень виконують різними способами; з них найрозповсюдженіший - «з рота в рот».

Мета штучного дихання - забезпечення газообміну в організмі, збагачення крові потерпілого киснем і виділення з крові вуглецю. Крім того, штучне дихання, діючи рефлекторно на центр дихання головного мозку, сприяє відновленню самостійного дихання потерпілого.

Способи штучного дихання можуть бути апаратні та ручні. Ручні менш ефективні, але можуть застосовуватись негайно при порушенні дихання у потерпілого.

Підготовка до штучного дихання:

1. Звільнити потерпілого від одягу - розстебнути комір сорочки тощо.
2. Покласти потерпілого на спину на горизонтальну поверхню - стіл, гімнастичний мат або підлогу.
3. Відвести голову потерпілого максимально назад, доки його підборіддя не стане на одній лінії з шиєю. При цьому положенні язик не затуляє вхід до гортані, вільно пропускає повітря до легенів. Разом з тим притакому положенні голови

рот розкривається. Для збереження такого положення голови під лопатки кладуть валик із згорнутого одягу.

4. Пальцями обстежити порожнину рота і, якщо там є кров, слиз тощо, їх необхідно видалити, за допомогою хустинки або бережка сорочки вичистити порожнину рота. Обов'язково провести штучне дихання.

Виконання штучного дихання:

Голову потерпілого відводять максимально назад і пальцями затискають ніс (або губи). Роблять глибокий вдих, притискають свої губи до губ потерпілого і швидко роблять йому глибокий видих до рота. Вдування повторюють кілька разів, з частотою 12-15 разів на хвилину. З огляду на гігієну рекомендується рот потерпілого прикрити шматком тканини (носовичок, бинт тощо). Якщо пошкоджене обличчя і проводити штучне дихання «з легенів у легені» неможливо, треба застосовувати метод стиснення і розширення грудної клітини шляхом складання і притискання рук потерпілого до грудної клітини з їх наступним розведенням у боки. Контроль за надходженням повітря з легенів потерпілого здійснюється по розширенні грудної клітини при кожному вдуванні. Якщо після вдування грудна клітина потерпілого не розправляється, - це ознака непрохідності шляхів дихання. Найкраща прохідність шляхів дихання забезпечується за наявності трьох умов:

- максимальному відведенні голови назад;
- відкриванні рота;
- висуванні вперед нижньої щелепи.

При появі у потерпілого перших слабких вдихів слід поєднати штучний вдих з початком самостійного вдиху. Штучне дихання слід проводити до відновлення глибокого ритмічного дихання.

Штучне дихання у більшості випадків треба робити одночасно з масажем серця.

Зовнішній масаж серця - це ритмічне стискання серця між грудиною та хребтом. Треба знайти розпізнавальну точку - мечевидний відросток грудини, - він знаходиться знизу грудної клітини над животом. Стати треба з лівого боку від потерпілого і покласти долоню однієї руки на нижню третину грудини, а поверх - долоню другої руки. Тепер ритмічними рухами треба натискати на грудину (з частотою 60 разів на хвилину). Сила стискання має бути такою, щоб грудина зміщувалась у глибину на 4-5 см. Масаж серця доцільно проводити паралельно з штучним диханням, для чого після 2-3 штучних вдихів роблять 15 стискань грудної клітки. При правильному масажі серця під час натискування на грудину відчуватиметься легкий поштовх сонної артерії і звузяться протягом кількох секунд зіниці, а також порожевіє шкіра обличчя і губи, з’являться самостійні вдихи. Щоб не пропустити повторного припинення дихання, треба стежити за зіницями, кольором шкіри і диханням, регулярно перевіряти частоту і ритмічність пульсу. Не втрачайте пильності. Не забувайте про можливість зупинки серця або дихання. Ви тільки почали надавати першу допомогу. Будьте готові до раптового другого приступу.

Бинтові пов'язки голови і шиї.

Найбільш простими пов'язками є такі:

1. Головна пов'язка «шапочка» - смужка бинта приблизно 70 см завдовжки опущена з тімені вниз перед вухами. Кінці бинта тримає сам поранений або помічник, що надає допомогу. Навколо цієї смужки, навколо голови накладаються кругові ходи бинта доки не буде перев’язана вся голова, причому кожен круговий хід закриває частину накладеної вільно смужки бинта.

2. Вісімка - перев'язка потилиці і тімені, ходи якої перехрещуються на потилиці.

3. Пов'язка на вухо - кругові ходи поступово закривають хворе вухо і послідовно переходять зверху вниз під здоровим вухом.

4. Пов’язка на око - кругові ходи навколо лоба, що накладаються на половині хворого ока, нижче юшка, безпосередньо на хворе око.

5. Пов’язка шиї має бути вільною, не дуже тугою, вона не повинна тиснути на гортань і викликати задуху. Краще накладати такі пов’язки, які складаються з пов'язки потилиці вісімкою, комбінованої з оборотами навколо шиї.

Надання першої медичної допомоги при одержанні травм

Наслідки нещасних випадків залежать від того, наскільки швидко і кваліфіковано надано потерпілому першу медичну (долікарську) допомогу. Затримка долікарської допомоги або неправильне (невміле) її надання може призвести до серйозних ускладнень у лікуванні, інвалідності та навіть до смерті потерпілого. Не можна відмовлятися від надання допомоги потерпілому та вважати його мертвим тільки за відсутністю таких ознак життя, як дихання та пульс.

Майже завжди травма трапляється раптово і викликає в людини почуття безпорадності. Не всі знають, що треба робити, як швидко визначити характер і важкість травми. В таких випадках необхідні спокій, рішучість, уміння швидко і правильно організувати надання першої допомоги до прибуття медичних працівників. Швидкість і якість надання долікарської допомоги визначаються підготовленістю осіб, які знаходяться поруч, їх умінням використовувати підручні та спеціальні засоби. Тому кожен учень і працівник повинні знати, як надавати долікарську допомогу: зупинити кровотечу, зробити штучне дихання та зовнішній масаж серця, накласти шину при переломі, перев’язати рану, промити очі, вжити необхідних заходів при гострих отруєннях парою, газом тощо.

Є певна **схема послідовності надання першої долікарської допомоги**, з різними варіаціями вона прийнятна для більшості ситуацій. Значно складніше надавати допомогу, якщо біля потерпілого тільки одна людина. В такому випадку не завжди потрібно відразу бігти за лікарем, інколи це просто неможливо зробити (на спортмайданчику, лісі, на річці). У таких ситуаціях, як ураження електричним струмом, утоплення, багаточисельні травми, надання термінових заходів може стати вирішальним для врятування життя потерпілого. Наприклад, у вищезазначених випадках у потерпілого може бути відсутнім дихання, порушена серцево-судинна діяльність до зупинки серця. При цьому завдання того, хто надає допомогу, - негайно розпочати відновлення дихання та серцевої діяльності у потерпілого, а вже потім вирішувати питання із транспортуванням.

Схема послідовності дій при наданні першої долікарської допомоги.

1. Вивести потерпілого з оточення, де стався нещасний випадок.
2. Надати потерпілому найбільш зручне положення, що забезпечує спокій.
3. Визначити вид травми (перелом, поранення, опік тощо).
4. Визначити загальний стан потерпілого, встановити, чи не порушені функції життєво важливих органів.
5. Розпочати проведення необхідних заходів:
   - зупинити кровотечу;
   - зафіксувати місце перелому;
   - надати реанімаційних заходів: штучне дихання, зовнішний масаж серця;
   - обробити ушкоджені частини тіла.
6. Одночасно з наданням долікарської допомоги необхідно викликати швидку допомогу, послати за працівником навчального закладу, підготувати транспорт для відправки потерпілого до найближчої медичної установи.
7. Повідомити керівників установи про те, що трапилось.

Важливо знати обставини, за яких сталася травма, умови, які спонукали до її виникнення, та час - годину і навіть хвилини, особливо коли потерпілий втратив свідомість. Знання цього може допомогти не тільки розпізнати характер ушкоджень, правильно вибрати засоби надання допомоги, але і в майбутньому, в умовах лікувального закладу вірно встановити діагноз.

Перше, що необхідно зробити для надання допомоги, - винести (вивести) потерпілого з місця події (з спортзалу, спортмайданчика, зупинити дію електричного струму, винести з приміщення, в якому чадний газ тощо). Робити це потрібно обережно, намагаючись якнайменше турбувати потерпілого, особливо, коли є переломи хребта. В таких випадках не можна перевертати потерпілого, тому що це підсилює біль, призводить до тяжких ускладнень, таких, як шок, сильна кровотеча з ушкодженням судин.

При деяких ушкодженнях і раптових захворюваннях необхідно зняти з потерпілого одяг, наприклад, при термічних опіках, пораненнях. Краще це зробити в приміщенні. Спочатку знімають одяг (пальто, піджак, штани, блузку) із здорової частини тіла. Якщо важко зняти одяг, його розпорюють по швах або розрізають. Так діють у випадках тяжкої травми з ушкодженням кісток, коли необхідно швидко зупинити кровотечу та іммобілізувати кінцівку. Під час кровотечі одяг достатньо розрізати вище рани. При переломі хребта, коли не можна турбувати-потерпілого, одяг не знімають.

Необхідно передбачити захист потерпілого від переохолодження, особливо якщо є значна втрата крові, тяжкий загальний стан або під час транспортування потерпілого на великі відстані. Здійснити це не важко, для цього використовують простирадла, які застелюють на ноші таким чином, щоб вільним краєм накрити потерпілого. В мокру погоду треба користуватись брезентом, наметом або матеріалами, що не пропускають воду.

Потерпілий завжди потребує морально-психологічної підтримки оточуючих. Увага, щирість, турбота - це фактори, що допоможуть подолати наслідки травми, нещастя. Правильний психологічний вплив і поведінка тих, хто оточує потерпілого, хто надає йому підтримку, вже є долікарська допомога.

Правила користування індивідуальним перев'язувальним пакетом:

1. Розгортаючи пакет, не можна торкатись тієї сторони, яка буде накладена на рану.

2. Якщо рана одна, то слід накласти дві подушечки, якщо ран дві - по одній на рану, потім перебинтувати.

3. Щоб пов'язка не зсунулася, потрібно закріпити зовнішний кінець бинта шпилькою.

Після відкриття пакет необхідно відразу використати, тому що він швидко втрачає стерильність.

Правила накладання джгута

а)під джгут потрібно накласти марлю чи тканину;

б)джгут накладається щільно до зупинки кровотечі;

в)вкладається записка із зазначенням часу, коли було накладено джгут (не більше 2-х годин, потім джгут розслабляється і затискується повторно).

При артеріальній -джгут накладається вище місця кровотечі (кров яскрава, червона, б'є фонтаном з рани). При венозній - джгут накладається нижче місця кровотечі.

Втрата свідомості .

(ВС) -це стан, коли потерпілий не реагує ні на що, нерухомий, не відповідає на запитання.

Причини можуть бути різні, але всі вони пов'язані з ураженням центру свідомості мозку (при травмах, шоці, невистачанні кисню, замерзанні тощо). Головною причиною **втрати свідомості** є раптова недостатність кровонаповнення мозку під впливом нервово-емоційного збудження, страху, болю, нестачі свіжого повітря тощо.

Ознаки ВС виявляються у широкому спектрі симптомів, починаючи від шоку, непритомності, закінчуючи станом клінічної смерті. При ВС велику небезпеку для життя потерпілого становить западання язика і потрапляння блювотних мас у дихальні шляхи, що призводить до їх закупорювання. Звичайно непритомність настає раптово, але інколи перед нею наступає блідість, блювання, нудота, слабкість, позіхання, посилене потовиділення. Пульс прискорюється, артеріальний тиск знижується. Під час непритомності пульс уповільнюється до 40-50 ударів на хвилину.

Допомога. В першу чергу необхідно винести потерпілого з місця події, потім вивільнити дихальні шляхи, покласти на бік. У випадку зупинки дихання і серцебиття треба розпочати оживлення методом штучного дихання і закритого масажу серця. Людину, що втратила свідомість, не можна поїти. Транспортувати її треба у фіксованому стані на боці. До оживлення входить

проведення двох основних процедур: заходів щодо відновлення дихання (штучне дихання) та серцевої діяльності (зовнішній масаж серця). Тому, хто надає долікарську допомогу, треба розрізняти життя і смерть. Так, серцебиття визначається рукою або на слух зліва, нижче соска, а також на шиї, де проходить найбільша сонна артерія або ж на внутрішній стороні передпліччя. Наявність дихання встановлюється за рухами грудної клітки, за зволоженням дзеркала, прикладеного до носа потерпілого, за звуженням зіниць при раптовому освітленні очей або після їх затемнення рукою. При встановленні ознак життя необхідно негайно розпочати надання допомоги. Але навіть при відсутності перелічених ознак до тих пір, поки немає повної впевненості у смерті потерпілого, необхідно надавати йому допомогу у повному обсязі.

Шок.

Причини - сильний біль, втрата крові, утворення у пошкоджених тканинах шкідливих продуктів, що призводить до виснажування захисних можливостей організму, внаслідок чого виникають порушення кровообігу, дихання, обміну речовин.

Ознаки - блідість, холодний піт, розширені зіниці, короткочасна втрата свідомості, посилене дихання і пульс, зниження АТ. При важкому шоці - блювання, спрага, попелястий колір обличчя, посиніння губ, мочок вух, кінчиків пальців, інколи може спостерігатися мимовільне сечовиділення .

Допомога: для запобігання і розвитку шоку є ефективна та своєчасна допомога, яка надається при будь-якому пораненні. Якщо шок посилився, необхідно надати першу допомогу, яка відповідає пораненню. Потім потерпілого закутують у ковдру, кладуть у горизонтальне положення з дещо опущеною головою. У разі спраги, коли немає пошкоджень внутрішніх органів, дають пити воду. Заходами, що перешкоджають виникненню шоку, є тиша, тепло, зменшення болю, пиття рідини.

Непритомність.

Причини - раптова недостатність кровонаповнення, мозку під впливом нервово - емоційного страху, вертикального прискорення тіла, нестачі свіжого повітря тощо. Ці фактори сприяють рефлекторному розширенні м'язових судин, внаслідок чого знекровлюється мозок.

Ознаки - звичайно непритомність настає раптово, але інколи перед нею буває блідість, блювання, позиви до блювання, слабкість, позіхання, посилене потовиділення. У цей період пульс прискорюється, АТ знижується. Під час непритомності пульс уповільнюється до 40-50 ударів за хвилину.

Допомога. При непритомності треба покласти хворого на спину, трохи підняти (на 15-20 см) нижні кінцівки для поліпшення кровообігу мозку. Потім вивільнюють шию і груди від одягу, який їх здавлює, поплескують по щоках, поливають обличчя, груди холодною водою, дають нюхати нашатирний спирт. Якщо потерпілий починає дихати з хрипінням або дихання немає, треба думати про западання язика. У крайньому разі вживають заходи до оживлення.

Стороннє тіло ока:

Причини - попадання пилинок, дрібних комах, рослинних часток, тощо. Ознаки - біль, різь, сльозотеча і почервоніння ока, сильне подразнення.

Допомога. Для видалення стороннього тіла необхідно відтягнути або вивернути повіку. Стороннє тіло видаляють кінчиком чистого носовика або тканини.

При **запорошуванні очей :**

Причини - попадання пилинок, дрібних комах, рослинних часток, тощо. **Ознаки** - біль, різь, сльозотеча і почервоніння ока, сильне подразнення.

Допомога. Неприпустимо намагатися самостійно видалити забруднення з ока. Необхідно накласти м'яку пов'язку і негайно відправити потерпілого до лікарні або викликати медичного працівника.

Поранення - це ушкодження з порушенням цілісності шкіри або слизової оболонки. Неприпустимо торкатися до рани руками, промивати її водою, засипати порошком тощо. Забруднену шкіру навколо рани протирають стерильною ватою, марлею, бинтом або тампоном з перев'язувального пакету. Навкруги рану змащують настоянкою йоду або «зеленкою» (попадаючи до рани, вони викликають опік і затримують заживання).

У разі відсутності медикаментів можна використовувати спирт, горілку, одеколон. Після обробки рану вкривають стерильною салфеткою або марлею, поверх кладуть вату та бинтують. Якщо під рукою немає стерильного матеріалу, використовують чисту м'яку тканину, хустинки, чистий одяг тощо. В такому випадку на ділянку тканини, що буде безпосередньо прилягати до рани, необхідно накапати кілька краплин йоду, але сильно змащувати не можна - йод може спричинити опік.

При підозрі **на вивих** обмежитися створенням спокою: на нижню кінцівку накласти шину, а верхню підвісити хусткою на шию і якомога швидше доставити потерпілого до медичної установи. Виправлення вивиху потребує спеціальних знань, тому не слід намагатися зробити це самостійно.

Травматичний перелом - це перелом, що виникає внаслідок травми. Патологічний перелом - це перелом, що виникає на фоні патологічних процесів (туберкульозу, остеомієліту, пухлина) під дією незначної сили.

Переломи бувають:

переломи верхніх і нижніх кінцівок; переломи грудної клітки; переломи тазу;

переломи хребта; переломи черепа.

Перелом виявляється наявністю болю, деформаціями, набряками у відповідних ділянках тіла.

При відкритих переломах необхідно зупинити кровотечу, краї рани обробити спиртом чи йодом.

При звичайному переломі необхідно забезпечити іммобілізацію, як перший протишоковий засіб.

І при будь-якому переломі необхідно організувати швидку доставку в лікувальний заклад.

Правила іммобілізації:

1. Шина повинна бути надійно закріплена і добре фіксувати область перелому.

2. Шину потрібно перед накладанням на кінцівку обкласти ватою чи будь-якою тканиною.

3. Фіксувати обов'язково суглоби вище і нижче перелому.

4.При переломах стегна потрібно фіксувати всі суглоби нижньої кінцівки. Пошкодження черепа діляться на струс, забій (контузія), здавлення,

переломи черепа відкриті і закриті. Для травми мозку характерно: голово-кружіння, головний біль, блювота чи нудота, сповільнення пульсу, втрата свідомості (від кількох хвилин до доби і більше), ретроградна амнезія - потерпілий не може згадати подій, які передували травмі, порушення мови, чутливості, рухів кінцівок.

При наявності рани - накладають асептичну пов'язку. Транспортувати таких хворих слід у положенні лежачи на спині. Якщо рани розміщені на потилиці, то тоді транспортують на боці.

При переломі кісток носа з кровотечею хворих транспортують напів-сидячи з піднятою головою. З пошкодженням щелеп хворих перевозять сидячи з нахилом голови вперед, нижню щелепу фіксують пращеподіб-ною пов'язкою, верхню - між переломами кладуть продовгуваті шматки дикти чи лінійку.

Без свідомості хворих перевозять лежачи на животі з покладеними під лоб і груди валиками для попередження асфіксії кров'ю, слиною, запалим язиком.

При переломах хребта можлива травма спинного мозку, що проявляється розвитком паралічу кінцівок (відсутність у них рухів, чутливості). При переломах хребта чи підозрі на нього категорично забороняється садити чи ставити на ноги хворого.

Переломи можуть бути відкритими і закритими. Відкриті переломи супроводжуються пошкодженням шкіри. Закриті переломи не супроводжуються пошкодженнями цілісності шкірних покривів.

При закритому переломі шкіра без ушкоджень, рана відсутня. Ознака перелому - різкий біль під час спроби руху ушкодженою кінцівкою. Перша допомога забезпечити спокій та нерухомість місця перелому. При наданні допомоги не треба намагатись встановити, є чи немає перелому: мацати місце ушкодження, примушувати потерпілого рухати, піднімати або згинати кінцівку. Такі дії можуть різко підсилити біль, спричинити до зміщення і ушкодження м'яких тканин. Для забезпечення нерухомості зламаної кінцівки застосовують спеціальні дротяні або диктові (дерев’яні) шини. Шина повинна бути накладена так, щоб були надійно іммобілізовані два сусідні з місцем ушкодження суглоби (вище і нижче), а якщо перелом плеча або стегна, то три суглоби. Накладають шину поверх одягу, кладуть під неї що-небудь м’яке - вату, шарф, рушник. Накладену шину необхідно прикріпити до кінцівки бинтом, рушником, ременем. Як шину можна використати дошку, палицю, лижу тощо. Таку імпровізовану шину необхідно накласти з двох протилежних сторін уздовж ушкодженої кінцівки і обгорнути бинтом. Шина повинна бути накладена так, щоб центр її знаходився на рівні, а кінці накладалися на сусідні суглоби по обидві сторони перелому. Фіксація відкритого перелому вимагає дотримання додаткових умов: не можна накладати шину на місце відкритого

перелому, а слід прибинтовувати її поверх одягу (взуття) і, крім того, підкласти під неї що-небудь м’яке, попередньо зупинивши кровотечу.

Особливо небезпечні травми хребта. В таких випадках необхідно обережно, не піднімаючи потерпілого, підсунути під його спину дошку, щит, лист дикти, двері тощо. Якщо під руками немає нічого твердого, то в крайньому випадку можна транспортувати потерпілого у звичайних м'яких ношах обличчям донизу.

При переломі ребер необхідно міцно забинтувати груди або стягнути їх рушником під час видоху. При ушкодженні тазу необхідно обережно стягнути його широким рушником, шматком тканини, покласти потерпілого на тверді ноші (щит, широку дошку), надавши йому позу «жаби».

У разі **травми голови** необхідно покласти потерпілого, покласти йому на голову охолоджуючий компрес. Для запобігання задушення потерпілого у несвідомому стані від западання язика або блювотних мас його кладуть на бік або на спину, при цьому голова має бути повернутою в бік. Треба швидко і обережно очистити рот, висунувши вперед нижню щелепу, витягти язика. При першій можливості потерпілого треба негайно транспортувати до лікувального закладу у супроводі особи, яка вміє надавати допомогу для оживлення. Транспортують потерпілого на спині з трохи піднятою на подушці головою.

При переломі нижньої щелепи накладають пов’язку, що забезпечує її нерухомість. Для цього беруть дві хустки, з яких одну проводять під підборіддя та зв'язують на тім'ї, а другою охоплюють підборіддя спереду і зав'язують на потилиці.

Кровотечі.

Причини - пошкодження цілісності кровоносних судин внаслідок механічного або патологічного порушення.

Ознаки - артеріальна кровотеча характеризується яскраво-червоним кольором крові. Кров б'є фонтаном. При капілярній кровотечі вона виділяється краплями. Венозна кров має темно-червоне забарвлення.

Допомога. **Артеріальну кровотечу** зупиняють за допомогою давлючої пов'язки. При кровотечі з великим припливом крові - передавлюють артерію пальцем вище місця поранення, а потім накладають здавлюючу пов'язку. При кровотечі стегнової артерії накладають джгут вище від місця кровотечі. Під джгут кладуть шар марлі, щоб не пошкодити шкіру і нерви, і вставляють записку із зазначеним часом його накладання. Тривалість використання джгута обмежується двома годинами, інакше омертвіє кінцівка. Якщо протягом цього періоду немає можливості забезпечити додаткову допомогу, то через 1,5-2 год. джгут на кілька хвилин відпускають, кровотечу при цьому зменшують іншими методами (давлячим тампоном), а потім знову затягують джгут. При кровотечі сонної артерії рану по можливості здавлюють пальцем, після чого набивають великою кількістю марлі, тобто роблять тампонування.

Капілярна кровотеча добре зупиняється здавлюючою пов’язкою. Для цього шкіру навколо обробляють розчином йоду, спирту, горілки, одеколону. Якщо з рани виступає посторонній предмет, в місці локалізації його треба

зробити у пов'язці отвір, інакше цей предмет може ще глибше проникнути в середину і викликати ускладнення.

Венозну кровотечу зупинити легше, ніж артеріальну. Для цього досить підняти кінцівку, максимально зігнути її в суглобі, накласти давлючу пов'язку.

Якщо потерпілий відкашлює яскраво червоною спіненою кров'ю - **легенева кровотеча**. При цьому дихання затруднене. Хворого кладуть у напівлежаче положення, під спину підкладають валик, на груди кладуть холодний компрес. Хворому забороняється говорити і рухатись. Періодично можна давати пити холодну, злегка підсолену воду і ковтати шматочки льоду. Необхідна госпіталізація.

Кровотеча з травного тракту характеризується блюванням темно-червоною кров'ю, що зсілася. Потерпілому забезпечують напівлежаче положення, ноги згинають в колінах. При значній крововтраті може розвинутись шок. Перш за все треба зупинити кровотечу, по можливості напоїти чаєм. Потерпілому надають положення, при якому голова, для нормального її кровозабезпечення має бути дещо нижче тулуба.

Якщо рана знаходиться в паху або під пахвою (джгут не можна використовувати), то вкладають тампон, а потім (якщо немає вивихів і переломів) кінцівку потерпілого згинають і прив'язують до тулуба.

Припинення кровотечі з рани, носа, вуха, легень, стравоходу

Для зупинки **носової кровотечі**, потерпілого необхідно посадити і покласти йому на ніс охолоджуючий компрес. Якщо не допомагає, запихають до носових ходів тампони із стерильного бинта, оброблені 3 % - им розчином перекису водню. Тампони можна залишати в носі на 24 години.

Тепловий або сонячний удар настає внаслідок тривалого перебування на сонці без захисного одягу, при фізичному навантаженні у нерухомому вологому повітрі.

Ознаки. Легкий ступінь - загальна слабість, нездужання, запаморочення, нудота, спрага, шкіра обличчя червона, вкрита потом, пульс і дихання прискорені, температура тіла 37,5-38,9° С. Середній ступінь -температура 39-40 °С, сильний головний біль, різка м'язова слабкість, миготіння в очах, шум у вухах, серцевий біль, виражене почервоніння шкіри, сильне потовиділення, посиніння губ, прискорення пульсу до 120-130 ударів на хвилину, часте і поверхневе дихання. Тяжкі ступені перегрівання кваліфікуються по-різному: якщо температура повітря висока і його вологість підвищена, кажуть про тепловий удар. При цьому температура тіла піднімається вище 40 °С, настає непритомність і втрата свідомості, шкіра суха, можуть початися судоми, порушується серцева діяльність, припиняється дихання.

Допомога. Потерпілого необхідно перенести в прохолодне місце, намочити голову і ділянку серця холодною водою, дати випити прохолодної рідини, піднести до носа ватку з нашатирним спиртом. Якщо різко порушується серцева діяльність, зупиняється дихання, треба розпочати штучне дихання.

Термічні опіки з'являються від дотику до розжарених предметів, полум'я, попадання на шкіру гарячої рідини або пари. **Хімічні опіки** виникають внаслідок дії на дихальні шляхи, шкіру і слизові оболонки концентрованих неорганічних та органічних кислот, лугів, фосфору тощо. При займанні або вибухах хімічних речовин утворюються термохімічні опіки.

Термічні опіки.

Виникають при дії високої температури (полум'я, попадання на шкіру гарячої рідини, розжарених предметів, тощо). Ознаки - залежать від тяжкості. Розрізняють 4 ступені опіків:

I - почервоніння шкіри і набряк;

II - пухирі наповнені жовтуватою рідиною;

III - утворення некрозу шкіри (струпів);

IV - обвуглювання тканин;

При великих опіках виникає шок.

Допомога. Необхідно швидко винести або вивести потерпілого з зони вогню. При займанні одягу треба негайно його зняти або накинути щось на потерпілого (покривало, мішок, тканину), тобто припинити доступ повітря до вогню. Полум'я на одязі можна гасити водою, засипати піском, гасити своїм тілом (якщо качатися по землі).

При опіках першого ступеня треба промити уражені ділянки шкіри асептичними засобами, потім обробити спиртом - ректифікатом. До обпечених ділянок не можна доторкатися руками, не можна проколювати пухирі і відривати прилиплі до місця опіку шматки одягу, не можна накладати мазі, порошки. Попечену поверхню накривають чистою марлею. Якщо потерпілого морозить треба зігріти його: укрити, дати багато пиття. При сильних болях можна дати 100-150мл вина або горілки. При втраті свідомості в результаті отруєння чадним газом треба дати понюхати нашатирний спирт. У випадку зупинки дихання треба зробити штучне дихання.

Допомога. Необхідно швидко вивести або винести потерпілого з вогню. При займанні одягу треба негайно його зняти або накинути щось на потерпілого (мішок, тканину), треба не давати вогню доступу до повітря. Полум'я на одязі можна гасити водою, засипати піском, гасити своїм тілом (катаючись по землі).

Потерпілого (якщо його морозить) треба зігріти: укрити, дати багато пиття. При втраті свідомості дати понюхати ватку з нашатирним спиртом. У випадку зупинки дихання треба зробити штучне дихання.

Хімічні опіки.

Виникають внаслідок дії на дихальні шляхи, шкіри і слизову оболонку концентрованих неорганічних та органічних кислот, лугів, фосфору. При загоранні або вибухах хімічних речовин утворюються термохімічні опіки.

Ознаки - за глибиною ураження тканин хімічні опіки поділяються на 4 ступені:

1 - чітко виражене почервоніння шкіри, легкий набряк, що супроводжується болем і почуттям опіку.

2 - великий набряк, утворення пухирів різного розміру і форми;

3 - потемніння тканин або побіління через кілька хвилин, годин. Шкіра набрякає, виникають різкі болі;

4 - глибоке змертвіння не лише шкіри, а й підшкірне жирової клітковини, м'язів, зв'язкового апарату суглобів.

Опіки кислотами дуже глибокі, на місці опіку утворюється сухий струп. При опіку лугами тканини вологі, тому ці опіки переносяться важче, ніж опіки кислотами.

Допомога. Якщо одяг потерпілого просочився хімічною речовиною, його треба швидко зняти, розрізати чи розірвати на місці події. Потім механічно видаляють речовини, що потрапили на шкіру, енергійно змивають їх струменем води не менше як 10-15 хв., поки не зникне специфічний запах. При попаданні хімічної речовини в дихальні шляхи необхідно прополоскати горло водним 3% розчином борної кислоти, цим же розчином промити очі. Не можна змивати хімічні сполуки, які займаються або вибухають при дотиканні з вологою. Якщо невідомо, яка хімічна речовина викликала опік і немає нейтралізуючого засобу, на місце опіку необхідно накласти чисту суху пов'язку, після чого треба спробувати зняти або зменшити біль

При великих опіках виникає шок. За глибиною ураження тканин хімічні опіки поділяються на чотири ступені:

1 - чітко визначене почервоніння шкіри, легкий набряк;

2 - сильний набряк, утворення пухирів різного розміру, форми;

3 - потемніння або їх побіління за кілька хвилин, годин. Шкіра припухає, виникає різкий біль;

4 - глибоке омертвіння не лише шкіри, а й підшкірної жирової клітковини, м'язів, зв'язкового апарату суглобів.

Опіки кислотами дуже глибокі, на місці опіку утворюється сухий струп. При опіках лугами тканини вологі, тому ці опіки переносяться важче, ніж опіки кислотами.

Переохолодження розвивається внаслідок порушення процесів терморегуляції при дії на організм холодного фактору і розладу функції життєво важливих систем організму, який наступає при цьому. Відмороження виникає тільки при тривалій дії холоду, при дотику тіла до холодного металу на морозі, при контакті зі зрідженим повітрям або сухою вуглекислотою, при підвищенні вологості і сильному вітрі при не дуже низькій температурі повітря (навіть близько О°С). Сприяє переохолодженню і обмороженню ослаблення організму внаслідок голодування, втоми або хвороби. Найчастіше відморожуються пальці ніг і рук, а також ніс, вуха, щоки.

Ознаки: на початковому етапі потерпілого морозить, прискорюється дихання і пульс, підвищується артеріальний тиск, потім настає переохолодження, сповільнюється пульс, дихання, знижується температура тіла. Після припинення дихання серце може ще деякий час скорочуватись (від 5 до 45 хвилин). При зниженні температури тіла до 34-32 °С затьмарюється свідомість, припиняється довільне дихання, мова стає неусвідомленою.

Розрізняють чотири ступені відмороження тканин:

1 - почервоніння і набряк;

2 - утворення пухирів;

3 - омертвіння шкіри і утворення струпів;

4 - омертвіння частин тіла.

Допомога. При легкому ступені переохолодження тіло розігрівають розтиранням, дають випити кілька склянок теплої рідини. При середньому і важкому ступенях тіло енергійно розтирають вовняною тканиною до почервоніння шкіри, дають багато гарячої рідини, молока з цукром. Якщо потерпілий слабо дихає, треба розпочати штучне дихання. Після зігрівання потерпілого і відновлення життєвих функцій йому дають спокій. Не можна розтирати снігом. Одяг і взуття з відморожених частин знімати треба дуже акуратно, якщо ж зробити це не вдається, треба розпороти їх ножем чи розірвати.

Відмороження. Виникає тільки при тривалій дії холоду, при дотиканні тіла до холодного металу на морозі, і з зрідженим повітрям або сухою вуглекислотою, при підвищеній вологості і сильному вітрі, при не дуже низькій температурі повітря (О°С). Сприяє відмороженню загальне ослаблення організму в наслідок голодування, втоми або захворювання. Найчастіше відморожуються пальці рук і ніг, ніс, вуха, щоки.

Розрізняють 4 ступеня відмороження тканин:

1. Почервоніння і набряк.
2. Утворення пухирів.
3. Утворення струпа.
4. Омертвіння частин тіла.

Допомога. Розтирання і зігрівання на місці події. Бажано помістити потерпілого біля джерела тепла і тут продовжити розтирання. Краще розтирати відморожену частину спиртом, горілкою, одеколоном, а також рукавицею, хутровим коміром. Не можна розтирати снігом. Після порожевіння відморожене місце витирають до суха, змочують спиртом, горілкою або одеколоном. Взуття з відморожених частин тіла треба дуже акуратно зняти, якщо це не вдається зробити, треба розпороти ножем ті частини одягу або взуття, які утруднюють доступ до ушкоджених ділянок тіла.

Тривале здавлення тканин.

Причина - падіння тягарів при обвалах, придавлювання в інших ситуаціях.

Ознаки - через кілька годин після здавлення тканин розвиваються тяжкі загальні порушення, схожі до шоку, сильний набряк здавленої кінцівки. Різко зменшується виділення сечі, вона стає бурою. З’являються блювання, марення пожовтіння, потерпілий втрачає свідомість, навіть може померти.

Допомога. Постаратися звільнити від здавлення. Обкласти уражене місце льодом, холодними пов’язками, на кінцівку накласти шинну пов’язку, не туго бинтуючи пошкоджені ділянки тіла.

Надання першої допомоги при утопленні.

При справжньому (мокрому) утопленні рідина обов'язково потрапляє в легені (75-95% всіх утоплень). При рефлекторному звуженні в голосову

щілину (сухе утоплення) вода не потрапляє в легені і людина гине від механічної асфіксії (5-20% утоплень). Зустрічаються утеплення від первинної зупинки серця і дихання внаслідок травми, температурного шоку. Утоплення може наступити при тривалому пірнанні, коли кількість кисню в організмі зменшується до рівня, що не відповідає потребам мозку.

Ознаки - у випадку мокрого утоплення, коли потерпілого рятують одразу після занурення в воду, у початковий період після його підняття на поверхню відмічається загальмований або збуджений стан, шкіра і видимі слизові бліді, дихання супроводжується кашлем, пульс прискорений, потерпілого морозить. Верхній відділ живота - здутий, нерідко буває блювання шлунковим вмістом з проковтнутою водою. Вказані ознаки можуть швидко зникнути, але інколи слабість, запаморочення, біль у грудях та кашель зберігається протягом кількох днів. Якщо тривалість остаточного занурення потерпілого становило не більше кількох хвилин і після витягнення з води не було свідомості, шкіра синюшна, з рота і з носа витікає піна рожевого кольору, зіниці слабо реагують на світло, щелепи міцно стиснуті, дихання уривчасте або відсутнє, пульс слабий не ритмічний. Стан організму характеризується як агональний.

У тих випадках, коли після остаточного занурення потерпілого під воду на 2-3 хв самостійне дихання і серцева діяльність як правило, відсутні, зіниці розширенні і не реагують на світло, шкіра синюшна. Всі ці ознаки свідчать про настання клінічної смерті. При сухому утопленні посиніння шкіри виражене менше, в атональному періоді відсутнє витікання піни з рота, у випадку ж клінічної смерті її тривалість становить 4-6 хв.

Утоплення, що розвинулось внаслідок первинної зупинки серцевої діяльності, характеризується різкою блідістю шкіри, відсутністю рідини в порожнині рота і носа, зупинкою дихання і серця, розширення зіниць. У таких утоплеників клінічна смерть може тривати до 10-12 хвилин.

Допомога. Рятувати утопленика треба швидко, бо смерть настає через 4-6 хвилин після утоплення. Підпливши до потопаючого ззаду, треба взяти його під пахви так, щоб голова була над водою, повернута обличчям, і пливти з ним до берега. Потім якнайшвидше треба очистити порожнину рота і глотку утопленого від слизу, мулу та піску, швидко видалити воду з дихальних шляхів: перевернути хворого на живіт, перегнути через коліно, щоб голова звисала вниз, і кілька разів надавити на спину. Після цього потерпілого повертають обличчям догори і починають робити оживлення. Коли утоплений врятований у початковому періоді утоплення, треба перш за все вжити заходів до усунення емоційного стресу: зняти мокрий одяг, до суха обтерти тіло, заспокоїти. Якщо потерпілий без свідомості при досить спонтанному диханні, його кладуть горизонтально, піднімають на 40-50 градусів ноги, дають подихати нашатирним спиртом. Одночасно зігрівають потерпілого, проводять масаж грудної клітки, розтирають руки і ноги.

Отруєння - це тяжке захворювання, яке сталося внаслідок проникнення до організму різних токсичних речовин. Захворювання починається через 2-3 години, інколи через 20-26 годин.

Ознаки. Це загальне нездужання, нудота, блювання, спазмоподібний біль у животі, пронос, блідість, спрага, підвищення температури тіла до 38-40 °С, частий, слабий пульс, судоми.

Допомога. Потерпілому негайно кілька разів промивають шлунок (примушують випити 1,5-2 л води, а потім викликають блювання подразненням кореня язика до появи чистих промивних вод. Можна дати 8-Ю таблеток активованого вугілля). Потім дають багато чаю, соків, але не їжу. Якщо після отруєння пройшло 1-2 години і отрута надходить уже із шлунку до кишечника, то викликати блювання даремно. В такому випадку необхідно дати потерпілому проносне (2 столові ложки солі на 1 склянку води). Для зменшення всмоктування отрути слизовою оболонкою шлунково-кишкового тракту потерпілому можна дати 2-3 яєчних білки на 1 л води, розведений крохмаль або молоко. Щоб запобігти зупинці дихання і кровообігу, перший час необхідне постійне спостереження за потерпілим.

Причиною **отруєння окисом вуглецю** є вдихання чадного газу, продуктів горіння, диму.

Ознаки - шкіра яскраво-рожева, запаморочення, шум у вухах, слабкість, нудота, слабкий пульс, непритомність, судоми, порушення зору, дихання, роботи серця, втрата свідомості протягом годин і навіть діб.

Допомога. Забезпечити потерпілому приплив свіжого повітря (якщо є можливість - дати подихати киснем). Звільнити його від одягу, який утруднює дихання, дати понюхати нашатирний спирт. На голову і груди потерпілого покласти холодний компрес, якщо він при свідомості, - напоїти гарячим чаєм, кавою. У разі припинення дихання необхідно провести штучне дихання.

При отруєнні алкоголем у потерпілого головний біль, слабкість, нудота, запаморочення або втрата свідомості. У тяжких випадках шкіра стає вологою з синюшним відтінком або блідою, розширюються зіниці, можуть бути судоми, порушується серцева діяльність.

Допомога. При наданні першої допомоги потерпілого слід покласти так, щоб голова була вище тулуба. Дають дихати нашатирний спирт, далі треба промити шлунок. Після цього дати потерпілому міцний чай, каву. Якщо у потерпілого втрата свідомості, треба запобігти захлинанню блювотними масами, для цього треба покласти його на бік так, щоб голова була опущена. Велику небезпеку викликає отруєння сурогатами алкоголю - метиловим спиртом, етиленгликолем, дихлоретаном.

Профілактика отруєнь грибами

В країні виявлено 80 потенційно отруйних грибів, з них 10 видів - смертельно отруйних. Найчастіше нещасні випадки пов'язані із вжи-ванням 20-25 видів. В плодових тілах цих грибів на всіх стадіях розвитку містяться отруйні речовини типу токсинів (тобто з’єднання будь-якого походження - бактеріального, рослинного або тваринного, які здатні при потраплянні в організм людини або тварини викликати захворювання) та алкалоїдів (азотисті циклічні сполуки, багато з яких токсичні). Так, отруйність мухоморів (червоного, пантерового, порфірового тощо), волоконниці Патуйяра (іноцибе

Патуйяра) та інших пов'язані з мускарином, мускаридином, мікоатропіном, іботеновою кислотою тощо; блідої поганки, опеньків сірчано-жовтого та цегляно-оранжевого несправжніх - з фалоїдином, фалоцидином, аманітином, аманітогемолізином тощо. Смертельно отруйні та отруйні гриби трапля-ються переважно серед пластинчастих грибів, болетальних (трубчастих) -відсутні смертельно отруйні, лише один з видів - боровик чортів (чортів гриб) - відомий як отруйний.

Період вегетації отруйних грибів в Україні досить тривалий: від травня до листопада, тобто складає майже 6 місяців. Однак, врахову-ючи той факт, що різні методи обробки грибів (маринування, соління, сушка, теплова кулінарна обробка тощо) в більшості випадків не руйнують їхніх отрут, нещасні випадки від споживання грибів можуть реєструватися протягом цілого року. Найбільше отруйних грибів розвивається в осінній період (серпень-жовтень), а в умовах теплої затяжної осені - навіть до середини листопада. На них можна натрапити не тільки в лісі, а й у парку, саду, полі, на луках, у садибі.

Майже всі тяжкі та смертельні випадки отруєння грибами є результатом однієї помилки - збирання та вживання в їжу блідої поганки замість схожих на неї їстівних грибів. Розрізняють три її види: зелену, жовту і білу. На Україні вони ростуть повсюди з липня до жовтня у листяних та змішаних лісах (особливо з домішками дуба, берези, бука). Усі частини блідої поганки надзвичайно отруйні: шапинка, ніжка, шкірка. Навіть її спори не є винятком: вони також дуже небезпечні для здоров'я. Спори з вітром можуть потрапити на рослини та гриби, що ростуть поблизу. Тому слід завжди дотримуватись правила: не збирати ягоди, гриби та ін., які ростуть поряд чи неподалік від поганки. Жоден вид кулінарної обробки не звільняє її від отруйних речовин. Тривалість зберігання теж не руйнує токсинів блідої поганки. Особливо отруйні сирі гриби. Пояснюється це тим, що вони, крім термостабільних токсинів, містять термолабільні (наприклад, аманітогемолізин), активність яких при звичайній термічній кулінарній обробці значно знижується.

Про небезпеку для людини, яку має бліда поганка, свідчить той факт, що для отруєння достатньо з'їсти половину або навіть третину тіла гриба, а для дитини навіть того менше. Підступність цього гриба ще й у тому, що він містить отрути уповільненої дії. Симптоми отруєння з'являються через тривалий час після вживання блідої поганки (6-48 го-дин). За цей час токсини мають можливість потрапити до головного мозку і викликати незворотні зміни. У зв'язку з цим медична допомога часто стає запізнілою і неефективною. Тому не дивно, що отруєння, викликані блідою поганкою, найбільш тяжкі і набагато частіше закінчуються смертю, ніж від отруєнь іншими видами грибів: летальність від неї може сягати до 90% серед постраждалих.

Отруєння блідою поганкою головним чином пов'язані з тим, що її помилково плутають з сироїжкою, печерицею, зеленушкою тощо. Від них вона різниться кількома ознаками *(табл.1).*

Таблиця 1

Ознаки	Гриби					
	бліда поганка	печериця польова	сироїжка	зеленушка (рядовка зелена)	ковпак тьмяний	Попла-вок сірий
Пластинки	білі	блідо-рожеві, темно-бурі	білі	сірчано-жовті	брудно-жовтуваті буруваті	білі
М'якуш	білий	жовтуватий, рожевуватий, червонуватий	білий	білий або ясно-жовтий	білий	білий
Ніжка	з кільцем та піхвою	з кільцем без піхви	без кільця з піхвою	без кінця і піхви	з жовтуватим кільцем без піхви	без кільця з піхвою

Значну небезпеку для здоров'я представляє свинушка (товста або тонка), яку до цього часу багато людей вважають за їстівний гриб. Давно відомо, що цей гриб містить деякі токсини, зокрема гемолізин і гемаглютинин. Оскільки вони інактивуються при тепловій кулінарній обробці, гриб вважався умовно-їстівним, придатним, правда, тільки після . відварювання. Нещодавно було встановлено, що свинушка здатна утворювати ще одну отруйну речовину типу мускарину, яка не руйнується при тепловій обробці. У неї також знайдена специфічна речовина, накопичення якої в організмі людини призводить до тяжкого захворювання крові. Крім цього, свинушці більшою мірою, ніж іншим грибам, притаманна властивість вбирати в себе токсичні сполуки важких металів, зокрема свинцю, ртуті, кадмію тощо, що містяться у вихлопних газах автотранспорту, відходах багатьох виробництв, які забруднюють навколишнє середовище. Токсичність гриба доведена й тим, що вже зареєстровано багато випадків, коли часті (неепізодичні) вживання свинушок призводили до отруєнь, іноді зі смертельним кінцем. При цьому отруєння може наступити через невизначений час (від декількох годин до 2-5 років). Таким чином, цей гриб зараз віднесений до отруйних.

Слід пам'ятати, що іноді навіть їстівні гриби можуть стати причиною отруєння. По-перше, це буває у тих випадках, коли збирають та вживають гриби старі, перезрілі або після тривалого зберігання. Гриби відносяться до швидкопсувних продуктів (містять від 84 до 94% води, в середньому 89%), тому їх необхідно переробляти в день збирання. Особливо швидко псуються гриби, які зібрані в сиру погоду. Максимальний строк зберігання грибів не повинен перевищувати 24 год при температурі не вище 10 °С. Пов'язано це з тим, що зрілі гриби стають сприятливим поживним середовищем для різноманітних мікроорганізмів, зокрема хвороботворних. Крім того, внаслідок біохімічних реакцій (розпад білків) у

грибах утворюються отруйні речовини (птомаїни). Подібний процес відбувається у несвіжому м'ясі або рибі. По-друге, дослідженнями за кордоном встановлено, що в деяких видах їстівних грибів (білих, опеньках, лисичках, сироїжках тощо) містяться отруйні нетермостійкі речовини, які при варінні розрізаного м'якуша руйнуються. Ось чому вживання недоварених або таких недосмажених їстівних грибів може викликати розлади кишково-шлункового тракту. Нещодавно були одержані нові дані про наявність та особливість отруйних речовин у їстівних грибах. Деякі гриби, зокрема зеленуха, гнояк, дубовик-синяк, містять отруйні речовини, які в шлунково-кишковому тракті не розчиняються під дією шлункового та кишкового соків. Отож, ці гриби їдять, не боячись сумних наслідків. Однак ці речовини легко розчиняються алкоголем, тому при вживанні грибних страв разом з алкоголем може виникати отруєння, нерідко з тяжкими наслідками.

Збирати можна лише ті гриби, які людина дуже добре знає «в обличчя». Тим більше, що досі не існує надійних, швидких та простих способів визначення отруйності чи їстівності грибів. Ось чому ні в якому разі не можна довіряти існуючим небезпечним забобонам щодо них, зокрема:

1. «Всі їстівні гриби мають приємний смак». Твердження невірне і може призвести до трагічних наслідків. Так, бліда поганка має добрий присмак без будь-яких неприємних особливостей. Те ж саме характерно й для мухомора червоного.

2. «Отруйні гриби обов'язково повинні мати неприємний запах, а їстівні-приємний». Смертельно отруйна бліда поганка та червоний мухомор, особливо молоді екземпляри, мають досить приємний запах. Більш того, запах блідої поганки нагадує запах печериць. Лише деяким отруйним грибам (мухомор білий вонючий) властивий неприємний запах.

3. «Всі гриби у молодому віці їстівні». Бліда поганка однаковою мірою смертельно отруйна як у молодому, так і в зрілому віці.

4. «Личинки комах і слимаки не їдять отруйних грибів. Тому червиві гриби можна вживати в їжу без побоювання». Насправді як слимаки, так і личинки комах їдять навіть сильно отруйні гриби.

5. «Якщо гриб отруйний, то в його відварі стають чорними срібні предмети, бурими - цибуля або часник». Потемніння срібних предметів залежить від хімічної дії на срібло амінокислот, які містять сірку, в результаті цього утворюється сірчисте срібло чорного кольору. Такі амінокислоти є як в їстівних, так і в отруйних грибах.

Щоб запобігти отруєнню грибами, при їх збиранні необхідно дотримуватися таких правил:

- не збирати невідомих, зовсім незнаних грибів. Збирати тільки ті гриби, про які точно відомо, що вони їстівні;

- якщо немає впевненості в доброякісності зібраних грибів, їх необхідно перевірити за допомогою більш досвідчених осіб (батьків, сусідів тощо). Однак при цьому слід враховувати, що в кошику, особливо якщо замість нього використовується торбинка, гриби мнуться, шапинки можуть відокремлюватися від ніжок. Таким чином втрачається можливість правильно визначити приналежність грибів;

- у підозрілих та малознайомих грибах слід звертати увагу на колір шапинки, пластинок, м'якуша, наявність кільця на ніжці та піхви біля її основи, а також на запах гриба;

- ніколи не збирати гриби, які в основі ніжки мають бульбовидне потовщення, а її кінець обгорнутий яйцеподібною піхвою, що є характерними ознаками блідої поганки;

- при збиранні печериць та сироїжок гриби слід обов'язково виривати, а не зрізати, щоб мати можливість візуально оцінити все плодове тіло гриба, особливо нижній кінець ніжки. Хоча при вириванні їстівного гриба руйнується його відтворювальна частина - грибниця, однак цінність гриба та людського життя чи здоров'я - речі незіставні. При вириванні печериць нижній кінець ніжки звужений, закруглений, із залишками ґрунту. У сироїжки нижній кінець ніжки буде закругленим, як колодочка ножа, гладеньким і чистим, з невеликим місцем відриву в центрі;

- при збиранні печериць слід також звертати увагу на колір пластинок, які знаходяться на нижній поверхні шапинки. Не можна вживати в їжу «печериці», що мають пластинки білого кольору, бо у блідої поганки вони тільки такого кольору. У справжніх печериць пластинки швидко рожевіють, а потім темніють;

- наявність обідка вінчика не є обов'язковою відмінною ознакою блідої поганки. Посушливого літа, наприклад, в таких умовах у неї може зникати ця характерна для неї ознака. Тоді за зовнішнім виглядом (колір шапинки та пластинок) вона дуже схожа на сироїжку зелену, зеленкувату тощо.

Поряд з цим гриби необхідно збирати в екологічно чистих місцях. Вони - «чистильники лісу», оскільки всмоктують у себе вологу (всякий гриб -це майже 90 % води), а разом з нею і весь набір екологічних нечистот та шкідливих речовин, які містяться у ґрунті лісу. В першу чергу це стосується важких металів - свинцю, ртуті, міді, кадмію, радіонуклідів. Ось чому доцільно напередодні «грибного полювання» ознайомитися з картою радіаційного стану місцевості та визначити на ній можливість збирання грибів у намічених місцях. Крім того, навіть у тих районах, де забрудненість радіонуклідами визнана незначною та збір дарів лісу не заборонено, придатність зібраних грибів до споживання доцільно кожного разу піддавати радіаційному контролю.

Отруєння грибами проявляється по різному залежно від того, який гриб спричинив захворювання. Наслідки отруєння залежать, крім від виду гриба, також від віку та стану здоров'я постраждалого, кількості з'їдених грибів. Найбільш тяжко переносять грибні отруєння діти, тому серед них найчастіше спостерігаються випадки зі смертельним кінцем.

По характеру дії на людину отруйні гриби діляться на три групи: переважної дії на шлунково-кишковий тракт (печериця отруйна, опеньки сірчано-жовтий та цегляно-оранжевий несправжні), нервову систему (мухомори червоний та пантеровий, іноцибе Патуйяра) та печінку і нирки (бліда поганка та її різновиди, павутинник оранжево-червоний, гриб зонтик цегляно-сіро-червоний).

Гриби переважної дії на кишково-шлунковий тракт здебільшого викликають легкі форми отруєння, які проявляються через 0,5-2 години після їх споживання, нудотою,

блюванням, болями у животі, проносом, іноді непритомністю. Одужання настає через 1-2 дні від початку захворювання. Гриби, які переважно діють на нервову систему, викликають більш тяжкі отруєння. Симптоми захворювання з'являються через 0,5- 4 години після вживання грибів: сильна нудота, блювання, пронос, втрата свідомості, галюцинації, сильна слино- та сльозотеча, запаморочення, порушення свідомості, марення. Зіниці розширені, хода п'яної людини. Переважно потерпілі одужують (через 1-3 дні). Смертельні випадки трапляються рідко: до 2,5 % від постраждалих. Найбільш тяжкі випадки отруєння пов'язані з грибами, які переважно діють на печінку та нирки.

Симптоми отруєння спостерігаються через 6-48 годин (2-17 днів - при павутиннику оранжево-червоному) після вживання грибів в їжу і дуже схожі на захворювання холерою: нудота, блювання, сильні болі в животі, пронос холероподібного типу. Випорожнення спочатку жовтого або глинисто-зеленого кольору, потім стають слизо-водянистими, без запаху. Відмічається слабість, спрага, падіння кров'яного тиску, судоми, знепри-томнення, марення, можлива поява жовтяниці тощо. Якщо хворий одужає, то не раніше як через 3-4 тижні і навіть кілька місяців. До цього у постраждалих часто розвиваються хронічні захворювання печінки (хронічний гепатит) та нирок (хронічний нефрит).

Врятування життя постраждалих багато в чому залежить від своєчасного надання їм долікарської допомоги. Що треба робити при появі перших ознак отруєння грибами? В такому випадку необхідно негайно звернутися до лікаря або викликати «Швидку медичну допомогу». Одночасно, не чекаючи їх прибуття, хворого слід покласти в ліжко та промити йому шлунок: дати випити 4-5 склянок перевареної води кімнатної температури або содового розчину (1 чайна ложка соди на 1 склянку води), або слабкого марганцевого розчину (блідо-рожевого кольору). Після цього викликати блювоту, натиснувши кінцем ложки (або пальця) на корінь язика. Процедуру слід повторювати до тих пір, поки промивні води не стануть чистими. Після цього доцільно постраждалого напоїти прохолодним міцним чаєм, кавою або молоком. Приймати будь-які ліки та їжу, алкогольні напої забороняється, оскільки це може прискорити всмоктування токсинів грибів у кишечнику.

При отруєнні ядохімікатами потерпілого треба негайно винести з зараженої зони, звільнити від забрудненого і тісного одягу. Попавши в очі чи на шкіру ядохімікати потрібно змити великою кількістю води. Очі промити 2% розчином харчової соди чи борної кислоти. При попаданні ядохімікатів в шлунок потерпілому дати випити кілька склянок води чи слаборожевого розчину марганцю. Після блювання дати випити півсклянки води з 2-3 ложками активованого вугілля. Ввести слабкі засоби (100-150 мл 30% розчину сірчанокислої магнезії чи гірської солі 20 г на півсклянки води) .

Гіпоксія (кисневе голодування).

Головною причиною виникнення розладів діяльності організму є зниження напруги кисню у крові - гіпоксія. Виникає у всіх випадках, коли зменшується парціальний тиск кисню у дихальному середовищі, також при запаленні легень, інших порушеннях легеневої тканини, редукції гемоглобіну, при отруєнні

чадним газом. Гостра гіпоксія може виникнути при тривалій затримці дихання, під час пірнання, при інтенсивному фізичному навантаженні.

Ознаки: вираженість прояву залежить від швидкості падіння парціального тиску кисню у дихальній суміші. Розрізняють 4 стадії:

1. Збільшення легеневої вентиляції, прискорення пульсу, запаморочення. Підвищення артеріального тиску.

2. Послаблюється мислення, дихання і пульс часті, стук у скронях, запаморочення, інколи настає періодичне дихання (Рейн - Стокса)

3. Посиніння шкірних покривів, плутаність мислення, нудота, блювота, клінічні судоми, втрата свідомості.

4. Втрата свідомості, можлива зупинка дихання, після чого серце ще деякий час продовжує скорочуватись.

Відсутність чітких ознак кисневого голодування робить його особливо небезпечним.

Допомога. Максимально швидко забезпечують умови для нормального дихання - атмосферним повітрям, при можливості дають вдихати чистий кисень. Якщо гіпоксія супроводжується втратою свідомості, зупинкою дихання, роблять штучне дихання, непрямий масаж серця. Після успішного здійснення реанімаційних заходів - створюють спокій, зігрівають потерпілого.

Отже, описані причини, ознаки і необхідні дії щодо надання першої допомоги потерпілим в умовах боротьби за виживання, ми сподіваємося, відіграють свою позитивну роль у складних і екстремальних ситуаціях виробничої сфери, а також у побуті. Але треба завжди пам’ятати, що важливо точно визначити симптоми, прийняти правильні рішення і, не втрачаючи часу, починати надавати допомогу, чітко додержуючись основних принципів: правильність і доцільність, швидкість, продуманість, рішучість і спокій.

Перша допомога при **ураженні електричним струмом**

Причини: робота з технічними електричними засобами, пряме дотикання до провідника або джерела струму і непряме - за індукцією.

Перша допомога складається з двох етапів: звільнення потерпілого від дії струму і надання йому долікарської медичної допомоги. Наслідки ураження струмом залежать від тривалості проходження його через людину, тому важливо швидко звільнити потерпілого від дії струму і якомога скоріше надати допомогу, навіть при смертельному ураженні, тому що період клінічної смерті продовжується лише кілька хвилин.

Заходи по наданню першої долікарської допомоги залежать від стану потерпілого після звільнення його від дії струму. Якщо потерпілий короткочасно знаходився під дією струму і після цього може самостійно координувати свої дії, його необхідно у супроводі іншої особи відправити до медпункту і допустити до занять тільки після огляду лікаря, тому що наслідки електротравми можуть з’явитися навіть після 2-3 годин. Якщо ураження легке (збережена свідомість, не порушені дихання і серцева дільність), а є тільки слабкість, іноді посмикування окремих м'язів, то потерпілого слід покласти, зігріти (розтерти шкіру рук, ніг, тулуба, до ніг покласти

грілку, дати гарячий чай). Обов'язково відправити потерпілого до лікарні для медичного огляду, щоб запобігти ускладнень від електротравми.

Якщо потерпілий при свідомості, але до цього був у запамороченні або тривалий час знаходився під дією електроструму, необхідно покласти його на сухе місце, накрити ковдрою, забезпечити спокій, весь час уважно слідкувати за його диханням і пульсом.

Якщо потерпілий знепритомнів, але у нього є стійкі дихання і пульс, його слід покласти, дати свіже повітря, піднести до носа нашатирний спирт, розтерти і зігріти.

Якщо потерпілий дихає, слабо, а серцева діяльність нормальна, необхідно робити йому штучне дихання.

За відсутністю ознак життя (немає дихання, серцебиття і пульс відсутні, зіниці розширені і не реагують на світло) треба вважати, що потерпілий у стані клінічної смерті, і терміново приступити до його оживлення - штучного дихання і зовнішнього масажу серця.

Ніколи не можна відмовлятися від надання допомоги потерпілому і вважати його мертвим за відсутності дихання, серцебиття та інших ознак життя.

Констатувати смерть має право тільки лікар.

При **ураженні блискавкою** ознаки подібні до ознак ураження електричним струмом. Дії по допомозі аналогічні діям при ураженні електричним струмом. Закопувати в землю потерпілого не можна: грудна клітина, здавлена землею, не може розширюватися, навіть коли з'являється самостійне дихання. При ураженні блискавкою енергійно розтирають шкіру рук, ніг, тулуба, зігрівають (вкривають). Потерпілому, який втратив свідомість, дають понюхати нашатирний спирт, негайно роблять штучне дихання. При відсутності пульсу та розширених зіницях паралельно треба робити зовнішній масаж серця. Закопувати потерпілого по плечі в землю чи обкладати його землею забороняється, це тільки погіршить стан і може призвести до смерті.

Струс мозку. Причина - травматичне пошкодження тканин і діяльності мозку внаслідок падіння на голову, при ударах і забитті голови. При цьому можуть виникати дрібні крововиливи і набряк мозкової тканини.

Ознаки - миттєва втрата свідомості, яка може бути короткочасною або тривати кілька годин. Можуть спостерігатися порушення дихання, пульсу, нудота, блювання.

Допомога Для запобігання удушенню потерпілого у непритомному стані від западання язика або блювотних мас його кладуть на бік або на спину, при цьому голова має бути поверненою вбік. На голову кладуть охолоджувальні компреси, при відсутності або порушенні дихання проводять штучне оживлення. Потерпілого ні в якому разі не можна намагатися напоїти. При першій можливості потерпілого треба негайно транспортувати до лікувального закладу у супроводі особи, яка вміє надавати допомогу для оживлення. Біль у животі, особливо сильний, потребує негайного транспортування хворого в лікувальний заклад. Давати йому рідину, їжу, а також ліки ні в якому разі не можна.

Травми голови. Травми голови бувають різні: удари, рани м'яких частин голови, струси мозку. Струс мозку часто буває наслідком падінь і ударів. Потерпілому розстібають комір, ослабляють пояс і доставляють його в лікарню в положенні лежачи на спині.

Струси мозку супроводжуються непритомністю, запамороченням, нудотою, блювотою. Якщо травма легка, стан непритомності триває кілька секунд, якщо важка,- кілька годин і навіть днів. Прокинувшись, потерпілий часто не може пригадати обставин нещасного випадку, а іноді і подій, які безпосередньо передували цьому.

Потерпілому, в якого відбувся струс мозку, потрібно забезпечити максимальний спокій, зручно покласти його на спину, голову трохи підняти. Якщо потерпілий блює, то його голову повертають набік, а якщо непритомний, видаляють блювотні маси з рота і глотки. До голови прикладають міхур зі снігом або холодною водою або змочену в холодній воді хустку чи рушник. Перевозять такого хворого до медичної установи в горизонтальному положенні.

Коли потерпілий довго не приходить до тями, то можна допустити, що у нього перелом кісток черепа, стиснення мозку, крововилив під оболонки або в речовину мозку. Стан потерпілого при цьому важкий. Дихання ускладнене, хрипке, клекочуче; спочатку пульс сповільнений, а пізніше - швидкий; хворий блює, з рота і носа у нього іноді йде кров або пінна рідина. При переломах основи черепа з вух може виділятися кров'яна або світла мозкова рідина. Потрібно стежити, щоб не було западання язика і закупорення верхніх дихальних шляхів блювотними масами. Для цього голову потерпілого повертають набік, підтримують щелепу і періодично звільняють порожнину рота від блювотних мас.

Пошкодження черепа і мозку. Найбільшу небезпеку при ударах голови становлять пошкодження мозку. Виділяють такі пошкодження мозку: струс, удар (контузія), і здавлювання.

Для травми мозку характерні загально мозкові симптоми: запаморочення, головний біль, нудота і блювота, втрата свідомості (від кількох хвилин до доби і більше) і ретроградна амнезія - потерпілий не може пригадати подій, які передували травмі.

При ударі і здавлюванні мозку з'являються симптоми осередкового ураження: порушення мовлення, чутливості, рухів кінцівки, міміки тощо.

Перша допомога полягає в створенні спокою. Потерпілому надають горизонтальне положення. До голови прикладають міхур з льодом або тканину, змочену холодною водою. Якщо потерпілий без свідомості, необхідно очистити порожнину рота від слизу, блювотних мас, укласти його у фіксоване положення.

Розтягнення м'язів та сухожиль. Часто в лісі внаслідок різкого повороту, недбалого стрибка, інших погано розрахованих рухів людина може розтягти м'язи або сухожилля. Ознаки розтягнення: біль у суглобі (під час руху - гострий), припухлість, синець. Різкий біль у суглобі, зміна його форми, набряк. Неприродне положення руки - все це ознаки вивиху суглоба. В обох випадках перш за все необхідно забезпечити нерухомість кінцівки (в такому положенні, в якому вона найменше

болить). Для цього на ушкоджений суглоб накладають тугу пов'язку, а зверху - шину. Доцільний холодний компрес. Самотужки виправляти вивих не слід, бо це може призвести до негативних наслідків.

В Україні випадки смерті людини від **укусу гадюки** документально не засвідчені. Але ризикувати, мабуть, не варто, тим більше, що після укусу гадюки людина може серйозно хворіти, тіло в місці укусу набрякає, синіє, болить, з'являється кволість, задишка, блювання. Отже, при укусі гадюки треба видавити кров з отрутою з ранки, дезінфікувати її, а потім звернутися до лікаря.

При укусі бджоли, оси, шершня, джмеля тіло в місці укусу червоніє, набрякає, пече, зудить. Через годину-другу все минає. При алергійній чутливості до укусів жалючих комах у деяких людей підвищується температура. Невдовзі навіть після одного укусу у них прискорюється серцебиття, з'являється слабість, утруднене дихання. У покусаного багатьма комахами виникає своєрідне отруєння організму: крутиться і болить голова, нудить, на шкірі з'являються дрібні пухирці, можлива непритомність. Такого потерпілого якнайшвидше треба транспортувати в напівлежачому стані в лікарню, укушені рука чи нога повинні бути нерухомими. Людям з підвищеною алергійною чутливістю не рекомендується застосовувати влітку косметику, парфуми, лак для волосся; їх аромати приваблюють комах.

Ужалене місце чи місця змочують розведеним аміачним, марганцевим розчином, підсоленою водою (чайна ложка солі на склянку води). Щоб вгамувати біль, на місце укусу кладуть листок подорожника або змочують його соком з листя чебрецю, звіробою.

Жало бджоли (оса й інші жалячи комахи його не лишають) витягають пінцетом або голкою, попередньо продезінфікувавши їх. Ужалене місце протирають розрізаним зубком часнику, потім кладуть змочений у холодній воді бинт або компрес з тертої картоплі. Видавлювати і витягати жало пальцями не слід, бо в тіло попаде і та отрута, яка залишилася в ньому.

Укуси комарів дрібні, але болючі, неприємні, особливо для людей зі шкірою, яка легко подразнюється. Від укусів комарів допомагає сік лимону - ним натирають відкриті місця тіла. Укушені місця протирають розчином аміаку. При сильних укусах роблять компрес з тертої сирої картоплі.

Кліща, який увіп'явся в тіло, не можна виривати, його голова може залишитися в тілі й спричинити згодом нарив. Кліща треба змазати йодом, спиртом, одеколоном, маслом чи олією, гасом, і він сам відпаде.

При укусі будь-якої тварини протягом першої доби необхідно звернутись до лікаря, щоб одержати профілактичні щеплення проти сказу.

Небезпека укусу дрібної неотруйної тварини (вужа, білки, яструба і т. д.) в тому, що в ранку може попасти інфекція від залишків їжі в пащі. Тому ранку від укусу треба негайно промити будь-яким дезинфікуючим розчином.

Транспортування потерпілого

Наслідки своєчасної і правильно наданої допомоги на місці події можуть бути зведені нанівець, якщо при підготовці до транспортування і доставці потерпілого до медичної установи не будуть дотримані відповідні правила. Головне не тільки

в тому, як доставити потерпілого і яким видом транспорту, а наскільки швидко були вжиті заходи, які забезпечили максимальний спокій і зручне положення потерпілого.

Найкраще транспортувати потерпілого на ношах (стандартних або імпровізованих). При цьому можна використовувати підручні засоби: дошки, одяг тощо. Можна переносити потерпілого на руках. Передусім потерпілого слід покласти на ноші, які застеляють ковдрою, одягом тощо, ставлять ноші з того боку потерпілого, де є ушкодження. Якщо тих, хто надає допомогу, двоє, вони повинні стати з іншого боку ношів. Один підводить руки під голову і грудину, другий - під крижі і коліна потерпілого. Одночасно без поштовхів його обережно піднімають, підтримуючи ушкоджену частину тіла, і опускають на ноші. Слід накрити потерпілого тим, що є під руками, - одягом, ковдрою. Якщо є підозра на перелом хребта, потерпілого кладуть обличчям догори на тверді ноші (щит, двері). За відсутністю такого можна використати ковдру, пальто. В такому випадку потерпілого кладуть на живіт.

Якщо є підозра на перелом кісток тазу, потерпілого кладуть на спину із зігнутими ногами у колінах і у тазостегнових суглобах для того, щоб його стегна були розведені, під коліна обов'язково треба підкласти валик із вати, рушника, сорочки.

По рівній поверхні потерпілого несуть ногами вперед, при підйомі на гору або на сходах - головою вперед. Ноші весь час повинні бути у горизонтальному положенні. Щоб ноші не розгойдувались, необхідно йти не в ногу, злегка зігнувши коліна.

При перевезенні потерпілого слід покласти його до машини на тих самих ношах, підстеливши під них що-небудь м'яке (ковдру, солому тощо).

При переломі кісток носа з кровотечею хворих транспортують напів-сидячи з піднятою головою. З пошкодженням щелеп хворих перевозять сидячи з нахилом голови вперед, нижню щелепу фіксують пращеподібною пов’язкою, верхню - між переломами кладуть продовгуваті шматки дикти чи лінійку.

Способи перенесення потерпілих за допомогою підручних засобів

Розрізняють такі способи перенесення: на руках, на плечах, на спині, однією або двома особами з використанням носильних лямок і підручних засобів, на санітарних носилках.

Якщо допомога надається однією особою, то, щоб перенести потерпілого на руках, носій стає на коліно збоку від нього, бере його однією рукою під спину, а другою - під стегна; потерпілий охоплює носія за шию і притуляється до нього/Далі носій підводиться на ноги і несе потерпілого на руках перед собою. Такий спосіб допустимий для потерпілих без переломів кінцівок і ребер.

Можна переносити потерпілого на спині: носій садовить його на підвищення, стає до нього спиною між його ногами і схиляється на одне коліно. Потерпілий охоплює носія за плечі, а той бере його обома руками під стегна і зводиться на ноги.

На невелику відстань зручно переносити потерпілого на плечі. Його кладуть на праве плече носія головою вниз. Носій правою рукою охоплює його ноги, а

лівою тримає за праве передпліччя або кисть. Проте цим способом не можна скористатися, якщо у потерпілого переломи кінцівок або грудної клітки.

Існують такі способи перенесення на руках двома особами: на «замку», «один за одним» і з положення лежачи. При перенесенні на «замку» носії стають поруч і з'єднують руки таким чином, щоб утворилося сидіння («замок»). колінами (перший носій не повинен з'єднувати свої руки на грудях потерпілого, щоб не утруднювати йому дихання). Обидва носії одночасно підводяться і переносять потерпілого.

При перенесенні з використанням лямки складену в кільце лямку одягають на великі пальці розведених рук. При цьому одну руку треба зігнути в ліктьовому суглобі під прямим кутом; лямка не повинна провисати. Якщо немає носильних лямок, їх можна виготовити з поясних ременів.

Перенесення здійснюється двома способами. Перший: носильну лямку, складену кільцем, підводять під потерпілого, який лежить на землі, так, щоб одна половина лямки була під сідницями, а друга - на спині. По обидва боки потерпілого утворюються петлі. Носій лягає спереду потерпілого, одягає собі на плечі петлі, зв'язує їх вільним кінцем лямки в себе на грудях і кладе потерпілого собі на спину, потім стає на одне коліно і піднімається на весь зріст. Потерпілий сидить на лямці, притиснутий до носія. Якщо у потерпілого поранено грудну клітку, то цей спосіб не годиться.

Другий спосіб: носильну лямку складено вісімкою, її перехрестя просовують під сідниці потерпілого і кладуть його на здоровий бік. Носій лягає, притулившись до потерпілого спиною, одягає вільні кінці (петлі) лямки собі на плечі і кладе собі на спину потерпілого, який тримається за плечі носія. Із положення лежачи носій підводиться так само, як і в першому випадку.

При перенесенні способом «поруч» два носії стають поряд, одягають на себе лямку, складену вісімкою, так, щоб перехрестя лямки виявилося між ними на рівні кульшових суглобів, а петлі були перекинуті в одного носія через праве, а в другого - через ліве плече. Далі носії стають один на праве, другий на ліве коліно, піднімають і кладуть потерпілого на свої зімкнуті коліна, підводять лямку під його сідниці й разом зводяться . на ноги.

Переносячи потерпілого на невелику відстань, два носії можуть також використовувати підручні засоби для утворення сидіння: рушники, палиці, поясні ремені, стільці. Можна переносити за допомогою жердини, простирадла, лямки (мотузки), ковдри.

Носилки можна також виготовити з підручних матеріалів: з двох жердин, з'єднаних дерев'яними розпірками і сплетених лямками (мотузкою, ременем), з матрацного чохла і двох жердин, з двох мішків і двох жердин тощо.

Іммобілізація- це створення нерухомості пошкодженої частини тіла. Вона створює нерухомість у зоні травми, що приводить до зменшення болю, попереджує зміщення країв рани, служить засобом захисту від проникнення інфекції всередину рани.

Іммобілізація проводиться стандартними шинами чи імпровізованими. Стандартні шини є дерев'яними (шина Дітерікса), дротяними (шина Крамера), пластмасовими і т. д.

Імпровізованими шинами можуть бути дошки, палки, картон, можна прив'язати травмовану кінцівку до здорової і т.п.

Ознаки біологічної смерті, коли надавати допомогу немає сенсу:

1. Помутніння рогівки.

2. Наявність симптому «кошаче око»: при здавленні ока - зіниця деформується і нагадує котяче око.

3. Похолодання тіла і поява трупних плям синьо-фіолетового кольору, що виступають на шкірі.

4. Трупне застигання, виникає через 2-4 години після смерті.

Констатувати смерть має право тільки лікар.

Смерть складається з двох фаз: клінічної та біологічної.

Клінічна смерть триває 5-7 хв, але незворотні явища в тканинах ще відсутні. У цей період, поки ще не сталось тяжких уражень мозку, серця та легень, організм можна оживити.

Перелік медичних засобів першої допомоги

Медичні засоби	Призначення	Кількість
Власні перев'язочні антисептичні засоби	Для накладання пов'язок	5 шт.
Бинти	-//-//-	5 шт.
Вата	-//-//-	5 пач.
Ватно-марлевий бинт	Для бинтування при переломах	3 шт.
Джгут	Зупинка кровотечі	1 шт.
Шини	Закріпити кінцівки при переломах і вивихах	3-4 шт.
Гумовий міхур для льоду	Охолодження пошкод-женого місця при переломах і ударах	1 шт.
Чайник	Приймати ліки і промивати очі	1 шт.
Настойка йоду	Змащувати навколо рани; свіжі синяки, подряпини	10 ампул
Нашатирний спирт	Для приведення в свідомість при обмороках, втраті свідомості	1 флакон або 10 ампул
Краплі валеріани	Для захисту нервової системи і серцевої нестачі	1 тюб.
Валідол	Застосовувати при сильних болях в області серця по 1 табл. під язик	1 пак.

Борна кислота	Для приготування розчинів	1 пак.
Сода питна	Для приготування розчинів	1 пакет
Розчин борної кислоти (2-4%)	Для промивання очей, полоскання рота	250 мл.
Розчин питної соди (2-4%)	Промивати очі і полоскати рот при опіках кислотою	500 мл.
Розчин оцтової кислоти (3%)	Промивати шкіру при опіках лужною содою	500 мл.
Марганцевокислий калій	Промивати шкіру при опіках кислотою і лужними содами, промивати шлунок при отруєнні	15 г.
Вазелін	Змащувати шкіру при опіках I ступеня	2 короб.
Борна мазь	Змащувати обморожені ділянки шкіри	1 банка
Мило і рушник		

Медична аптечка, її склад, призначення, правила користування

Найменування медичних засобів і медикаментів	Призначення	Кількість
Індивідуальний перев'язувальний антисептичний пакет	Для накладання пов'язок	3 шт.
Бинти	Те саме	3 шт.
Вата (в пакетах)	Те саме	2 шт.
Джгут	Для зупинки кровотечі	1 шт.
Настоянка йоду	Для обробки ран, поранень на шкірі	1 флакон або 10 ампул
Нашатирний спирт	Застосувати при знепритомнінні, накапати на вату 2-3 краплі і піднести до носа потерпілого	1 флакон або 10 ампул
Розчин (2-3%) борної кислоти	Для промивання очей, для примочок на очі при їх опіках електродугою, для полоскання рота при опіках лужними сполуками	1 флакон 250 мл
Вазелін	Для обробки шкіри	1 тюб.

	при опіках I ступеню	
Валідол	Застосувати при серцевому болю по одній табл. під язик до повного розсмоктування	1тюб.

Комплекс заходів, що передбачають надання допомоги на місці події, включає не тільки навчання правилам поведінки, але і відповідне матеріальне забезпечення, до якого належать і аптечки першої допомоги. Аптечки повинні знаходитись у місцях найбільшого скупчення людей і на травмонебезпечних ділянках.

У спортзалі аптечку кладуть до спеціальної шафи, під час роботи на спортмайданчику аптечку тримають у сумці або місці, зручному для переноски Стан і укомплектованість аптечки необхідно обов'язково перевіряти, звертаючи увагу на термін зберігання ліків. В аптечці завжди повинні бути засоби для надання першої допомоги при ударах, дрібних пораненнях: розчин йоду, борна кислота, марганцевокислий калій, перев'язувальний матеріал.

Навчальне видання

Охорона праці в галузі освіти

навчально-методичні матеріали для студегтів

В авторській редакції
Підписано до друку 30.05.2013 р.
Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 10
Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman
Наклад 100 прим.

Івано-Франківськ,
Височана, 18, Видавництво «НАІР»
(0342) 50-57-82, 0504336793

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.